

شريعة تېخون رۇبى اعتبار ايمىسى

آيلر سنه لر تارىخلر حسابى - قرآن كريم ده كونلر آيلر سنه لر
حقن ده وارد آيت كريمه لر - اسلامي تده تارىخ شمسى مسئلەسى -
اسلاميت ده آيلر ك حرمتى وارمى؟ - نسيء بيانى - عالم طبيعت دن
حكاي ت ايدر آيت كريمه لر ك تفسيرينه عائد ملاحظه لر - مقادير
شرعيه حقن ده مفيد معلومات - رمضان هلالى حقن ده انظار فقهيه .

طلبه لر ك، محترم امام افندي لر ك بيوك التفاتلرينه نائل اولور اميديله قلمه آلنمشدر.

ناشرى:

نحاسى
۳۰
تین.

شريعة نيچون رۇيتى

اعتبار ايتىشى

شو رسالەدە «شريعة نيچون رۇيتى اعتبار ايتىش؟» مسئلەسنە جواب ويرمك قصدىلە، سنەلرڭ آيلرڭ حسابلرى، ھەمدە اهل علم قاشنىك مقبول اولوب مشهور اولمش تقويملرڭ نظاملرى بيان قىلىنمىشدر. اڭ معتمد صورتدە سنە قەريە باشلرىنى بولمق ايچون بىر مطرد قاعك درج اولنوب، «اھجز دبود» قاعكسىدە ذكر اولنمىشدر. اعمال حسابىيەنى تسهيل ايچون كسرلر كسر اعشارى صورتندە استعمال قىلىنوب، ارقامدە خطادن اوزاق اولمق ايچون دە ھر بىر مھم رقملىر بىر دفعە اسملرىلە قيد اولنمىشدر.

كونلر آيلر سنەلر حقندە قران كريمدە وارد اولان آيت كريمەلر ذكر اولنوب، شريعة اسلامىە سنە شمسىيە اعتبار ايدرمى؟ مسئلەسنە عائد ملاحظەلرى سرد صوگندە تاريخ شمسى اسلامى حقندە بىر ايكى سوز ثبت قىلىنمىشدر.

راصدلرڭ حسابى رۇيت كىبى معتبرمى؟ يوقمى؟ مسئلەسنە فقيلەرڭ سوزلرى نقل قىلىنوب، شو حقدە شارعاڭ نظرىدە بيان اولنمىشدر.

اڭ صوڭ، دھا بىر فائده زيادە ايتمك اميدىلە، مقادير شرعيەدە فقيلەرڭ متخالفى سوزلرىنى توفيق ايتمك يولندە تكلف دن خالى بىر ايكى سوز سويلنمىشدر.

کون.

کون قویاشاڭ ایکی طلوعی، یا ایکی غروب، یا خود نصف النهارڭ
برجهتندن ایکی دفعه مروری آراسنده کچمش مدته اطلاق اولنور.

کون بری برینه تیگز یکر می دورت قسمه بولنوب، هر برینه
ساعت؛ ساعت آلتمش قسمه بولنوب، هر برینه دقیقه؛ دقیقه آلتمش
قسمه بولنوب، هر برینه ثانیه؛ ثانیه آلتمش قسمه بولنوب، هر برینه
ثالثه اطلاق اولنور.

ایکی غروب، یا ایکی طلوع، یا خود نصف النهارڭ برجهتندن
ایکی دفعه مرور آراسنده کچمش مدت هر بر آدمه، حتی حیوانلره بیله،
معلوم برمدت در، مقداری اختلاف سز دائماً ثابتدر. شوڭا کوره
«کون» زمانڭ مساحه سنه واحد قیاسی قیلنمشدر. زمانڭ مساحه سنه
کونلری مقیاس ایتمک خلقت عالم قدر اڭ اسکی برشیدر.

زمانی یالڭز کونلر ایله گنه تقدیر ایتمک ابتدای امر ده انسانلره
کفایت ایتمش کبی اولمش ایسه ده، طبیعتڭ سوقیله تمدن یولنه آیاق
باصمش انسانلر عاقبت بوڭا قناعت ایلمیوب، کونلره باشقه دها بیوک
مقیاس اتخاذینه حاجت کورمشلر: زیرا زمان کتدکجه بیومش؛
کونلرڭ صانی همان همان زیاده لشمش؛ آرتق ضبطی ممکن دگل بر حاله
کامش. بالضروره کونلردن دها بیوک مقیاسلری اتخاذ ایتمیه انسان
مضطر قالمش. شو طبیعی بر طریق ایله، هفته لر آیلر سنه لر عصرلر
دورلر فکری انسان ده وجود بولمشلر.

سنه.

سنه، ياز جاي كوز قيش فصللرينى مشتتيل اولان بر مدتدن عبارتدر. شو دورت فصلدن عبارت اولان مدت، طبيعى بر مدت اولوب، انسانلره، حتى حيوانلره بيله معلومدر. شو مدت كون تون كبي دائمادور ايدر؛ فصللرده برى آرقاسندن ايكنچى سى خللسز بر نظام اوزرنه كلور كيدر. انساننك حياتنده معيشتنده اودورت فصلنك الك بيوك اهميتى تاثيرى واردر. اودورت فصلدن عبارت اولان سنه ابتداسى ده انتهاسى ده تقريباً اشتباهسىز صورتده هر بر آدمه معلومدر.

شوگا كوره سنه الك اسكى زماندن بيرو بيوك زمانلر مساحه سيچون واحد قياسى اتخاذا اولنمشدر. تاريخ مقدسك روايتنه كوره، انسانلر ك الك بيوك آتاسى آدم عليه السلام سرانديپ طاغنده اقامت ايدر ايكن، كوله گه حركتنه دقت ايدر ك سنه ي استخراج ايتمشدر. ايكي اعتدال ربيعى آراسنده كچمش مدت اوزماندن بيرو بر واحد قياسى كبي اعتبار اولنه كامشدر.

سنه مقدارى.

كوبرك راصدلك، على الخصوص ميرزا اولوغ بك حضرتلرينك تحقيقاتنه كوره، بر سنه مقدارى - يعنى كره ارضنك اوز مدارنك قوياش اطرافنك بر بتون دورهسى - (۳۶۵) اوچيوز آلتمش بش كون، (۵) بش ساعت، (۴۹) قرق طوقز دقيقه، (۲۴۱) يكرمى دورت بر عشر ثانيه. ۳۶۵ دن فضله كسرلرى ثانيه لره تحويل اينوب، او ثانيه لرى ده كسر اعشارى يه تحويل ايتمك، ايچون بر كونك ثانيه لرينه تقسيم ايدر ايسهك، ۰,۲۴۲۶۴ حاصل اولور. يعنى صفر صحيح يكرمى دورت يكرمى آلتى، دورت.

اويله ايسه، ميرزا اولوغ بك حضرتلرينك حسابنه كوره،

بر سنه = ٢٤٢٦٤, ٣٦٥ کون دن عبارت اولور.

يعنى اوچيوز آلتمش بش کون، هم ده بر کونک يوز بيک کيسه گندن
يگر می دورت بيک ايکي يوز آلتمش دورت کيسه ک.

ياور وپا حکماسنک تحقيقات صحيحه سنه کوره بر سنه (٣٦٥) اوچيوز
آلتمش بش کون، (٥) بش ساعت، (٤٨) فرق سکنز دقيقه، (٤٧)
فرق يدي ثابته در.

شو کسرلری کسر اعشاری یه تحویل ایدر ایسه ک، ٢٤٢٢١, ٣٦٥،
کون حاصل اولور. (يگر می دورت، يگر می ايکي، بر) شو حسابه کوره،
بر سنه = ٢٤٢٢١, ٣٦٥ کون اولور.

(اوچيوز آلتمش بش کون، يوز بيک دن يگر می دورت بيک
ايکي يوز يگر می بر کيسه ک.)

بعض اهل هيئتک حسابنه کوره، سنه (٣٦٥) اوچيوز آلتمش بش
کون، (٥) بش ساعت (٤٨) فرق سکنز دقيقه (٥٠, ٩٢) ايللی صحيح
طوقسان ايکي کسر اعشاری ثابته در. بوکا بناء

بر سنه = ٢٤٢٢٥٦, ٣٦٥ کون اولور.

(اوچيوز آلتمش بش صحيح، دورتيوز فرق ايکي بيک ايکي
يوز ايللی آلتی کسر اعشاری.)

رصد حسابيله سنه حقيقه شو اوچ مقدارک برندن عبارت ايسه ده،
اسکی زماندن بيرو سنه حسابلری مختلف اولا کامشدر:

اسکی مهريلر بر سنه يي هر بری (٣٠) اوتوز کونلک (١٢) اون
ايکي آيدن، ٣٦٠ کون دن عبارت قيلورلار ایدی. او وقت سنه مصر يه
سنه حقيقه دن هر دفعه ٥, ٢٤٢٢١ کون قدر مقدم تمام اولوب، اعتدال
ربيعی کونی هر دفعه ٥, ٢٤٢٢١ کون قدر تاخر ايدر طورور ایدی.
تقریباً ١٨ سنه امتدادنده ياز فصلی قيش موسمنه انتقال ايدوب، جای
فصلی تماماً ياز موسمنه تحول ايدر ایدی. ٧٠ سنه امتدادنده اعتدال
ربيعی کونی دورت فصلک هر برینی دور ایتمش اولور ایدی.

مؤخرًا مصریله سنه یی ۳۶۵ کونندن عبارت ایتدیلر. بونکله
 مقدمگی خطالر بر قدر تدارک اولندی. لکن سنه مصریه سنه حقیقیه دن
 ۰,۲۴۲۲۱ کون قدر قیصه قالوب تقریباً هر دورت سنه ده اعتدال کونی بر کون
 قدر تأخر ایدر ایدی. (دورت سنه ده = ۲۴۲۲۱, ۰,۶۶۸۸۴ = ۰,۶۶۸۸۴ کون.)
 سنه لر شو نظامله حساب اولنورسه، ۳۶۵ سنه نهایتنک یاز موسمی
 قیش فصلی محلنه حلول ایدوب، جای موسمی تماماً یاز محلنه کلور.
 موسملرک اوز حاللرینه قایتولاری ایچون ۱۴۶۰ سنه مدت لازم اولور.
 شوکا کوره مصریله بر سنه یی ۳۶۵ کون اعتبار ایدوب، ۱۴۶۰ سنه
 قدر مدتی ده بر «دورتام» اعتبار ایتمشلر ایدی.
 دیمک مصریله بر شو نظاملرنده همان ایکی خلل قالمش ایدی:
 بری تقریباً بر ربعدن (۰,۲۴۲۲۱) عبارت اولان کسری تماماً اهمال
 ایتمک؛ ایکنچی سی شو اهمال سببیله موسملرک محللری انتقال ایتمک.
 موسملرک انتقالی ایسه بر طرفدن طبیعتک آهنگنه روشنه مخالفتی ایجاب
 ایدر، دیگر طرفدن قیش کونلرنک جای موسمی حلولی کبی مناسبتسزلگی
 لازم ایدر.

روما حسابی.

یوقاری ده سویلنمش محنورلری دفع ایتمک ایچون، روما ایمپراطوری
 یولیوس سزار میلاد عیسی دن (۴۵) قرق بش سنه مقدم تقویملری
 اصلاح ایتیمیه تشبث ایتدی. اسکندریه منجمی (سوزیثنک) ویردیگی
 معلومات اوزرینه هر بر سنه یی (۳۶۵,۲۵) کونندن عبارت قیلوب، حساب
 سهولتی ایچون ده سنه یی کسرسز صایمق ضرورتنه کوره، هر اوچ سنه یی
 ۳۶۵ کون دن، دورتنچی سنه یی، دورت ربع زیاده ایدوب، ۳۶۶ کونندن
 عبارت ایتدی.

شو تقويم «يوليان تقويمى» يا خود «رومى تقويم» اسميله مشهور اولوب، عالم مدنيتده اڭ زياده انتشار ايدن تقويملرڭ هر برينه اساس اولدى.

ميلادڭ ٣٢٥ سنهسنده مارت ٢١ده شمس اعتدال ربيعى نقطهسنه حلول ايتمش ايدى. او کون نصارى پاپاسلرى ازنيقده يعنى «نيسه» شهرنده اجتماع ايدوب، تقويمى اصلاح ايتمك ايجون بر مجلس روحانى تشکيل ايتديلر. مقداً يوليوس سزارڭ اصلاحي سنه عاديهيى سنه حقيقيهيه تماماً توفيق ايتدردى ظنيله پاپاسلر بالاجماع رومى تقويمى قبول ايتديلر.

او مجلسڭ قراريله روما تقويمى عموم عالم نصرانيتده مقبول اولدى. لکن يوليوس سزارڭ اصلاحيلهده تقويمدن خطا تماماً ازاله ولنه مادي. زيرا:

مصريلرڭ سنه لرى حقيقى سنه دن بر قدر قيصة ايدى ده او جهتن خطا واقع اولور ايدى. اما روما سنه لرى حقيقى سنه دن بر قدر اوزون در. حقيقى سنه تمام اولور؛ روما سنه سى ايسه هر دفعه ٧٧٩٠٠٠ کون قدر تاخر ايدر.

$$٠٠٠٧٧٩ = ٠٠٢٤٢٢١ - ٠٠٢٥$$

شو تاخردن کلمش خطا ١٢٨ سنه امتدادنده تمام بر کون اولور:

$$٠٠٩٩٧١٢ = ١٢٨٨ \times ٠٠٠٧٧٩ =$$

شويله خطالر مرور زمانله تزايد ايدرلر. نهايت، ميلادڭ ١٥٨٢ سنهسنده يعنى ازنيقده ميلادڭ ٣٢٥ سنهسنده تشکيل اولنمش روحانى مجلس دن ١٢٥٧ سنه سوگره خطالر تقريباً اون کونه ايرشمش:

$$٩٠٧٩٢١٢ \approx ١٢٥٧٨ \times ٠٠٠٧٧٩ =$$

شو سبيله شمس اعتدال ربيعى په مارت ٢١ده اصل اوله جفنه بدل، مارت ١١ده اصل اولمشدر.

فرنگی تقویم غریغوری تقویمی

یولیوس سزار ک سنه لری، یوقاری ده معلوم اولدی، حقیقی سنه دن ۰,۰۰۷۷۹ قدر کسر ایله اوزوندر. شو کسر هر دورتیوز سنه امتدادنک ۳,۱۱۲ کون اولوب، سنه تقریباً اوچ کون تأخر ایتمش اولور. ۱۶ نچی عصر میلادی اخیرنده یعنی ۱۵۸۲ سنه ده اوکتابر ۴ ده پاپا اون اوچنچی غریغوری او خطالری اصلاح ایتیمه تشبث ایتدی.

اولا: ۳۲۵ سنه ده ازنیق ده اجتماع ایتمش روحانی مجلس دن ۱۵۸۲ سنه یه قدر، یعنی ۱۲۵۷ سنه امتدادنده طوپلانمش اون کون قدر زیاده یی طرح ایدوب، سنه لری اولگی حالنه قایتاردی. ۵ نچی اوکتابر او وقت اوکتابر ۱۵ حساب قیلندی. شو اصلاح حسبیل شمس اولگی کبی اعتدال ربیعی نقطه سنه مارت ۲۱ ده علول ایدر اولدی.

ثانیاً: بوندن سوک اوله بیله جک خطالره یول ویرمه مک ایچون، هر دورتیوز سنه ده اوچ کبیسه یی حذف ایتیمه قرار ویردی. زیرا یولیوس تقویمنده هر دورتیوز سنه ده اوچ کون قدر زیاده خطا طوپلانور.

شو تقویم حسابنه کوره هر ۴۰۰ سنه ده اوله چق یوز کبیسه سنه لری نه بدل یالگن ۹۷ کبیسه اولور. هر اوچ دفعه ۲۵ کبیسه دن ۲۵ نچی سی بسیطه قیلنوب، ۴ نچی دفعه ۲۵ نچی کبیسه کبیسه قیلنور. سنین عصر یه دن یوزلری دورته تقسیم اولنور لاری کبیسه اولوب، تقسیم اولنه مازلاری بسیطه اولور.

غریغوری تقویمی «یگی ستیل» نامیله، روسیا ایله یونان دن ماعدا همه عالم نصرانیت ده قبول قیلندی.

غریغوری تقویمنده بر سنه تقریباً $365,2425 =$ کونه مساویدر.

غریغوری تقویمی ده نه قدر اصلاح اولندی ایسه ده خطادن خالی فالامادی. زیرا:

هر ۴۰۰ سنه ده ۳,۱۱۲ کون قدر زیاده خطا طویلانور. شو خطانك اوچی اصلاح اولنمش ایسه ده، هر دورتیوز سنه ده ۰,۱۱۲ قدر خطا اصلاح اولنماش قالور. شو خطا دورت بیك سنه ده ۱,۱۲ کون اولوب، قرق بیك سنه ده ۱۱,۲ کون اولور.

تقویم جلالی

المقتدی بامرالله العباسی خلافتنده، پاپا ۱۳ نچی غریغوری دن ۵۳۴ سنه مقدم، یعنی ۶۵۷ سنه هجریه ده سریر سلطنته جلوس ایدن سلطان جلال الدین ملک شاه حضرتلری رصد امرینه اعتنا ایتدی. سنه شمسیه تقویملرینی اصلاح ایتمک ایچون، وزیرى نظام الملک ریاستنده بر هیئت علما تشکیل ایتدی. عالم اسلامیتده ناملری مشهور: حکیم عمر بن الحیام، میمون الواسطی، محمد الخازن، عبدالرحمن الحارثی کبی ذاتلر او هیئتده اعضا ایدیلر.

شو هیئت ۶۸ سنه ده مجلس عقد ایتدی. هر اوتوز اوچ سنه ده سکز کبیسه: یعنی یدی دفعه هر دورتده دورتنچی سنه یی کبیسه قیلوب، ۸ نچی دفعه ده دورتنچی سنه یی دگل ۵ نچی سنه یی کبیسه ایتیمه قرار ویردی. بونك اوزرینه کله جك ده گی خطاره یول ویرمه مک ایچون، سنه لری اصطلاحی دگل حقیقی اعتبار ایده جک اولدی: هر وقت سنه اعتدال ربیعی نقطه سندن باشلانجق اولوب، اعتدال ربیعی نقطه سنده تمام اولاجق اولدی.

عادی حساب ایچون ده بر سنه هر بری ۳۰ کونلک ۱۲ آیدن؛ سنه بسیطه ده بش کون، کبیسه ده آلتی کون مسترقه دن عبارت اعتبار قیلندی.

عالم مدنیت ده معلوم اولان تقویملرک انک درستى شو تقویم جلالیدر. زیرا سنه لری حقیقی در، خطا اولماز. هادی حساب ایچون ده کبس ایتمک اصوللری آساندر. غریغوری تقویمی کبی بیوک سنه لری صایوده اشکال واقع اولماز. بر آیی ۲۸ دن، بعض آیلری ۳۰ دن، بعضلرینی ۳۱ دن ایتمک کبی انتظامسز لوقده اوراده بولنماز.

شا کر پاشا تقویمی.

بر وقت پتر بور غده دولت عثمانیه طرفندن سفیر اولوب طورمش شا کر پاشا حضرتلری علوم ریاضیه ده مهارتلری اقتدارلری اعانه سیله تقویم مسئله سنده جدیتله اشتغال ایتمش ایدی. شو مخترم ذاتک تعریاتنه کوره (۲۸۹) ایکی یوز سکسان طوقز سنه شمسیه (۱۰۵۵۵۵) یوز بش بیگ بشیوز ایلی بش کوندن عبارتدر یعنی:

«بر قویاشک اطرافنده ۲۸۹ دفعه حرکت ایدر بر مدت ده، اوزینک مرکزی اوزرنده تماماً ۱۰۵۵۵۵ دفعه دور ایدر.»

زیرا بر سنه = ۳۶۵,۲۴۲۲۱۶ کوندن عبارت ایدی.

اويله ايسه ایکی یوز سکسان طوقز سنه

$۱۰۵۵۵۵,۰۰۰۴۲۴ = ۲۸۹ \times ۳۶۵,۲۴۲۲۱۶$ کوندن عبارت اولور.

(یوز بش بیگ بشیوز ایلی بش کون صحیح، ملیون دن دورتیوز یکرمی دورت کیسهک کسر.)

شمی بز او کسرلری بر اقوب، ۲۸۹ سنه یی ۱۰۵۵۵۵ کوندن

عبارت اعتبار ایدر ايسهک، خطا یوق در جه سنه کلور. زیرا بر کون

قدر فرق طوپلانمق ایچون تقریباً یدی یوز بیگ قدر سنه مروری

لازمدر.

شاكر پاشا حضرتلرينىڭ تقويمىنە كۆرە سنە ۲۴۲۲۱۶، ۳۶۵، ۲۴۲۲۱۶ كۈن دىن
 عبارت اولوب، هر بر ۲۸۹ سنەدە يىتمىش دفعە كېيسە اولور.
 چونكە

$$۷۰,۰۰۰۴۲۴ = ۲۸۹ \times ۲۴۲۲۱۶$$

كېس اصوللرى آراسىندە شو اصول اڭ درست اصولدر.

شو تقويم اعتباريله هر ۲۸۹ سنە بر دورە مستقلە تشكيل ايدر.
 بر دورە مستقله يى تشكيل ايدىن سنەلر ديگر دورەلرى تشكيل ايدىن
 سنەلرە نظير نظيرينه تماماً مشابه اولور.

شو تقويم اصولنه بناء سنە شمسيله اىچون بر دائىمى غره لك ترتيب
 ايتمك غايت آساندر.

نتيجه.

يوليوس سەزارڭ زماننە قدر انتظامسىز صورتدە انواع قالمىرە
 كره كەمش سنە حسابلرى ميلاددىن ۴۵ سنە مقدم يوليوس سەزارڭ
 تشبىئيلە اصلاح قىلنە باشلانوب، او تارىخدىن شو كۈنە قدر اهل علمڭ
 اجتهاديله سنە حسابلرى همان هميشە اصلاح قىلنە كەمش ايسەدە خطادىن
 بالكلية خلاص بولايلىمش تقويمى انسان كوزى همان كۆرە مەمشدر.
 شو حال نوع بشرڭ اجتهاددە قصورندن كەمش دگل. بلكە طبعى
 بر حالدىن ناشيدىر. زيرا سنە مقدارىنى ايام صحيحە عدديله تقدير ايتمك
 هيچ بر وجهلە مكن دگلدر. سنە شمسيله نە قدر دقتلە تقدير قىلنور
 ايسەدە، كېيسەلر نە قدر حقيقلە تنظيم قىلنە حق ايسەدە، تقويملىرى خطادىن
 بالكلية قورتارمق امكان خار جندە بر اشدىر.

تقويملىرى خطادىن قورتارمق لازم ايسە، اصطلاحى آيللىرى اصطلاحى
 سنەللىرى ترك ايدوب، بدللىرنە حقيقى آيللىرى حقيقى سنەللىرى قبول ايتمك دىن

ماعداء بر چاره یوقدر. لکن ایام معدوده ایله محدود دگل آیلرک انسانلر
معامله سنه بیک کوب مشکلاتی ایجاب اینجگنه کوره، اون بر آی اصطلاحی
قیلوب، یالنگز ۱۲نچی آی حقیقی ایتمک ضرور اولور.

بونکله تقویم خطاسندن خلاص اولمق چارهسی بولنور. لکن
حقیقی آیلری حقیقی سنه لری بولا بیلیمک ایچون، آلات فلکیه یه اعمال
نجومیه یه احتیاج واقع اولور. عمومک حالی بونی تحمل ایتمز. زیرا
عمومک استعمالی ایچون سنه لر صانی یازوسز حسابسز معلوم اولمق
اڭ بیوک شرطدر.

«نحن امة امية: لانکتب ولا نحسب» حدیث شریفی بوڭا اشاره در.
یعنی عمومک استعمالی ایچون وضع اولنه جق تقویم، کتابته ده حسابته ده
محتاج اولماز در جده و واضح اصول اوزرینه تأسیس اولنمش تقویم در.
عمومک امور عادیه ده استعمال اینجگی سنه حسابلری کوز ایله ادراک
اولنه بیلور اڭ آچیق شیلره بنا اولنه جق حسابدن عبارت اولمق لازمدر.
بونکله معلوم اولور: شریعت اسلامیه نیچون عبادتلرده همده
دینی معامله لرده سنه شمسیه یی اعتبار ایتمه مش.

سنه قهریه.

آی اوز مدارینی (۲۷) یکر می یدی کون، (۷) یدی ساعت،
(۴۳) فرق اوچ دقیقه، (۴،۷) دورت صحیح یدی عشر ثانیه قدر بر
مدتده قطع ایدر. بوڭا دور مداری دیرلر.

اگرده (۲۷) کوندن فضلہ کسرلری کسر اعشاری یه تحویل ایدر
ایسه ک ۰،۳۲۱۵۸۲ حاصل اولوب:

دور مداری = ۲۷،۳۲۱۵۸۲ کوندن عبارت اولور.

(يكرمی یدی صحیح، ملیوندن اوچیوز يكرمی بر بیك بشیوز سكسان
ایکی کیسهك.)

دور اجتماعی، یعنی قهرک قویاش ایله ایکی دفعه اجتماعی آراسنک
مرور آیدن مدت = (۲۹) يكرمی طوقز کون، (۱۲) اون ایکی ساعت،
(۴۴) قرق دورت دقیقه، (۲،۹) ایکی صحیح طوقز عشر ثانیه قدر
مدتن عبارتدر.

۲۹ کوندن فضله کسرلری اعشاری یه تحویل آیدر ایسهك،
۰،۵۳۰۵۸۹ قدر حاصل اولوب:

دور اجتماعی = ۲۹،۵۳۰۵۸۹ کوندن عبارت اولور.

(يكرمی طوقز صحیح، ملیوندن بشیوز اوتوز بیك بشیوز سكسان
طوقز کیسهك.)

بوگاکوره اون ایکی آیدن عبارت اولان

سنه قمریه = ۲۹،۵۳۰۵۸۹ × ۱۲ = ۳۵۴،۳۶۷۰۶۸ کوندن عبارت
اولور.

یعنی بر سنه قمریه اوچیوز ایلی دورت کون، بر کونک ملیوندن
اوچیوز آتمش یدی بیك آتمش سکز کیسهگی.

آیلری اشتباك طریقله برینی ۳۰ دن برینی ۲۹ دن حساب آیدر
ایسهك، هر آیده تقریباً ۰،۰۳۰۵۸۹ کون قدر خطا ایتمش اولورز.
شو خطالر بر سنهده = ۰،۳۶۷۰۶۸ قدر اولور.

اوتوز سنهده خطالر = ۳۰،۳۶۷۰۶۸ × ۰،۱۲۰۴ = ۱۱،۰۱۲۰۴ کون اولور.
یعنی هر اوتوز سنهده اون بر کون دن بر قدر زیاده خطا طویلانور.

اگرده هر بر سنه قمریه یی ساده (۳۵۴) کون گنه اعتبار آیدر
اولسهق آیدی، او وقت هر اوتوز سنهده اون بر کون، هر طوقسان
سنهده اوتوز اوچ کون خطا ایتمش اولور آیدک. یعنی برنچی طوقسان
سنهده محرم باشی ذوالقعه (۲۷) ده؛ رمضان باشی رجب (۲۷) ده کلهش

اولوب، روزه حج عید کبی دینی عبادت لړک هر بری باطل اولور ایدی. نص قرآنله نهی اولنمش «نسیی» اڅ شنیع صورت ده جاری اولمش، همده اشهر حرامک حرمتی قالمامش اولور ایدی.

هر اوتوز سنهده اون برکون قدر تقدملریله اورونلرندن اوینامش آیلری اولگی محللرینه فایتارو ایچون تقریباً ۹۶۵ سنه قدر مدتک مروری لازمدر.

او قدر بیوک مفسده لړک یوللارینی باغلامق ایچون علمای اسلام هر اوتوز سنهده اون برکون زیاده ایتیمیه؛ یعنی هر اوتوز سنهده اون برسنهیی (۳۵۴) کوندن گنه عبارت ایتیمیهوب، بلکه او اون برسنهیی کبیسه سنه لری اعتبار ایدوب ۳۵۵ کوندن عبارت ایتیمیه قرار ویردیلر. علمای اسلامک شو اصطلاحنه کوره هر اوتوز سنهده کبیسه سنه لری: ۲-۵-۷-۱۰-۱۳-۱۶-۱۸-۲۱-۲۴-۲۶-۲۹ نجی سنه لردر.

شو طریقه کبس اصولیله خطالر بالکلیه تدارک اولنورمی؟ اگرده بر آی (۲۹) کون (۱۲) ساعت (۴۴) دقیقه دن گنه عبارت اولسه ایدی، او وقت شو طریقه کبس اصولیله خطا تماماً تدارک قیلنه بیلور ایدی. چونکه هر آی ده (۴۴) دقیقه، هر سنهده (۱۲۴۴۴=۵۲۸) دقیقه، هر اوتوز سنهده (۳۰۴۵۲۸=۱۵۸۴۰) دقیقه یعنی کسر سز اون برکون خطا طویلانمش اولوب، اون بر کبیسه سنه لرنده اون برکون زیاده ایله خطا تماماً تدارک قیلنمش اولور ایدی.

لکن بر آی یالکز (۲۹) کون (۱۲) ساعت (۴۴) دقیقه دن گنه عبارت دگل، بلکه (۲،۹) ابکی صحیح طوقز عشر ثانیه قدر زیاده در. بوگا کوره هر سنهده (۳۴،۸=۱۲×۲،۹) ثانیه؛ هر اوتوز سنهده (۳۴،۸×۳۰۴=۱۰۴۴) ثانیه قدر تدارک اولنممش خطا قالا واروب، اوچویوز سنهده (۱۰۴۴۰) ثانیه، اوچ بیگ سنهده (۱۰۴۴۰۰) ثانیه طویلانوب، تمام یکرمی طوقز ساعت خطا طویلانمش همده تدارک

قیلنماش قالور. اوتوز بیك سنهده خطالر طوپلانوب اون ایکی کوندن آشار.

کسر اعشاری صورتنده تعبیر اولنور ایسه:
هر ۳۰ سنهده = ۱۱,۰۱۲۰۴ خطا طوپلانور.

شو کسرک اون بر صحیحی اون بر کیسه ایله تدارک فیلنور ایسهده، هر ۳۰ سنهده تدارک قیلنماش ۰۰۱۲۰۴ قدر خطا قالور. شو خطا اوچ بیك سنهده (۱۲۰۴) کون اولوب اوتوز بیك سنهده (۱۲۰۴) یعنی ۱۲ کون تقریباً بر ساعت اولور.

آی حسابنده او قدر بیوک خطا، اوزون مدتده ایسهده، اصول کبسک ضررینه شهادت ایده بیلور.

شوگا کوره بزم شریعت اسلامییه دقیق حسابلره حاجت طوتار، لکن نه قدر اعتنا قیلنهجق ایسهده اصلی فساددن خللن نجات بولماز اصطلاحی سنه لری اعتبار ایتمه یوب، دها صواب افاده ایله تعبیر ایدر ایسهک: اصلی فساددن خالی دگل، دقیق حسابلره محتاج اصطلاحی سنه لری انسانلره تکلیف ایتمه یوب، امور دینه یی حقیقی سنه لره ربط ایتمشدر. اصطلاحی سنه لره حقیقی سنه دن دائماً یا ناقص یا زائد اولدیغنه کوره عبادتلری دینی معاملهری هیچ بر وقت اصطلاحی سنه لره بنا ایتمه مشدر.

شریعت نیچون رؤیتی اعتبار ایتمش؟

بزم شریعت امور دینه مزى غایت صاغلام بر اساس اوزرینه، تا ابد خطاسی اولماز بر تقویم نظامنه بنا ایتمک ایچون، آیلری ده سنه لری ده حقیقی ایتمشدر. هیچ بروقت، آرایسهده، خطادن خالی دگل اصطلاحی سنه لری اعتبار ایتمه مشدر.

لکن عهومک استعمالنه یاراشلی قیلماق ایچون، آیلرک سنه لرک

باشلرینی، اهل هیئت کبی، اجتماع دن اعتبار ایتمه یوب، یاراقلانماش کوز ایله کوریله بیلور رؤیت درجه سنه حلولدن اعتبار ایتمشدر. زیرا اجتماع دقیقه لرینی قطعی صورتده تعیین ایتمک رصد حسابلرینه یاخود لافل الڭ دقتلی حسابلره محتاج اولورکه عمومک حالنه یاقیشماز؛ همده عادی هر کونلک اشلره اساس قیلنهماز.

درجه رویته حلول ایسه، هر بر قوراللانماش یاراقلانماش کوز ایله معلوم اولابیلور. شو جهتله عمومک حالنه یاقیشور؛ عادی اشلره هر کونلک حاللره اساس اولابیلور.

رؤیت اساسنه بنا قیلنماش حقیقی آیلر احياناً بر کون تأخر ایدوب، اوتوزی تکمیل ایتمک قاعده سیله آی باشلری بر کون تخلف ایک بیلور ایسه ده، لکن شو تخلف عارضی بر حال اولوب، کله جک آیلرک برنک اوز باشنه درستلنور کیدر. بویله عارضی حاللر، شریعت طرفندن بزه تعلیم اولانمش، ساده لکن طبیعی صورتده منتظم، تقویمه دائمی برخلل ویره مز.

آیلری سنه لری حقیقی اولوب، باشلری رؤیت درجه سنه حلولدن اعتبار اولنور ابدی طبیعی تقویم، دیگر تقویملر کبی، وقتاً من الاوقات اصلاح اولنمق احتیاجنه مسکنتنه دوچار اولماز؛ کاغدسز قلمسز ضبط قیلنور؛ هیچ بروقت دیوار کالندارلرینه کیسه نتیجه لرینه احتیاج یوزی کوسترمز، مسکنت الی اوزاتماز.

یرید الله بکم الیسر. ولایرید بکم العسر. ولتکملوا العدة. ولتکبروا الله علی ما هدا کم.

شریعت بزم عبادتلمز دینی معامله لر می الڭ واضح، غایت ساده، لکن بونگله برابر بالطبع منتظم، کاغدسز قلمسز ضبط اولنور، عالم بدویتده ده عالم مدنیتده ده یاراقلانماش ساده کوز ایله بیلنور صاغلام بر تقویم اوزرینه بنا ایتمشدر؛ شکر ایدرز. شو یله صاغلام

بر حقیقتی الدن برافوب، یره اوروب، تحقیق ایتمک دعواسیله، کونلرک
برنه خطاسی کورینه جک اصطلاحی حسابلره تنزلدن البته اجتناب ایدرز.
«اتستبدلون الذی هو ادنی بالذی هو خیر.»

شو بیانندن،

«رؤیتی اعتبار ایتمش شریعت حسابی انکار ایدرمی؟»

سوالنه جواب آکلاشیلور:

یعنی شریعت اصطلاحی آیلرک سنه لرک اصطلاحی حسابلرینه
التفات ایتمه یور. بزم عبادت لرمزی دینی معامله مزی، باشلاری ساده
کوز ایله تعیین قیلنه بیلور، حقیقی آیلره ربط ایتمشدر. بناء علیه شریعت
آی باشلرنده اجتماع دقیقه لرینی دگل، بلکه قهرک رؤیت درجه سنه
حلول دقیقه لرینی اعتبار ایتمشدر.

«یالکیز اصطلاحی حسابلر ایله دگل، بلکه رصد حسابلر ایله
قهرک رؤیت درجه سنه حلولی قطعاً ثابت اولور ایسه، لکن هواده
بولوط سببیلر یاخود دیگر بر مانعک حیلواتیلر هلال کورنمه یوب
قالور ایسه او وقت آی باشی شرعاً ثابت اولورمی؟»

شریعت اسلامییه روحنه وافق، قطعی شیلره انکاردن براعتنه معتقد
انسانک کوزنه شو سوالک جوابی آسان هم غایت ظاهر ایسه ده، فقیهلرک
اوزون اوزون اختلافلری شومسئلهیه بر قدر مشکلاک رنگی ویرمشدر.
مسئله یی اساسلی صورت ده حل ایتمک قصدیله، شریعت نظرنده
واضح جوابی نصل ایسه او یله کوسترمک املیله، کتب فقیهیه روایتلرینی
نقل طریقله دگل، یالکیز شارعک نصوصندن استمداد، ارشادنندن
استرشاد طریقله توبنده گی فصلی شورایه درج ایتدم.

شریعت نظرندہ ہلال رمضان نہ ایله ثابت اولور؟

شارع علیه الصلاة والسلام حضورتلی هلال رمضانی اوچ دلیک بریله اعتبار ایدر ایدی: (۱) رؤیت محققه. (۲) شهادت مؤتمنه. (۳) اکمال عده.

رؤیت محققه ایله هلالک ثبوتنده سوز یوق. زیرا عمومک حالنه عائد خصوصلرده مشاهدہدن بیوک دلیل بولنه ماز.

شارع ایکنجی درجده شهادت مؤتمنهیی، یعنی امینک اساسنه بنا قیلنمش شهادتی اعتبار ایتمشدر. زیرا انسان یا کندوسی مشاهدہ ایدر؛ یا خود، کندوسی مشاهدہ ایدہ مزسه، دیگرک مشاهدہسنه امانت حکمیلہ اعتماد ایدر.

شارع هر بر انسانی سلامت وجدانله صدق لسانله تکلیفی ایدر. هر بر انسانه قلبلهده لسانلهده امانتی ایجاب ایدر. انسانک عقلی دینی عدالتی، برسوزله تعبیر ایدر ایسهک، انسانک وجدانی انسانی یالاندن منع ایدر. لاجل ذلک انسانک طهارت وجدانیسنه بنا ایدوب، شارع هر بر انسانی هر برسوزنده امور واقعیهدن خبرنده مؤتمن صایوب، حریت عبدیت، ایمان کفر فرقلرینی اعتبار ایتمه یوب، هر حالده انسانک سوزینی «تأمین مطلق» قاعده سیله قبول ایدر.

«تأمین مطلق» قاعده سنه کوره، هر بر انسان هر برسوزنک مؤتمندر. بوراده ایمان، حریت کبی شیلر شرط دگلدر. بوراده یالکنز سلامت وجدان، یعنی غرض، خیانت، اتهام کبی شیلردن انسانک سوزنده اثر بولنماق شرطدر. سوز شو شیلردن خالی اولور ایسه، او وقت اوسوز شارع نظرندہ مقبول اولور.

انسان برسوزی پاک وجداننه بنا ایدوب، اوسوزده خدایی شاهد ایدوب سویلر ایسه، البته او یله سوز انسانه قناعت ویرور؛ انسان، تام بر اعتمادله، او یله سوزی قبول ایدر. حرک عبدلک ارلک خاتونلق کبی فرقلری اعتبار ایتمه یوب، شارعده او یله سوزی البته قبول ایدر.

حلفت فلم اترك لنفسك ريبه و ليس وراء الله للمراء مذهب.
 شو اساسه بنا ايدوب، هلال رمضانى رؤيت حقنده شارع هر بر
 انسان سوزينى قبول ايدر.

هم رؤيت هم شهادت بولنه ماز ايسه، او وقت شارع شعبان
 كونلرينى تكميل، يعنى اوتوزدن حساب ايدر. شو كوندن صوڭ
 هلال كورنسهده كورنمزه سدهده، روزه قطعى صورتده واجب اولور.
 زيرا هيچ بر آي اوتوزدن زياده اولاماز. اوتوزدن صوڭ كلهجك
 كون، شبهه سز، رمضان باشى اولور. قطعى صورتده ثابت شيلرى
 شارع هيچ بروقت انكار ايتمز. عمومك حالنه عائد خصوصلرده ظنى
 دليللرله اکتفا ايدن شارع قطعى شيلرى نيچون انكار ايتسون؟!

بوندن صوڭ بزه ايكي مسئله يى حل ايتمك لازم قالدى: برى
 شارع هلال رمضانده نيچون شو اوچ دليلى اعتبار ايتمش؟ ديگرى:
 شارع شو اوچ دليلى اعتبار ايتمش، سوز يوق. لکن بونكله ديگر
 دليللرى، بولنور ايسه، ابطال ايتمش اولورمى؟

اولگى مسئله: بلا فرق، عموم اوزرينه توجيه اولنمش تكليف
 يالكز اڭ ظاهر شيلره بنا قيلنه بيلور. عمومى شيلر خصوصى اساس
 اوزرينه تأسيس اولنه ماز. رمضان روزه سى كى هر بر انسانه، منجملرده،
 يازو هم حساب بيلمه ينلرده واجب اولاجق شيلر، كوزيللرده كوزسزلرده
 حساب بيلنلرده بيلمه ينلرده برابر صورتده معلوم اولاييلور دليللره
 ربط اولنور. هلال رمضان حقنده رؤيت، شهادت، اكمال كى هر
 بر آدمه بر درجه معلوم عمومى اڭ آسان دليللر بولنماز. شوسبیدن شارع
 شو اوچ دليلى اعتبار ايتمشدر.

ايكنچى مسئله: يوقارى ده سويله دك: عمومك حالنه عائد هاللرده
 شارع اڭ ظاهر شيلرى اڭ واضح علامتلرى اساس ايدر. عمومى
 تكليفده اهل علمك يالكز بعض فردلرنده بولنه بيلور شيلرى هيچ بر
 وقت اساس ايتمز.

شوگا كوره رصداڭ ھقيقى حسابلىرىنى، شېھەسز صورت دە قىطعى
ايسە دە، دليل كىي اعتبار ايتمە يور. بۇ دە قىطعى اولان رياضى حسابلىرى
انكار ايتمەك دن، يا خود اهل رصداڭ منجملرڭ سوزلىرىنى اعتبار ايتمەك دن
دگل؛ بلكە اويلە دقلىق شىلىرى عمومى تكللف لره اساس ايتمەك شرىعتڭ
سھولتنە عمومىتنە مناسب اولماق دن ناشى اولمشدر.

يوقسە شرىعت اسلام آيات خدادن اولان انتظام حرقاتى، خدايڭ
قدرت باھرەسىلە حركتلرڭ تفاوتسز خلل سز دائىمى انتظاملىرىنە بنا
قىلىنمىش رصداڭ حسابلىرىنى ھىچ بىر وقت انكار ايتمىز.

«ما ترى فى خلق الرحمن من تفاوت. فارجع البصر هل ترى
من فطور.»

براھىن رياضىە ايلە ثابت اولان قىطعى شىلىرى، خدايڭ قدرت
قاھرەسنە اڭ واضح صورت دە دلالت ايدر حرقات فللكىلرڭ انتظاملىرىنى
انكار ايتمەك شرىعت اسلامىە قدسىتنە دگل، ەتى ھىچ بىر مسلم نامنە
بىلە ياقىشماز بىر بيوك جىنايتدر.

«الذى يجادلون فى آيات الله بغير سلطان اناهم كبر مقتاً
عند الله وعند الذين آمنوا.»

رؤيت محققە ھم شھادت مؤتمنە يوق صورت دە شارع كرىم بىزى نىچون
اكمال عدەيە ارشاد ايتمىش؟ حركاتڭ بلاتفاوت انتظامنە كورە دگل مى؟
قمرڭ حركتى دائىمى صورت دە منتظم اولماسە ايدى، ۳۱ نچى كونىڭ
رمضانلىغى نصل ثابت اولان بىلور ايدى؟

«هو الذى جعل الشمس ضياءً والقمر نوراً وقدره منازل لتعلموا عدد
السنين والحساب.»

«والشمس والقمر بحسبان.»

شو ايكى آيت ھم شو معنى دە اولان آيتلر شمس ايلە قمر
حركتلرىنڭ بلا تفاوت بلا خلل انتظاملىرىنە شېھەسز صورت دە دلالت
ايدر. البتە اويلە منتظم حركتلرڭ رياضى حسابلىرى دە قىطعى صورت دە

ثابت اولور. بناءعليه شرع شريف قطعى صورتده ثابت اولان رصد حسابلرينى هيچ بر وقت انكار ايتمز؛ هم انكار ايتدرمز. شرع شريفك حقيتنه قد سينته ايمان ايدن هيچ بر آدمه «شريعت رصد حسابلرينى انكار ايدر.» ديمك هيچ بر وقت ياقيشماز.

اهل رصد آي باشلرينى اجتماعدن اعتبار ايدر. بو بر اصطلاحدر. شريعت او اصطلاحى قبول ايتمز. آي باشلرينى رؤيتدن اعتبار ايدر. حساب رصد قمرک درجه رؤيته حلولنه دلالت ايدر ايسه، او وقت البته هلال رمضان ثابت اولور. بر انسانك مؤتمن شهادتنه اعتماد ايدن شريعت خدايك قدرت قاهره سيله تنظيم اولنمش قطعى شيلرى هيچ بر وقت انكار ايتمز. انسان ايله ياصالمش صناعى ساعتلى اعتبار ايدر ايسه ك قدرت ايله ياصالمش طبيعى ساعتلى مؤبد صورتده قدرت باهره ايله تنظيم اولنمش حرکتلى انكار ايتمك بر بيوك جسارت اولور. شريعت اسلاميه بزي تكلفدن تعمقدن منع ايتمش. يا رؤيت يا شهادت ايله رمضانك باشى ثابت اولماسه، تكميل عدتله بزه امر ايدوب، احتياط خياليه اوتوزنجى شعبانده روزه بى بزه واجب ايتمه مشدر. زيرا اديانده فسادك اصلى تعمقدر. ديانت سماويه ايله حيات انسانينه نك دائمى صورتده نزاعلرينه سبب اولان رهبانيتده تعمقدن كلمشدر. تعمق بليهنه نك اصلى ايسه، محل احتياطى لازم شى كى التزام ايتمكدن ناشى اولمشدر.

شوگا كوره، رؤيت يا شهادت اولماسه، اوتوزنجى كونده بزه روزه بى واجب ايتمه مش.

لكن بونهدر؟ بو بزه شريعتك مسامحه سيدر؛ دليل يوق ايكن تعمق بليهنه نك بزي تخليص ايتمه سيدر. هيچ بر وقت قطعى شيلرى انكار ايتدرمك دگلدردر.

بناءعليه رصد حسابلريله اوتوزنجى كون رمضان باشى اولاجق

ایسه، شرع شریف قطعی صورت ده بونی قبول ایدر. لکن هیچ بر آدمه رصد حسابلرینی تکلیف ایتمز. «رصد حسابلریله اشتغال ایت؛ قمرک رؤیت درجه سنه حلول دقیقه لرینی بیل. سوگره روزه طوت.» دیمز. لکن بر آدم رصد حسابلریله اشتغال ایدوب رؤیت درجه سنه حلول دقیقه لرینی بیلور ایسه، او وقت اوزینک یقینیه قطعی صورت ده وجوباً عمل ایدر. دیگرله غیر ویرور ایسه، شهادت مؤتمنه کبی تأمین مطلق قاعده سیله قبول قیلنور.

ریاضی برهانلری قطعی حسابلری شریعت هیچ بر آدمه تکلیف ایتمه یور ایسه ده، لکن هیچ بر وقت قطعی شیلری انکار هم ابطال ایتمه یور. درست، شرع شریف بزه رمضان روزه سیچون رصد حسابلرینی تکلیف ایتمه مش. فقط تکلیف ایتمه مک انکار ایتمک دگلدر. بو بر مسامحه در. بوکا بز شکر ایده یک: «شریعت رصد حسابلرینه انکار ایدر.» دهرک مقدس شریعت مزه جنایت ایتمه یک.

بکا قالورسه، رصد حسابلرینی اعتبار ایتمک مسئله سی اوقدر واضح مسئله درکه «رصد حسابلرینی شریعت اعتبار ایدرمی؟ یوقمی؟» کبی مسئله یی وضع ایتمک بیله بیهوده در.

خدای بزه انصاف ویرسون! بزده حیادن بر اثر قالمادی: بز هر بر قباحتمزی اسلام نامنه اسناد ایدر اولدق. بز هر بر ادبسن لگمزی «اشته اسلامیت ادیدر بو!» دیر اولدق. بز یالکز بر باطلی دگل بیك باطل دعوی ایدر ایسه که ده شریعتک نصو صندن دلیل آرار اولدق. بز علوم و معارفک هر برینی انکار ایدر ایسه که مقدس اسلام نامندن انکار ایدر اولدق. بز اوتانمازدن «وقال الامام فلان ان الزوال فی الدنیا واحد، ولا یعتبر قول المنجم» کبی سوز لرله کتب دینیه مزی تلویث ایتمکدن، اماملر مزده افترا ایتمکدن چکنمه یوریز. بز جهلیات مزله محاربه ایدن علوم و معارفی شریعت مزله ده محاربه ایتدیمک غیرتنک همان هنوز دوام اید یوریز.

انصاف ایدەلمەدە، قطعى شىلەرلە يالغىز كىندومىز مۇھار بە ایدەلمە. ۴
شىلەر غلبە ایدرلەرسە، بىزە غلبە ایتسونلەر، شریعتىمىزە دىگىل؛ باطل اولوب
كىدر ايسەك، بىز كىدەيك، مقدس شریعتىمىز دىگىل.

مبدأ تاریخ اسلام

كۆچمىش وقائەك، شو كونىكى احوالاتا، ھەمدە كلەك مۇقراتا
زمانلرىنى يعنى نە وقت وجودە كىلكلرىنى يا كلەكلىرىنى بيان ھەم قىد
ايتىمك اىچون ھەر بىر ملىت اكا اسكى زمانلردن شو كونە قىدر كىدولرىنە
بىر تاريخ اتخاذا قىلا كەمىشلىر؛ ھەمدە ھەر بىرى كون آى سنەبى واحىد
قىياسى كىبى اعتبار ايدوب، كىدولرىنكا نظرلر نىدە اكا مەھم بىر حادىئەبى
تارىخلىرىنە مبدأ صاىا كەمىشلىر.

عالم اسلامىت اىچون مبدأ تاريخ اولاي بىلەك اكا مەھم حادىئەلر؛
شېئە يوق، زمان سعادت وقوعاتلردىن بىرى اولمق تىوشدر.
عصر سعادت دە مبدأ تاريخ اولاي بىلەك دورت اكا مەھم اكا بىوك
حادىئە واردر:

(۱) ولادت، (۲) بعثت، (۳) ھىجرت، (۴) رحلت.

(۱) ولادتكا وقتى جزماً تعىين اولنە مامىش ايسەدە، روايتلر اكا
صەبىئەنە حسابلر كا دە اكا معتمدىنە كورە، سىدالوجود محمد عليه الصلاة
والسلام حىر تلىرى، نوع بشرى ظلمت جەلدىن تخلىص ايتىمك اىچون،
مشھور يوم فىلدىن (۵۰) ايللى كون صوك نوشىر وان عادلك (۴۲) قرق
اىككىچى سنە سلطنتىدە، دوشنبە كون ربيع الاول (۱۲) اون اىكى دە،
مىلادى حساب ايله (۵۷۱) بشىوز يتەمش بىرىچى سنەدە، اعتدال ربيعى دن
(۳۱) اوتوز بىر كون صوك، مبارك ولادتلىر يە دنياىى تشرىفى ايتدىلر.
نبى كريم ھەلدە اىكن، پىدر محترملىرى سىدنا عبد الله رضى الله عنە

حضرتلری دنیایی ترک ایتدی. حضرت رسولک آناسی السیده آمنه حضرتلری مدینه دن مکه یه قایتور ایکن، «الابواء» اسملی محلده وفات ایتدی. او وقت حضرت رسول همان یدی یاشنه کلمه مش ایدی. جدی عبدالمطلب حضرتلرینک تربیه سنک قالدی. حضرت رسول سکز یاشلرینه کلمش ایکن، جد محترم لری سیدنا عبدالمطلب حضرتلری رحمت خدایه انتقال ایتدی لری. نبی کریم عم محترمی ابوطالب حضرتلرینک تربیه سنده قالدی. ابوطالب حضرتلری اک شفقتلی آتا کبی سیدالوجود حضرتلرینی تربیه ایدر ایدی. شام تجارتنه کیدر ایکن بر دفعه اوزیله برابر، همه عالم لره رسول اولاجق، یاش بالایی ده آلوب کیتدی. او وقت عمر مبارک لری اون، ایکی یه ایرشمش ایدی. بوندن صوگ نبی کریم مکه مکرمه ده قالوب، مکتب رحمانی ده الله رب العالمین تربیه سنک همه عالم لره رسالت شرفنه اهلیت کسب ایتمک ایچون تربیه هم تأدیب اولنور ایدی. شو حال اوزره یکر می بش یاشلرینه کلدی. شام طرفنه بیوک مال ایله تجارت قصدیله سفر ایدوب، یالکز بصرایه قدر واروب عودت ایتدی. بر قدر مدت مروری صوگنک اوقت مکه ده اک بیوک اک معتبر فاملیان جمالیلده مالیلده عقلیلده شهرت بولمش السیده خدیجه رضی الله عنها حضرتلرینی تزوج ایتدی. شو مبارک عقد هر ایکی طرفک راحتنه سعادتنه سبب اولوب، نسل نبوی یالکز شو عقد میهونک ثمره سی اولارق تا قیامت قالدی. شو مبارک زواج بعدنده نبی محترم حضرتلریله السیده خدیجه حضرتلری مکه ده اک معتبر اک امین بر «بیت شرف» اولوب اون بش سنه عمر ایتدی لری.

(۲) سنه قمریه حسابیله عمر شریف لری قرق اولدی. (شمسیه ایله ۳۸، ۸). او سنه رمضان ده نورانی قلبلر نندن انوار نبوت اشراق ایتیمه باشلاب، اک اول «افراً باسم ربك الذی خلق. خلق الانسان من علق. افراً وربك الا کرم الذی علم بالقلم. علم الانسان ما لم یعلم.» آیتلری

ایندی. بوندن سوڭ نبی کریم اوچ سنه قدر مدت سری صورت ده دعوت ایدوب، «قم فاندر» «فاصدع بما تومر» کبی آیتلر نزولی سوڭنده دورتنچی سنه ده علنی صورت ده دعوت ایتیمه باشلادی.

علنی صورت ده دعوتدن سوڭ اهل اسلامک عددی کونندن کون زیاده لسه ویردی. مکه بیوکلی بر طرفدن حسد ایدوب، بر طرفدن ده استقبال لرنندن خوف ایدوب، حضرت رسوله همده ایمان ایدنلره تحملدن طیش اذا ایدر اولدیلر. او اذالره تحمل ایتیمینلره حضرت رسول اذن ویردی: ۵نچی سنه رجب ده اون یکی ار دورت خاتون حبش مملکتنه برنچی دفعه هجرت ایتدیلر. مکه اهلی ظلملرنده همان غلو ایدر ایدیلر نبی محترم مؤمنلره شفقت ایدوب ایکنچی دفعه ده اذن ویردی: شو دفعه (۸۲) سکسان یکی ار اون سکز خاتون تکرار حبش مملکتنه هجرت ایتدیلر.

مکه ده قالان اهل اسلام مشرک لک سوڭ درجه ظلملرینه متانتله صبر ایتدی. اسلام تدریجی صورت ده ایسه کونندن کون زیاده لشمکن ایدی. اسلام انتشارینی منع ایتمک ایچون اڭ سوڭ بر چاره بولمق قصدیله، مکه مشرکلری اهل اسلامی همده اهل اسلام طرفنده اولانلری آرادن چیقارمق حقنده بر معاهده عقد ایتدیلر. او معاهده بغیض بن عامر بن هاشم قلمیله کاغد اوزرینه یازلوب، کعبه دیوارینه آصلدی. زمان عرفیله تعبیر ایدر ایسهک، اهل اسلامه هم طرفدارلرینه بایقوت اعلان اولندی. معامله بالکلیه قطع قیلندی، آیش ویریش کیسلدی. اهل اسلام طرفدارلری بنی هاشم بنی المطلب لری ایله برابر، مکه طیشنه «شعب ابی طالب» اسملی محله چیقدیلر. شو بیوک حادثه یدنچی سنه محرمی باشنه ایدی. اهل اسلام او راده تمام اوچ سنه محبوس قالدیلر. شو مدت ایچنده، خدای بیلور، نه قدر زحمتلر کوردیلر عاقبت مطعم بن عدی کبی بر یکی آدمک همتیله او بد معاهده نقض اولندی. بعثتک

طوقزنجی سنه سنده اهل اسلام «شعب» ده محبوسیت دن چیقدی. او وقت حضرت رسواک عمر شریفلری قرق طوقزه کلمش ایدی. آلتی آیدن صواک اهل اسلامک اک بیوک اک قوتلی معینی ابو طالب حضرتلری ۸۷، یاشنده وفات ایتدی. اوچ دورت کوندن صواک السیده خدیجه رضی الله عنها حضرتلری وفات ایتدی. او سنه اهل اسلام ایچون قایغوسنه سی اولدی. مشرکلر قوتوردیلار؛ ادبسر لکلری اذالری حدوددن آشدی. نبی کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری مکهی براقوب کتمک فکرینه کلدیلر. بیوک قبیلهلرک هر برینه شو حق دن مراجعت ایتدی. قریش دن خوف ایدوب هیچ بری قبول ایتمک کرامتنه نائل اولمادی.

۵۰ نچی سنه ده حج موسمنده سیدالوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلری مدینه دن کلمش سکز آدمی کوروب، دعوت ایتدی. اسلامیتی قبول ایتدیلر. شو سکز آدم مدینه یه قایتوب، اسلامیتی نشر ایتدیلر. انصار خانهلرینک هر برینه نور اسلامیت کردی. شو سنه ده بنی زریق قبیله سی بر مسجد بنا ایتدی. ایکنچی سنه ده موسم حج ده مدینه دن اون ایکی آدم کلدی. منی عقبه سنده برنجی دفعه بیعت ایتدیلر. شو اون ایکی آدم بیعت صوکنده مدینه یه عودت ایتدیلر. اوچنجی سنه ده مدینه دن موسم وقتنک یتمش اوچ ار، ایکی خاتون کلدی. منی عقبه سنک ایکنچی دفعه، جانلریله ماللریله اسلامیتی حمایه ایتمک حقنده، بیعت ایتدیلر. ایکنچی بیعتدن صواک نبی کریم رخصت ایتدی: صحابه لریلر آز از مدینه یه هجرت ایتیمه باشلادیلار. اک اول ابوسلمه المخزومی ایله مصعب بن عمیر هجرت ایتدی. مدینه اهلی اصحابهلری قارندش لر نندن ده ازیاده صورت ده اکرامله احترامله قبول یدر ایدیلر. اهل اسلامک اک کثری هجرت ایتدی. عاقبت نبی کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه خدای طرفندن اذن کلدی. عمر شریفلری او وقت (۵۳) ایلملی اوچ ایدی. (۳) صفر اخیرنده ابو بکر له برابر مکه دن چقدی جبل ثور غارینه

التجا ایدوب، غار ایچنده اوچ کون قدر قالدیلر. ابوبکرکڭ عبدی عامر بن فهیره خدمتلرنده دوام ایدر ایدی. اوچ کوندن صوڭ غاردن چیقوب، بحر احمر ساحلیله یول طوتدیلر. عبدالله بن الاریقط اللیثی دلیل ایدی. تقریباً برهفته یول یورودیلر. ربیع الاول سکزده دوشنبه کون، حساب میلادیله (۶۲۲) سنه سنتابر باشلرنک قبايه واصل اولوب، عمرو بن عوف قبيلهسنه نازل اولدی. اوراده دورت کون استراعت ایدوب، یوم خمیسده مسجد قبايي تأسيس ایتدی. اهل حسابکڭ حسابنه کوره، او کون اعتدال خریفی کونی اولوب، ۶۲۲ سنه سنتابرده شمسکڭ میزان برجنه حلول کونی ایدی.

جمعه کون ایرته مدینهیه توجه ایتدی. یولده کیدر ایکن، جمعه وقتی کلوب، بنی سالم قبيلهسنده جمعهیی ادا ایتدی. او جمعهده یوز قدر آدم حاضر ایدی. صوڭره جمعهدن صوڭ مدینهیه داخل اولوب، ناقهسی سهل ایله سهیل نامنده ایکی غلامکڭ ملکى اولان بر بوش یره چوکیدى. نبی کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری ابو ایوب الانصاری خانهسنه اینوب، برقاچ کونلردن صوڭ او بوش یره مسجد بنا ایتیمه باشلادی. صوڭره اوزینه عیالنه خانهلر بنا قیلوب، یدی آیدن صوڭ ابو ایوب الانصاری خانهسندن اوز خانهلرینه انتقال ایتدی.

هجرت سنهسندن اعتباراً اسلام عزت، قوت، غلبه کسب ایدر اولدی. اولده دائماً مظلومیتی تحمل ایدن اهل اسلام هجرت صوڭنده بدر، احزاب کبی صوغشلارده غلبه ایدر اولدیلار، کوندن کون اهل اسلامکڭ شوکتی قوتی زیادهلشدی.

هجرتکڭ ۶ نچی سنهسنک سیدالوجود علیه السلام حضرتلری اصحاب کرامله برابر عمره ایتمک، مکهیی زیارت قیلماق قصدیه مکهیه چیقیدیلار. لکن اهل اسلامی مکه مشرکلری منع ایتدیلر. اوسنه عمرهیی اهل اسلام ادا ایتمدی. حدیبیه اسملی محلهده، بعض مادهلری اهل اسلام

ایچون آغیر کبی اولان، معاهه‌یی عقد ایتدیلرده قایتدیلار. یدنچی سنهده عهده ایتمک ایچون نبی علیه‌السلام حضرتلری اصحاب کرامله برابر مکه‌یه کلدیله. اوراده اوچ کون اقامت ایدوب، قایتدیلار.

سکزنجی سنهده، حدیبیهده معاهه‌ایدن مشرک‌لرک خیانتلری سببیله، سیدالوجود حضرتلری اون بیگ عسکر اسلامله برابر یکشنبه کون رمضان طوقزده مدینه‌دن چیقوب، مکه اوزرینه یورودی. ۱۷نجی رمضانده بیوک بر مظفریتله صلحاً دگل قهرراً مکه‌یی فتح ایتدی. اوراده اون طوقز کون اقامت ایدوب، نمازلرینی قصر ایدر ایدی. شوالده حنین غزاسنه طائف محاصره‌سنه کیدوب، سوگره تکرار مکه‌یه عودت ایدوب، عهده‌یی ادا سوگنده مدینه‌یه رجوع ایتدی.

طوقزنجی سنهده رجب آینده تبوک غزاسنه چیقوب، رمضانده مدینه‌یه عودت ایتدی. او سنه حج ادا ایتدیرمک ایچون ابو بکر حضرتلرینی مکه‌یه کوندوردی. سوگره براءة سوره‌سینی او قومق ایچون حضرت علی جنابلرینی ابو بکر حضرتلرینک آرقاسندن کوندوردی. او سنه عرفهده وقفه دوشنبه کون ایدی. سه‌شنبه کون یوم نعرده حج اکبر کوننده حضرت علی جمره یاننده همه انسانلر حضورنده براءه‌یی او قوددی.

۱۰نجی سنهده حج ایده‌جگی حقنده بر قاچ کون مقدم اعلان ایتدی. او سنه ذوالقعهده ۲۵می جمعه کون ایدی. نبی محترم علیه‌الصلاة والسلام حضرتلری خطبه‌ده احرام هم حج ادبلرینی تعلیم ایتدی. یارین شنبه کون ذوالقعهده ۲۶مه مدینه‌دن چیقار زدیددی. حاضرلندیله. شنبه کون ظهردن صوگ مدینه‌دن چیقدی. او کیچه ذوالحلیفه‌یه اینوب، اوراده قوندی. یکشنبه کون ایکی رکعت صلاة ظهر ادا سوگنده اورادن قالقوب، یدی کون سفر بعدنده شنبه کون لیلة الاحدده ذی طوی‌یه ایرشدی. اوراده برتون قونوب، ذوالحجه دورتهده یکشنبه کون ایرته مکه‌مکرمه‌یه کردی. مکه‌ده دورت کون - یکشنبه دوشنبه سه‌شنبه چهارشنبه - اقامت

ایدوب، پنج شنبه کون ایرته یعنی سکزنجی کون یوم تر ویده منی به توجه ایتدی.

ظهری عصری او راده ادا ایدوب، او کیچه اوراده استراحت ایتدی. قویاش طلوعی سوکنده عرفه طرفنه توجه ایتدی. او کون جمعه کونی ایدی او کون شمس برج حملک اولنه حلول ایتمش ایدی. عرفات شرقنک نمره اسملی قریهده چادر حاضرلنمش ایدی. اورایه ایندی. زوال سوکنک قصوا اسملی ناقهسنه بندی. وادی عرفه یه کلدی. ناقهسی اوزرنک ایکن، کنز العمال مسند احمد کبی کتاب لرده تفصیلله درج اولنمش، الک مشهور خطبه یی اوراده القا ایتدی. قواعد اسلامی بیان ایتدی. جاهلیت عوائد باطله لرینی ابطال ایتدی. حرام شیلری تفصیلاً بیان ایتدی. حقوق نسایه عائده بیوک و صایایی تعلیم ایتدی.

سوکره بلاله امر ایتدی: اذان اوقودی اقامت اوقودی. سیدالوجود حضرتلری جهراً دگل اسرار ایله ایکی رکعت نماز ادا ایتدی. شوسنت متواتره «مسافرلره جمعه فرض دگل.» مسئلهسنه فقیه لر نظرنده دلیل اولدی. حجاجک هر بری، مکی اولسون آفاقی اولسون، او ایکی رکعت نمازده اقتدا ایتدیلر. بونکله سفر قصرک مسافه ایلهده ایام ایلهده محدود دکلگی فقها نظرنده ثابت اولدی. ظهردن صوکنک عصری ادا ایتدی ده، عرفاتده وقوف ایچون موقفه کلدی. آقشامه قدر دعا ایله ذکر ایله فکر ایله مشغول اولدی. شمسک غروبندن صوکنک عرفاتدن افاضه ایدوب، مزدلفه یه توجه ایتدی. مزدلفهده مشعر حرام یاننده آقشامی یستوی ادا ایدوب، تون بوینه اوراده قالدی. طاکن سوکنده نماز قیلوب، شمسک طلوعنه قدر مشعر حرام یاننده دعا ایله مشغول اولدی. سوکره منی به کتدی. او کون ذوالحجه اونی شنبه کون ایدی. او کون حج اکبر کونی ایدی،

عقبهده رمی جمار سوکنده منی به عودت ایتدی. بر بلیغ خطبه

الفا ایتدی. سیدالوجود نبی کریم حضرتلری حاضر اولمش یوز بیگدن
 زیاده امتلریله «بوندن صوڭ، احتمال، بن حج ایلهم» دیهرک وداع
 ایتدی. شو سببله او حج حجة الوداع تسمیه اولندی. او خطبه ده حج
 حکملرینی، انسانلرک حقوقلرینی، شریعتک بقاسی ایچون لازم اولاجق
 وظیفه لری، کله جک ده لازم ارشادلری بیان ایتدی. خطبه دن صوڭ
 نحر ایتدی خلق ایتدی؛ ظهردن قبل طواف افاضه نیتله مکده قایتدی.
 طوافدن صوڭ منایه عودت ایدوب، اوراده صلاة ظهری ادا ایتدی.
 بوندن صوڭ منی ده اوچ کون قالوب، سه شنبه کون ظهردن صوڭ
 محصبه ایتدی. ظهری عشایی محصبه ادا ایدوب، تون سحر وقتنده
 طواف وداع ایچون مکده داخل اولدی. ایرته نمازینی اوراده اوقودی.
 چهارشنبه کون مدینه توجّه ایتدی. اوکون ذوالحجه اون دورتی
 ایدی. ذوالحجه یکر می ده ذوالحلیفه واصل اولوب، برکیچه اوراده
 استراحت ایتدی. ذوالحجه یکر می برده چهارشنبه کون ایرته مدینه
 منوره واصل اولدی.

۱۰ نچی سنه کبیسه سنه سی ایدی. بناء علیه، (۱۱) نچی سنه محرمی
 باشی شنبه کون اولدی. زیراً ۱۰ نچی سنه ده عرفه کونی ذوالحجه طوقزی
 جمعه کون ایدی،

یوم ارتحال

سیدالوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلری، رسالت عمومیه
 وظیفه لرینی تماماً تبلیغ سوڭنده، اون برنجی سنه هجریه ده، ربیع الاول ده
 دوشنبه کون شو دنیایی ترک ایتمش. اصحاب کرم حضرتلری سه شنبه
 کون ظهردن صوڭ تجهیزدن بوشانوب، چهارشنبه کیچه سی تون

اور تاسنده سحر وقتنده سيدالوجود حضرتلرينڭ جسد شريفلرينى لحد
ايچنه ايندر مشلر .

شو قدرده اهل علم اتفاق ايتمش . بلا خلاف سيدالوجود حضرتلرينڭ
وفاتى ربع الاولده دوشنبه كونده ايدى .

لكن اهل علم او كونى تعيينده اختلاف ايتدى : (۱) قول مشهوره
كوره، او كون ربيع الاول ۱۲سى دوشنبه كون ايدى . (۲) الكلبي،
سليمان التيمي، ابوحنيف كى ذاتلرك سوزينه كوره، او كون ربيع الاول
ايكىسى دوشنبه كون ايدى . (۳) امام سهيلي حضرتلرينڭ اختيارينه كوره،
او كون ربيع الاول باشى دوشنبه كون ايدى .

اولگى روايت درست اولاماز : زيرا وفقه جمعه كون اولوب،
(۱۱) نچى سنه محرمى باشى شنبه كون اولور ايسه، صفر باشى دوشنبه
كون اولوب، ربيع الاولڭ باشى سه شنبه كون اولور؛ اون ايكىسى
شنبه كون اولور دوشنبه دگل .

اولگى روايتى درستله مك ايچون، «مدينه رويتيله ذوالحجه باشى
جمعه، محرم باشى يكشنبه، صفر باشى سه شنبه، ربيع الاول باشى پنجشنبه
كون ايدى . شو تقديرده ربيع الاول ۱۲سى دوشنبه كون اولور .»
ديمك ممكن ايسهده، حساب نظرنده اوسوز قبول قيلنه ماز زيرا
هيچ بر وقت طوتاش دورت آى اوتوزدن كلهز همده شاعاڭ جمعه
كون وقفهسى كى قطعى بر برهانڭ خلافته اولارق سويلنمش توجيه
هيچ بر وقت قبول قيلنه ماز .

ايكنچى روايت كذلك درست دگلدر . زيرا (۱۱) نچى سنه ربيع
الاولڭ باشى سه شنبه كون ايدى . ايكىسى چهارشنبه؛ دوشنبه دگل .

ايكنچى روايتى درستله مك ايچون «ذوالحجه، محرم صفر آيلرى
ناقص اولوب باشلرى خميس، جمعه، شنبه كون ايدى . شو تقديرده
ربيع الاول باشى يكشنبه، ايكىسىده دوشنبه كون اولور .» ديمك ممكن
ايسهده، شو توجيهيده قبول ايتمك مشكلدر : زيرا اون سنه امتدادنه

(۳، ۶۷) اوچ صحیح آتمش یدی اعشاری قدر کون کسر فالور، بناء علیه ۱۰ نجی سنهده ذوالحجه اصلا ناقص اولماز. همده اوچ آی طوناش هیچ بر وقت ناقص اولارق کلهمز.

اوچنجی روایت كذلك درست دگلدر: زیرا (۱۱) نجی سنه ربیع الاول باشی سهشنبه کون ایدی دوشنبه کون دگل.

شوروایتی توجیه ایتمک ایچون، «ذوالحجه محرم ناقص ایدی، صفر کامل اولوب، ربیع الاول باشی دوشنبه کون اولدی.» دیمک ممکن ایسهده، شو توجیهی ده قبول ایتمک بر قدر مشکلدر، زیرا ذوالحجه البته ناقص دگل ایدی.

شو اوچ روایتک بری صحیح اولور ایسه، ائک قریبی اوچنجی روایت اولور. یعنی سیدالوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلری (۱۱) نجی سنهده ربیع الاول برده دوشنبه کون وفات ایتمش اولور. شوروایتی «سیدالوجود حضرتلری خطبة الوداع دن صوئک یالکز سکسان بر کون قدرگنه عمر ایتدی.» سوزی ده تأیید ایدر. زیرا خطبة الوداع منی ده اوننجی ذوالحجهده یوم نهرده ایدی. ذوالحجه دن ۲۱ کون محرم ۳۰، صفر ۲۹ کون. ربیع الاول دن بر کون. مجموعی = ۸۱ کون.

بوکا شمدی صحیح نظریله بافار ایسهک، یوم وفات برج جوزا اون طوقزینه مایک اخیرینه تصادف ایدر.

شو اوچ روایتک هیچ بری، یوقاری ده بیان اولنمش حسابلرک ارشادینه کوره، درست اولماز ایسه، او تقدیرده

سیدالوجود حضرتلرینک وفاتی ربیع الاول یدی ده دوشنبه کون اولوب، دفنلری طوقزنجی کیچه اولمش اولور.

هر حالده یوم وفاتک تعیینی تاریخ اسلامیت ده غایت مهم بر مسئلهدر. چونکه خلافت اسلامیه ابتداسی او کون ایدی. بویله بیوک اهمیتلی لکن حساب عمللریله معلومپتی آسان بر مسئلهده علمای اسلامک مساهلهسی مناسب دگل ایدی.

سیدالوجود حضرتلری قاچ کون خسته یاتدی.

شو مسئله ده کذاک روایتلر مختلف اولمشدر:

اکثر اهل علمک بیاننه کوره، سیدالوجود نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک مرضلری-ام المومنین السیده میمونه حضرتلرینک حجره سعادتلرنک باشلانوب، صوگره حضرت رسولک اشاره سیله ام المومنین عائشه حضرتلرینک حجره سعادتلرینه نقل اولنوب - اون اوچ کون دوام ایتمشدر.

یوقاری ده یوم وفاتده سویلنمش روایتلره درست نظریله باقار ایسهک، برنجی روایتنه کوره، مرضک ابتداسی صفر اوتوزده، ایکنجی هم اوچنجی روایتلره کوره صفر اون طوقزده چهارشنبه کون اولور. سلیمان التیمی جنابلرینک جزمنه کوره، مرضک ابتداسی شنبه کون صفر ۲۲ ده اولوب، وفاتلری ربیع الال ایکی ده دوشنبه کون اوامشدر. بوکا کوره مرض تمام اون کون دوام ایتمش.

استطراذی بر بیوک فائده.

سیدالوجود حضرتلری مریض ایکن، نمازلرده ابوبکر حضرتلری امامت ایدر ایدی. شو حقه ده هیچ بر اختلاف یوقدر.

اگر مرض اون اوچ کون دوام ایدوب چهارشنبه کون باشلانمش ایسه، آراده ایکی جمعه، اون کون دوام ایدوب، شنبه کون باشلانمش ایسه، آراده بر جمعه وار اولور.

شو تقدیرده رسولک حیاتنده جمعه ده ابوبکرک امامتی ثابت اولا بیلوب، عالم اسلام ده اک بیوک بر مسئله حل اولنه بیلور.

نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرتلری قاچ سنه عمر ایتدی؟
روایتلرک اڭ معتمدینه کوره، سیدالوجود حضرتلری سنه قمریه
حسابیله تام آلتمش اوچ سنه عمر ایدی.

امام بخاری امالمومنین عائشه حضرتلرندن بونی روایت ایتمشدر.
سورهلرک آیتلرک ترتیلرندن استفاده ایتیمیه بر یول وار ایسه،
او تقدیرده ۶۳ نجی سورهده (۱۱) نجی آیتده «ولن یؤخر الله نفساً اذا
جاء اجلها» نظم جلینی سیدالوجود حضرتلرینک آلتمش اوچ یاشده اون
برنجی سنه هجریهده وفاتنه غایت لطیف بر دلالت ایله اشاره اولابیلور.
معلومدر، بویله شیلر نظم قرآنک معنایه دلالتنده اساس اولماز. لیکن
تکلف سز صورتده بولنورسه، نظماڭ ترتیبک محسناتندن بری اولهق
صفتیله، قبول اولنه بیلور. طبیعی اهل اصول او یله دالالتاری اعتبار
ایتمه یورلر ایسهده، بولندق دن سوگره انکارده ایتمه یورلر.

بعثتدن سوک سیدالوجود حضرتلری مکده اون سنهمی، اون اوچ
سنهمی، اون بش سنهمی اقامت ایتمش؟ بو راده بر قدر اختلاف وار.
شو اختلافدن ناشی اولوب، سیدالوجود حضرتلری آلتمش سنهمی، آلتمش
اوچ سنهمی، آلتمش بش سنهمی عمر ایتمش؟ کذلک اختلاف واقع اولمشدر.
اختلافک وجودنده سوز یوق. کتب حدیث شارحلری اوسوزلرک
هر برینی توجیه ایدوب، «حضرت رسول علیه الصلاة والسلام ۶۳ سنه
عمر ایتدی.» سوزینی بالاتفاق قبول ایتمشلر.

بوگا بناء، سیدالوجود حضرتلری سنه شمسیه حسابیله آلتمش بر
سنه قرق بش کون عمر ایتمش اولور.

زیرا بر سنه قمریه = ۳۶۷ + ۳۵۴ کون. بر سنه شمسیه = ۳۶۵، ۲۴۲۲
کون. سنه قمریه کونلرینی سنه شمسیه کونلرینه تقسیم ایدر ایسهک،
۹۷۰۲۲۵، ۰، خارج اولور. بونیده (۶۳) ۵ ضرب ایدر ایسهک ۱۲۴، ۶۱
حاصل اولور.

صوڭ گامش اهل علم حساب اعانه سيله، زمن سعادت ده اڭ مهم
كونلرى تعيين ايتمه اجتهاد ايتديلر. روايتلرى آراديلار؛ بولديلار،
اڭ معتمدلرينى محصولات حسابيه ايله وزن ايتديلر. نتيجه ده اڭ مهم
كونلرى تخمينى صورت ده تعيين ايتمه موفق اولديلار. بن يوقارى ده
يازمش شوزلر مى اهل علم دن نقلًا يازدم.

زمن سعادت ده تاريخ اسلاميت نقطه سندن غايت مهم كونلر واردر.
على الخصوص ولادت، بعثت، هجرت، رحلت كونلرى اهل اسلام ايچون
اڭ مهم كونلر در. او كونلرى جز مى صورت ده تعيين ايتمك، شبهه
يوق، غايت مهم در. اويله ايسه، شوراده بزم خاطر مزه، طبيعى،
بر سوال خطور ايدر:

نيچون شارع عليه السلام ياخود اصحاب كرام او كونلرى تعيين ايتمه مش؟

بوڭا اڭ قيصه، هم ده شايد، اڭ صواب جواب شودر:

شريعت اسلاميه بعض كونلرى بعض يرلرى مخصوص صورت ده
بر فضيلت ايله، مثلا عبادت ده كثر ثواب جهتيه، ممتاز ايتمه ايسه ده،
بوڭا ماعدا كونلره يرلره، عبادت ده تعمق داعيه سيله، فضيلت رنگى
ويرمك دن انسانلرى منع ايتمشدر. لاجل ذلك امت طرفندن تعظيم
اولنه بيله جك كونلرى شارع اوزى تعيين ايتمه مش؛ اصحاب كرام ده
تعيين ايتمه لزوم هم حاجت كورمه مش.

شوسيبك عيني ايچون، غار حرابى، نه قدر مقدس ايسه ده،
نبوت دن صوڭ سيدالوجود حضرتلرى هيچ بر دفعه زيارت ايتمه دى.
ابتداى وحى، دقيقه سيله كونيله معلوم ايسه ده، سيدالوجود حضرتلرى
او كوني بر خصوصى عبادتله تخصيص ايتمه دى. مقدس يرلرى
زيارت ايتمك قصديله هيچ بر صحابه هيچ بر يره وارمادى. شوكون ده

معروف اولوب كتشمش «مولد النبى» كىبى شىلر سلفى صالح عصرنده يوق ايدى.

عوام طرفندن تقدیس، تعظیم اولنماسون ایچون، ولادت، بعثت كونلرینی تعیین ایتمه مك مطلوب ايسه ده، تاریخ نقطه نظرندن مكن ايسه تعیین ایتمه ده بر باس يوقدر. عيد رنگی و برمه مك شرطيله، عصر سعادت ده مهم كونلر ك هر بری تعیین قیلنه بیلور ايسه، گوزل اولور ایدی. شو ملاحظه ايله يوقارى ده بعض كونلر تعیین قیلندی.

تاریخ هجرى.

کندولرینه مخصوص تاریخ اتخاذ ایتشم هر بر ملت، دینی یا سیاسی الك مهم حادثه دن اعتباراً تاریخلرینی سنه لره صایوب، طبیعته موافق ملایم ایتمه ایچون ده، سنه باشلرینی اعتدال ربیعی نقطه سندن اعتبار ایدر لر ایدی. زیرا اعتدال ربیعی طبیعی بر مبدأدر؛ هر بر آدمه معلومدر؛ هر شی او ساعتدن حیات کسب ایتمه باشلار. هوا لطافتی، بر یوزی ده الك محبوب زینتی او ساعتدن صو ك اعاده ایدر.

تاریخلرینی سنه شمسیه ایله صایار هر بر ملت سنه باشلرینی اعتدال ربیعی نقطه سندن اعتبار ایتشم. یالکز، کنیسه عادتلرینی بیرام كونلرینی محافظه مجبوریتی تحتنده تاریخ اتخاذ ایتشم، نصرانیت عالمی سنه باشلرینی اعتدال ربیعی دن اعتبار ایتمه مش. هم ده مناسك، صوم کىبى امور دینییه یی ضبط ایچون سنه قمریه اتخاذ ایدن عالم اسلامیت، طبیعی، سنه باشلرینی اعتدال ربیعی یه تطبیق ایده مر.

عالم اسلامیت ده الك ایلک تاریخ اتخاذ ایدن اصحاب کرام حضرتلری، او وقت سنه شمسیه اتخاذینه بر حاجت کورمه یوب، امور دینییه ایچون ده قمری ایلر قمری سنه لر ضرور اولدیغنه کوره، بونك اوزرینه عربلر

قاشنده قمری آیلىر قمرى سنه لر من القديم معروف اولديغنه كوره،
ابتدای امرده يالگز تاريخ قمرى اتخاذا ايتمشلر ايدى.

تاريخ اتخاذا ايتمك حادثهسى خليفه عمر رضى الله عنه حضرتلرينك
عصرنده ۱۷ نچى سنه هجر يده ابو موسى الاشعري حضرتلرينك طلبيله
واقع اولمش ايدى.

شو مسئلهده مذاكره مشاوره ايچون خليفه عمر حضرتلرى اصحاب
كرامى جمع ايتدى. بلا اختلاف برتاريخ قمرى اتخاذه قرار ويرديلر.
مبدأ حقنده رايلىر ابتدا مختلف اولوب، بعضلر ولادى، بعضلر بعثتى،
بعضلر الك معلوم اولان يوم رحلتى مناسب كورديلر.

صوكره حضرت على جنابلرينك اشاره سيله هجرتى مبدأ ايتمك امرينه
اجماع ايتديلر. زيرا شريعت اسلاميه هر بر شيك عاقبتنه هر بر حالك
كمالنه نظر ايدر. اسلامك كمالى عزتى، جزيره العربده غلبهسى هجرتدن
صوك يوز كوستره باشلامشدر. ولادت ايله بعثت كونلرى الك مهم الك بيوك
كونلر ايسهده، سيدالوجود حضرتلرى تخصيص تعيين ايتمه مش كونلرى
تعيين ايتمكدن اصحاب كرام تادبا اجتناب ايتمش. عالم اسلاميت ايچون
الك بيوك مصيبتى اهل اسلامك قلبلرنك هر سنه تجديد ايتمه مك ايچون،
اصحاب كرام يوم رحلتى مبدأ اعتبار ايتمه مش.

اسلاميتك عزتنه سعادتنه ديگر دينلره غلبه سنه مبدأ اولمش بر
كونى مبدأ تاريخ ايتمك اصحاب كرامك الك معقول الك مصيب بر اشلر ايدر.
او كون سيدالوجود حضرتلرينك مدينه منوره يه وصوللرى كونى اولوب،
تاريخ اسلاميت ايچون او كونك مبدأ اولاجقنه ايكى اوچ اشاره الهيه
واردر:

(۱) المنافقون سوره سنده اون برنجى آيت كريمهده سيدالوجود
حضرتلرينك اون برنجى سنهده وفاتنه بر لطيف اشاره وار ايسه، او كونك
اهل اسلام تاريخى ايچون مبدألگنه ضمناً بر اشاره لطيفه او آيتدن
مستفاد اولور.

(۲) سیدالوجود حضرتلری مدینه قربنده قبایه ربیع الاول ۵۸ هـ تشریف ایتدی. اوکون دوشنبه کونی ایدی. اوراده دورت کون استراحت ایتدی، پنج شنبه کون ربیع الاول ۱۱ هـ مسجد قبایی تأسیس ایتدی. اوکون شمس میزان برجنه اعتدال خریفی نقطه سنه حلول ایتمش ایدی. اوکون میلادی ۶۲۲ سنه اولوب، بزم حساب ایله سنتابر اونلری ایدی. جمعه کون ربیع الاول ۱۲ هـ ایرته فبادن حرکت ایدوب، بنی سالم قبیله سنک جمعیهی ادا صوکنک مدینه منوره یه داخل اولدی. طوقزنجی سنه هجریه اخیرنده مسجد قبا حقنده «لمسجد اسس علی التقوی من اول یوم احق ان تقوم فیه» آیت کریمه سی نازل اولدی. «من اول یوم» جهله سیله، تاریخ اسلامی مسجد قبا تأسیسی کونندن یاخود دیگر تعبیرله، سیدالوجود حضرتلرینک مدینه منوره یه وصوللری کونندن اعتبار قیلنه جغنه بر ایما، صراحت درجه سنک بر اشارت احسان قیلندی. اصحاب کرام یوم هجرتی تاریخ اسلامی یه مبدأ اعتبار ایتمشلر ایسه ده، عربلرک عادتلرینی رعایه قیلوب محرمی سنه باشی ایتمک ایچون اولسگی سنه یه یتمش کون زیاده ایتدیله. او سنه ربیع الاول ۱۲ سی جمعه کون اولدیغنه کوره، طبیعی، محرم باشی ده جمعه کون اولدی. رؤیت اعتبار یله شو یله ایدی. اما حساب اعتبار یله اولسگی سنه محرمی یوم خمیس ایدی.

اصحاب کرامک قراری کونندن اعتباراً تاریخ هجری قمری اهل اسلامک دینی دنیوی هر بر اشلرنده اساس اتخاذا قیلندی.

شوتاریخ قمری ده بر قاچ خصوصیت واردرکه دیگر تاریخلرده بولنماز: (۱) آیلری سنه لری ساده کوز ایله معلوم اولاییلور. نتیجه لره، دیواری کالندار لره احتیاج ذلتی باشمزه کلمز. بدویلر مدنیلر عالملر جاهلر، عموماً هر بر آدم او تاریخی ضبط ایده بیلور.

(۲) آیلری سنه لری حقیقی اولدیغنه کوره، تاریخ قمری اصلاحدن

تا قیامت مستغنی اولور. از ایسه ده بر قدر فساددن خالی دگل کبس
 اصولرینه هیچ بر وقت محتاج اولماز. .
 (۳) اهل اسلام کندولرینه مخصوص بر تاریخ شمسی اتخاذ ایسه
 بیلورلر ایسه ده، تاریخ شمسی ضروری دگلدر. زیرا دیگر بر ملتک
 شمسی تاریخینه اکتفا ایسه بیلور. فقط هیچ بر وقت اهل اسلام بر
 تاریخ قمریدن مستغنی اولماز؛ خصوصات دینیه لرینی تاریخ قمریدن
 ماعدایه تطبیق ایسه مز. امور دینیه لرمز ایچون بزه قطعی صورتده
 بر تاریخ قمری لازمدر.

بزم امور دینیه مزده آیلر حقیقی اولوب، رؤیتدن رؤیتده اعتبار
 اولنور. مقدماً ترتیب اولنمش اصطلاعی آیلر، مقدماً تعیین قیلنمش
 آی باشلری امور دینیه مزده معتبر دگلدر. آیلرمز حقیقی اولدیغنه
 کوره ده، تقویم هجریمز هیچ بر وقت کبس اصولنه محتاج اولماز. بونک
 اوزرینه سنه لرک برنک ۲۹ دن حساب قیلنور آیلرک بری تکمیل قاعده سیله
 اوتوز کون اعتبار اولنمق احتمالنه کوره، کبس ایتمیه امکان بیله قالماز.
 لکن کچمش سنه لرک برنده فلان بر کونی تعیین اینمک مطلوب
 اولور ایسه، یاخود کله جک سنه لردن بر کونی استخراج ایتمک حاجت
 اولور ایسه، بونک ایچون اهل علم متعدد قاعده لر بیان ایتمش لردر که
 بوراده او قاعده لردن بعضلری بیان قیلنه چقدر.

تاریخ هجری حسابلری

یوقاریده معلوم اولدی:

(۱) ایکی اجتماع یاخود ایکی رؤیت آراسنده کچمش مدتدن عبارت
 اولان بر آی ۲۹ کون، ۱۲ ساعت، ۴۴ دقیقه، ۲۶۹ ثانیه دن عبارتدر.
 اگرده کسرلری اعشاری یه تحویل ایدر ایسه ک، او وقت

بر آی = ۳۵۴،۵۳۰،۵۸۹ کون اولور.

(۲) بر آی عددی اون ایکی یه ضرب اولنور ایسه، حاصل بر سنه
فهریه اولاجندن،

بر سنه فهریه = ۲۹،۳۶۷۰،۶۸ کون اولور.

(۳) تاریخ هجری ابتداسی، یعنی برنجی سنه ده محرم باشی جمعه
کون ایدی.

شو اوچ اصل معلوم محفوظ اولور ایسه، هر سنه باشی هم ده مطلوب
اولان هر بر آی باشی استخراج قیلنه بیلور.

قاعده شویله در: بر سنه ابتداسی مطلوب ایسه، مقدمگی سنه لارک
کونلرینی ضرب عملیله استخراج ایدرز. حاصلی یدی یه تقسیم ایدوب
اولگی سنه ده الك اخیرگی کونی تعیین ایدرز. بونکله مطلوب اولان
سنه باشی معلوم اولور.

مثلا ۱۱چی سنه ابتداسی مطلوب اولور ایسه، اون سنه امتدادنه
کچمش کونلری ضرب عملیله بولورز: بر سنه = ۳۵۴،۳۶۷۰،۶۸ کوندر.

اون سنه ده = ۳۵۴،۳۶۷۰،۶۸ کون اولور. شو حاصلی یدی یه
تقسیم ایدر ایسه ک بر صحیح کسر قالور. دیمک اوننجی سنه ده الك

اخیرگی کون جمعه ایش. بناء علیه اون برنجی سنه ابتداسی شنبه کون اولور.
اون برنجی سنه ده محرم باشی شنبه کون ایسه، ربیع الاول باشی

فایسی کون اولور؟ بونکچون صفراک الك اخیرگی کونی تعیین اولنهق لازمدر.
بویله تعیین اولنور:

بر آی = ۲۹،۵۳ کون. ایکی آی = ۵۹،۰۶ کون اولور. دیمک

محرم ایله صفرده ایلی طوقز کون وار. یدی یه تقسیم ایتدک. اوچ قالدی.
شنبه دن حساب ایتدک، صفراک الك اخیرگی کونی دوشنبه اولدی. بناء علیه

۱۱نجی سنه ده ربیع الاول باشی سه شنبه کون اولمش.

شو کله جک ۱۳۲۸ سنه هجریه باشی فایسی کون اولور؟

بونگچون مقلمگى سنه لرى يعنى ١٣٢٧ عددى بر سنه قمر يه عددينه
يعنى (٣٥٤,٣٦٧) ه ضرب ايدرز:

$$١٣٢٧ \times ٣٥٤,٣٦٧ = ٤٧٠٢٤٥ \text{ حاصل اولور.}$$

يعنى ١٣٢٧ سنه هجر يه ده دورتيوز يتمش بيك ايكى يوز قرق بش
كون واردر. يدي يه تقسيم ايدرز، آلتى كسر قالور. جمعه دن حساب
ايدرز؛ آلتنجى كون چهارشنبه اولور. ديمك ١٣٢٧ نجى سنه ده الك اخيرگى
كون چهارشنبه ايمش. بناء عليه ١٣٢٨ نجى سنه باشى يوم خميس اولاجق.
١٣٢٨ سنه باشى يوم خميس ايسه، او سنه ده رمضان باشى قايسى
كون اولور؟

بونگچون شعبانك الك اخيرگى كوني تعيين اولنمق لازمدر. بويله
تعيين اولنور. شعبان سكرنجى آى. بر آى = ٢٩,٥٣ كون. سكر
آى = ٢٣٦,٣٢ كون اولور. يدي يه تقسيم ايدرز. بش كسر قالور.
خميس دن حساب ايدرز، شعبانك الك اخيرگى كوني دوشنبه اولديغى
معلوم اولور. بناء عليه ١٣٢٨ نجى سنه ده رمضان باشى سه شنبه اولاجق.
شوقاعده آى باشلرى سنه باشلرى بولمق ايچون الك ساده الك
درست بر قاعده در: بر ضرب همده الك آسان بر تقسيمه تمام اولور؛
كبيسه حسابلرينه اصلا محتاج اولماز. بيوك دورلرى حساب ايچون
بونك كنى آسان بونك كنى درست بر قاعده بولنهماز. شوقاعده دائمى
بر تقويمدر، انسانى نتيجه جدوللرندن مستغنى ايدر؛ قهرك حر كتنه
طبيعت طرفندن بر خال كلمز ايسه، شوقاعده تا قيامت صحيح اولور كيدر.
اون بيك دن آشاغى سنه هجر يه لرى حساب ايتمك ايچون يالكز
ايكى عددى يعنى ٣٥٤,٣٦٧ عدد ايله ٢٩,٥٣ عددى خاطرده طوتمق كفايه.

«اهجز دبود» قاعده سی

(مشهور شویله در.)

سنه باشلرینی آی باشلرینی کاغذسز قلمسز، عادتینو سوکونده فکرسز، یالکیز باریق حسابیله استخراج ایتمک ایچون، بزم بعض کتابلرده «اهجز دبود» قاعده سی ذکر اولنور. شبهه یوق قاعده غریب، اوز بابنه اختصارینه کوره غایت عجیب بر قاعده در. اویله قاعده لره قدسیت رنگی ویرمک ایچون او قاعده لری «باب مدینه العلوم» اولان حضرت علی جنابلرینه نسبت ایتمک عادت حکمنه کچمشدر. اصلی معلوم دگل بر قاعده یی عادی بر آدم سو یلر سه کیم قبول ایدر؟! بر نهانی بیان اولنور سه کیم آکلار؟ سیدنا علی کبی باب مدینه العلوم اولان بر آدم دن نقل اولنور ایسه کیم انکار ایدر؟ «اهجز دبود» سکز ابجد حرفلرندن عبارتدر. بر سنه باشی مطلوب اولور ایسه، او سنه سکزه تقسیم قیلنور. کسر بر قالور ایسه. اولگی حرف؛ ایکی قالور ایسه، ایکنجی حرف؛ وهکذا آلوب؛ هیچ بر قالمازسه، سکزنجی حرف آلنورده سوکره یکشنبه دن حساب قیلنور.

مثلا شو ۱۳۲۷ سنه باشی مطلوب اولور ایسه، سکزه تقسیم ایدرز. یدی قالور. یدنجی حرفی یعنی واوی آلور زده یکشنبه دن حساب ایدرز. یکشنبه دن اعتباراً آلتنجی کون جمعه کونیدر. اشته «اهجز دبود» حسابنه کوره (۱۳۲۷) نجی سنه باشی جمعه کون اولور. اما اولگی قاعده یه کوره، شنبه کون اولوق تیوش ایدی. «اهجز دبود قاعده سنده خطا وار.» می دیرز. یاخود «اهجز دبود اجتماعی، اولگی قاعده ایسه رؤیتی، گوسترور.» می دیرز. جدولدن صوگت بونی بیان ایدرم.

سنه باشلرینی بولوق ایچون او سکز حرف کفایه ایدر. اما آی باشلرینی بولوق ایچون، اون ایکی آیگ هر برینه برر حرف اون ایکی آیه (زیج. هوا. بده. زاج) حرفلری تعیین اولنمشدر.

سنه حرفیله آی حرفی جمع اولنوب، یکشنبه دن حساب قیلنسه مطلوب اولان آیگ باشی معلوم اولور.

مثلاً ۱۳۲۷ سنهده رمضان باشی مطلوب اولسه، سنه یی سکره تقسیم ایتدک؛ یدی قالدی. سنه عرفی یدنجی عرف، و او اولدی. رمضان طوقزنجی آیدر، حرفی طوقزنجی حرف ها اولور. ا یسکی حرفی جمع ایتدک، اون بر اولدی. یکشنبه دن حساب ایتدک. حساب چهارشنبه یی منتهی اولدی. دیمک رمضان باشی شو سنهده چهارشنبه ایش. اگر شو حساب ایله چهارشنبه یی یوم رؤیت اعتبار ایدر ایسهک او وقت رمضان باشی پنج شنبه اولور. اهجز دبود حسابیله اولگی حساب نتیجهده توافق ایدر لر.

انسان شو «اهجز دبود» حسابنه عادت نورا یسه، کاغذ سن فلم سن مطاوب اولان سنه هم آی باشلرینی دفعی صورتده استخراج اینیلور شو «اهجز دبود» کڭ الك مهم خصوصیتی ده سهولتی در. تقریبی صورتده آی باشلرینی تعیین ایتدک ایچون غایت مبارک غایت آسان هیچ بر وقت اونوتلماز برکتلی بر قاعده در.

لکن نه قدر برکتلی ایسهده اوپله فاعده لره رمضان روزمی، شوال عیدی، عرفه و فقهسی، عدت انقضاسی کبی عبادت لر دینی شیلر بنا قیلنه ماز. بویله شیلر ایچون، کوز ایله رؤیت یا خود رصد ایله قهرک درجه رؤیتده حلولی لازمدر.

تاریخ شمسی اسلامی.

رمضان روزمی عیج نسکری کبی امور دینیه مزده، شبهه یوق یالکز قهری آیلر قهری سنه لر اعتبار اولنه بیلور. امور دینیه مزه شمسی آیلره شمسی سنه لره تطبیق ایتدک شعاعاً ممکن دگلدر. دینی شیلر تاقیامت تاریخ هجری قهری مزه محصور اولور قالور. بزم تقوی قهریهز کیسه سنه لرینه کیسه نتیجه لرینه هیچ بر وقت محتاج اولماز بزم منتظم تقوی مه نداریک قیلنه حق خطا بولنماز بزم آی باشلرینی

كوز ايله كورورز؛ ياخود مؤتمن شهادتله قبول ايدرز؛ يا تكميل قاعده سيله عمل ايدوب، اوتوز برنجى كوني آي باشى حساب ايدرز؛ ياخود، كيسه لر مزه گى صنعى ساعتلره اعتماد مزه كى كوكارده گى الهى ساعتلره اعتماد ايدوب، افتدار مزه وار ايسه رصد ايله عمل ايدرز. هر حالده بز شو دورت طريقه بزيه ثابت اولور يالگن حقيقى آيلرى اعتبار ايدوب، بونكله بز تاقيامت خطا بولنماز صاغلام بر تقويم اساسنه امور دينيه مزى بنا ايتمش اولورز، بزم تاريخ قهر يمز امور دينيه مزه حقنده كفايه ايدر، غايت صاغلام بر تقويمدر. بوني بر اقوب ده، ديگر بر تقويم آرامق ايتياجى بزم باشمز هيج بر وقت كلمز. قهرى آيلر قهرى سنه لر امور دينيه مزه حقنده شويله در.

لكن تجارت زراعت كى بزم دنيوى حاجتلر مز، فصول سنه اختلافنه تبعاً مختلف اولور احوال طبيعیه، بر دولتگ مصاريف واردات جهتنجه امور ماليه سى قهرى آيلر قهرى سنه لر له ضبط له انده مان. شو شيلرگ هر برى سنه شمسيه تبعدر. اوشيلر ده سنه قهر يه ي اعتبار ايتمك غايت بيوك مشكلاتى ايجاب ايدر؛ دولت غرينه سنه كليتلى بيوك ضرر ايراث ايدر. زيرا واردات طبعاً سنه شمسيه تبعدر، مصاريف سنه قهر يه تبعه فيلنور ايسه، تقريباً هر ۳۰ سنه شمسيه ده بر سنه واردات سن مصاريف التزام ايتمك ضرور اولور.

زراعت تجارت كى ضرورى حاجتلر، فصول سنه اختلافنه تبعاً مختلف اولور شيلر، على الخصوص بر دولتگ امور ماليه سنه عائد خصوصى ايجون، البته، بر تاريخ شمسي اتخاذ ايتمك قطعاً لازمدر.

بويله بر مسئله ده «شريعته سنه شمسيه استعمالنه مساعه ايدر مى؟ يوقمى؟» كى وسوسه لر هيج بر عاقلگ شأننه هيج بر وقت ياقيشماز. «دورت فصليله طبيعى بر واحد قياسى حكمنه كرمش سنه ايله تاريخه مزى صايه قدن شريعته بزمى منع ايدر.» ديدرتمك اسلام كى

مقدس بر شریعت سماویہ قدسیتنہ ہیچ بر وقت مناسب اولاماز.

شبهه یوق، رمضان روزہسی، حج نسکری کبی امور دینہ مزی
یا لکنز قمری سنہ لره حصر ایدرز. اوپله شیلرده بز سنہ شمسیہ پی اعتبار
ایتمہ یورز، ہمده ایکمه یورز لکن بزهر حالده دیگر شیلری ضبط
ایتمک ایچون سنہ شمسیہ اتخا ایدہ بیلورز. ضرورت یوق حالده بیلہ
امور دینہ دن ماعدا شیلر ایچون سنہ شمسیہ اتخا ایتمکده بز دائماً
حرز مختارز. سنہ شمسیہ اتخا دینہ بز ی یا ضرورت یا خود سهولت
دعوت ایدر ایسه، بز یا کرهأ یا طوعاً اجابت ایدرز. اوراده ہیچ بر
بأس بولنماز. «شریعتجه نیچوک ایکن؟!» کبی وهملر ایله وسوسه لنمک
هیچ بر عاقلک شآننه یا قیشماز.

بزه، بلکه بقون عالم انسانیتہ، نعمت هم رحمت کبی سمان نازل
اولمش شریعت اسلامیه پی، بز ی مصلحتلر مژدن منع ایدر کبی کوسترمک
اسلام علیهنده بز جنایت اولور.

نه قدر تأسف ایدر ایسه کده ازدر، بز دائماً اوپله ایدرز: بز
هر حرکتزه دین رنگی ویرمک ایچون، یا خود آیتلردن حدیثلردن
آکلار آکلماز ممکن قدر زیاده رک «استنباط» ایتمک ایچون، عیب
اولابی اور شیلری ده اسلامک مقدس نامنه اسناد ایدرز:

بزم امام فخر رازی کبی الک بیوک مفسر لرمز سورة التوبه ده ۳۶ نجی
«ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهراً فی کتاب الله» آیتله سنہ قمریه
وجوبنه سنہ شمسیه حرمتنه استدلال ایتمشلر. او اماملرک تفسیرینه
کوره، فی کتاب الله فی احکام الله معنا سنده ایمش. آلوده صاتوده، بورچ
مدتلرنده، زکات ماللرنده، عموماً دنیا معامله لرنده سنہ شمسیه پی استعمال
ایتمک، شو آیتک دلالته، حرام ایمش.

نه قدر ضعیف، نه قدرده غریب بعید بر استدلال!
اول «فی کتاب الله» جمله سنه انسان اوز خواهشیله بر معنی ویرور.

«فی کتاب الله» فی حکم الله معناسنده در دیر. سوگره «فی حکم الله» زکات اعشار لری بیع شر الری عموماً هر بر دنیوی معاملہ پی شامل اولور در جہدہ تعمیم قیلنور. بونکله «الله قاشنده هر بر اشده آیلرک صانی ۱۲در.» معناسی استفادہ قیلنور. نہایت «هیچ بر اشده سنہ شمسیه اعتباری درست دگلدر.» علاوہ سی صرف عندی اولارق زیادہ قیلنوب، «اشته شریعت شودر! سنہ شمسیه استعمالی حرامدر.» کبی لافلر شارع لسانندن حکایت قیلنور. اویله شیلرک هر بری ده اولور کتاب مقدسک تفسیری!

امام رازی کبی مفسرلرک بوندن دہا عجیب دہا بعید بر عادتلری وارد: اول بر شیک حرمتنه آیتلردن یا حدیثلردن دلیل اقامت ایدرلر. سوگره اوشیک جوازینہ ضرورت حکمیلہ بہانہلر کوستروب، «شریعت حرام ایتمش، اما ضرورت حکمیلہ اوشی جائزدر.» کبی سوزلری سویلہ مکدن طارتنمازلار.

یویلہ سوزک معناسی نہدر؟ «شریعت انسانلرک مصلحتنہ یول ویرمز: احکام شرعیہ انسانلرک حاجتنہ موافق کلہز» دیمک دگلیمدر. شرعاً حرام اولمش، لکن ضرورت حکمیلہ حلال قیلنمش شیلر بزم تفسیرلردہ کتب فقہیہدہ غایت چوقدر.

اویلہ شیلری انسان کوروردہ، شاشار: عجا نیچون خدایک شریعتی انسانک ضرورتی غالباً بری دیگرینہ متناقض اولور؟ ضرورت حکمیلہ اعتباردن ساقط اولہ بیلہجک شیلری نیچون خدای، مقدس شریعت سماویہسنہ درج ایتمش؟

بن، خدایک عظمتی حکمتی قاشنک تأدب ایدرم، اسلامک قدسیتی حضورنک حیا ایدرم. «شریعت ایلہ مصلحت حیات محار بہ ایدرلردہ، نہایت شریعت ترک قیلنور» معناسنک اولان سوزلرہ جسارت ایدہمم. بن اول شریعت ایلہ مصلحت تناقض ایدر دیمم. تناقض ایدر صورتلر اولور

ایسه، بن او وقت شریعتی دگل مصلحتی ترک ایدرم، بنم کوکلمده شریعتک، بر ایکی مصلحتمی فدا ایتدرر قدر، حرمتی واردر. لا اقل بنم اعتقادم شویلهدر.

سنه شمسیه حرمتنه او آیتله استدلال، بنم کوزمده، او قدر اساسلی ده دگلدر: زیرا او آیتده «عند الله فی کتاب الله» جملهسی طه سورهنده گی «عند ربی فی کتاب» فییلندن اولاییلور. قبول اینیک، کتاب الله حکم الله معناسنک اولسون، «حکم الله ده آی ۱۲در» دیمک سنه شمسیه استعمالی حرامدر دیمک دگل.

بعض اهل علم: «هو الذی جعل الشمس ضیاء والقمر نوراً وقدره منازل لتعلموا عدد السنین والحساب» آیت کریمه سیله سنه قمریه اعتبارینه استدلال ایتمش. درست، شو آیت کریمه سنه قمریه اعتبارینه دلالت ایدر. لکن سنه شمسیه حرمتی او آیت کریمه دن مستفاد اولماز، هم اولماز. زیرا خدای بنی اسرائیل سورهنک «وجعلنا آیه النهار مبصرة لتبتغوا فضلا من ربکم ولتعلموا عدد السنین والحساب» دیمش شو آیت بلا شبهه سنه شمسیه اعتبارینه دلالت ایدر.

شمسک حرکتیله قمرک حرکتی «والشمس والقمر بحسبان» آیت کریمه سنک دلالتیله هر ایکی سی بر درجه مضبوط هم منتظمدر. باخصوص دورت فصلیله سنه شمسیه سنه قمریه دن دهانز یاده معلومدر. شو ایکی حرکتدن هر بریله تاریخ صایمق، شبهه یوق، جائز. حتی بویله شیرده وسوسه لتوب، استدلال زحمتنه باتمقده بر عبث اشدر. کتاب «ولبتوا فی کهنیم ثلاثمائة سنین وازدادوا تسعا» دیمش یالنگز «اوچیوز طوقز سنه اوراده قالدیلار» دیمه یوب، «اوراده اوچیوز سنه قالدیلار، دها طوقزی زیاده ایتدیلهر.» دیمکده، البته، بر سبب واردر. بعضار، سنه شمسیه ایله اوچیوز، قمریه ایله اوچیوز طوقز اولدیقنه کوره، قران کریمده هر اینکی تاریخ حسابی جمع اولمشدر دیمش.

درست، شو توجیه تقریبی صورتده صحیحدر. چونکه اوچپوز سنه شمسیه (۲۴۲۲: ۳۰۸۳۶۵) = ۱۰۹۵۷۲،۶۶ کون؛ اوچپوز طوقز قمر به (۳۰۹۴۳۵۴،۳۶۷) = ۱۰۹۴۹۹،۴ کون. تفاوت یالکزیتمش اوچ کون، آلتی ساعت، تقریباً ۱۵ دقیقه قدر اولور.

اگر شو توجیه درستدر نظریه قبول قیلنور ایسه، اووقت آیت کریمه بزه اوچ فائز ویریش اولور: (۱) هر بر شیک مدتی شمسیه ایلهده قمریه ایلهده بیان قیلنه بیلور. (۲) ایکی سنه ننگ بری برینه نسبتلری معلوم اولور. شو نسبت تقریبی صورتده = ۵،۹۷۰ قدردر. (۳) بیوک عددلرده تقریبی صورتده سوز سویله مک یالان اولماز.

بویله دیمشدر. لکن او توجیهی بن قبول ایلمم: زیرا اهل کتابک سنه شمسیه ایله اوچپوز حسابلری درست اولسه اییدی، قران کریم «قل الله اعلم بما لبثوا» دیمز ایدی: نبی محترمی ده خدای «ولا تستفت فیهم منهم احداً.» خطایله حقیقتی استفتادن نهی ایتمز ایدی.

خدای قرانده «فان كنت في شك مما انزلنا اليك فسل الذين يقرءون الكتاب من قبلك.» «وسل من ارسلنا من قبلك من رسلنا جعلنا من دون الرحمن آلهة يعبدون.» «سل بنی اسرائیل کم آتیناهم من آیه بینة» کبی آیتلرده حقیقتی اهلندن استفتا ایت دیمش. اوچپوز سنه شمسیه حسابی درست اولسه اییدی، خدای «ولا تستفت» دیمز ایدی. «قل الله اعلم بما لبثوا» خطایله علمی ده کندوسنه حصر ایتمز ایدی.

کتاب «والوالدات بر ضمن اولادهن حولین کاملین لمن اراد ان یتم الرضاعه» دیمش.

شو حساب «وحومله وفضاله ثلاثون شهراً» دلالتیله البته حساب قمر یلدر.

«حتى اذا بلغ اشده وبلغ اربعین سنة.» ما قبلك دلالتیله، كذلك

« قال اني اريد ان انكحك احدى ابنتى هاتين على ان تأجرنى
ثمانى حجج فان اتممت عشرّاً فمن عندك » بوراده سنه دن شمسيه مى
قمریه مى اراده قيلنمش؟ هر ايکى سى احتمال. زیرا عقدلرده مدت ايکى
طرفك عرفيله عادة عصرك اقتضاسيله تعيين اولنور. او زمان ده اهل مدينك
عرفى بزه معلوم اولسه، جهه دن قمریه مى شمسيه مى اراده قيلنمش
معلوم اولور.

« فاماته الله مائة عام ثم بعثه. قال كم لبثت يوماً
او بعض يوم. قال بل لبثت مائة عام.»

بوراده قمریه مى شمسيه مى اراده قيلنمش؟ البته هر ايکى سى محتمل.
زیرا تفاوت يالگز بيك سكسان يدى كون قدردر؛ قدرت خداى ظهورى
ايچون هر ايکى سى كفايه ايدر.

«ولقد ارسلنا نوحاً الى قومه فلبث فيهم الف سنة الا خمسين عاماً
فاخذهم الطوفان»

بوراده، البته، هر ايکى تاريخ محتمل دگل، على التعيين يا شمسي
يا قمرى مراددر. زیرا تفاوت اون بيك سکن يوز يتمش بش کون قدردر.

بيك سنه شمسيه = ۳۶۵۲۴۲,۲ کون.

بيك سنه قمریه = ۳۵۴۳۶۷ کون.

ايکى آراده فرق = ۱۰۸۷۵,۲ کون.

«الف سنه» دن شمسيه مى مراد؟ قمریه مى مراد؟ بيلمك ايچون عمر
انسان ده قرانك عرفى نه در؟ بيلمك لازم.

«وَحَمَلَهُ وَفَصَّالَهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا. حَتَّى إِذَا بَلَغَ اَشْكَهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً»
بوراده «ثلاثون شهراً» دلالتيله سنه دن سنه قمریه مراد اولاييلور. زیرا
ايکى سنه ده قدر انسانك عمرى سنه قمریه ايله تقدير اولنمش ايسه،
شو تقديرك اتساقى ايچون «اربعين سنه» دن ده سنين قمریه اراده
قيلنمق لازمدر.

بو بويله در؛ لکن «والله انبتکم من الارض نباتا» «وانبتھا نباتا حسناً.» کبی آیتلر عمر انسان ده سنه شمسیه ننگ ده اعتبارینه دلیل اولا بیلور. چونکه ذی حیات اولان شینگ نباتی سنه شمسیه تابع اولان بر حالت طبیعیه در.

«قال فانها محرمة عليهم اربعین سنه» بوراده سنه، قمریه می اولمش یا شمسیه می؟ آراده دورتیوز اوتوز بش کون قدر تفاوت وار. تحریمک مدتی ایکی مقداری محتمل اولور ایسه، اگ قیصه سنده تحریم منقضى اولدی دیمک جائز میدر؟ دگل ایسه، بوراده سنه شمسیه اولور.

«قال تزرعون سبع سنین دأباً.»

بوراده، شبهه یوق، سنه دن مراد سنه شمسیه در. زیرا زراعت، طبعاً، سنه شمسیه تابددر. مصر یلرک تاریخی من القدییم تاریخ شمسی در. بوندن صوگ سورة یوسف ده «ثم یأتی من بعد ذلك سبع شداد» ذکر اولنوب، اوچنجی آیتده «ثم یأتی من بعد ذلك عام فیه یغاث الناس» دینلمشدر. بوراده «عام» کلمه سی سنه شمسیه اطلاق اولنمش. شو عرفک دلائیل حرکت ایدر ایسه ک، «فلبت فیهم الف سنة الاخمسین عاماً» آیت کریمه سنده سنه شمسیه اراده سی ثابت اولا بیلور.

سنه ایله عام کلمه لرنده فرق وار میدر؟ من حیث المقدار ایکی آراده فرق یوق. لکن استعمالده عرفاً فرق وار: سنه غالباً قحطلق زمانه، عام کلمه سی ایسه غالباً بوللق زمانه اطلاق اولنور. شوکا کوره «الف سنة الاخمسین عاماً» جمله جلیله سنه مستثنی منه طرفنده سنه کلمه سی، استثناده «عام» کلمه سی ذکر اولنمش اولا بیلور. بو-بر. ایکنجی: سنه ده مبدأ معین دگل، هر بر کوندن مثله قدر اولا بیلور؛ یازک اورتاسندن ده اخیرندن ده باشلانده بیلور.

اما «عام» کلمه سنده مبدأ فصللرک یالکیز باشلاریندن اولور. یازک یا فیشک اورتاسندن، عرف ادبی اعتبار ایدر ایسهک، عام باشلانماز. اهل لغت بویله دیمش. لکن شو اصطلاح یالکیز ادیبلرک عرفی اولو بیلور. قرآن کریمک عرفی او ییله دگلدن: قرآن کریم «حملته امه وهنأ علی وهن وفضاله فی عامین» دیمش. وضع حمل، فصلک ایتداسنه مخصوص دگل ایسه، «عام»ک ایتداسی ده فصلک اولنه مخصوص اولاماز. «عام» کلمه سی یوزمک معناسنده اولان «عوم» ماده سندن مشتق اولوب، سنه یه اطلاق او مدت ده جمیع بروجی شمسک قطعندن ناشی ایش. «کل فی فلك یسبحون». اهل لغت بویله دیمش. بوکا کوره، عام کلمه سی سنه شمسیه ده حقیقت اولور. درست، قمرده جمیع بروجی قطع ایدر، اما برسنده دگل، بر آی ده.

عام کلمه سی سنه شمسیه ده غالب اولور ایسه، «فاماته الله مائة عام» آیت کریمه سنده تاریخ، شمسی اولور.

«ویستعجلونک بالعذاب ولن یخاف الله وعده. وان یوماً عند ربک کالف سنة مما تعدون».

بورا ده سنه، قمر یه ده شمسیه ده اولو بیلور. ایکی آرا ده فرق = ۱۰۸۷۵,۲ در دیمش ایدک. لکن انسانلرک استعجاللرینی رد مقامنده مدتک ممکن قدر اوزونلغی ده ا زیاده مناسبدر.

«یدبر الامر من السماء الی الارض. ثم یعرج الیه فی یوم کان مقداره الف سنة مما تعدون».

«تعرج الملائکة والروح الیه فی یوم کان مقداره خمسين الف سنة».

اون — اون بش مجلد قدر بیوک تفسیرلرده حل اولنه مامش شو اوج آیتی بن بورا ده البته حل ایده مم. بنم ایچون شو صوک ایکی آیت ده ایکی فائده واردر:

(۱) كوناڭ اوزونلغىنى بيان مقامندە سەندەن سەنە شەمسىيە ارادەسى دەھا زىيادە مەناسىدەر. زىرا ايكى آرادە تەفاوت ۵۴۳۷۶۰ كون اولوب، تەقرىباً بىر يىڭ دەرتىوز طوقسان سەنە قەدر اولور.

(۲) او كون يىڭ سەنە ياخود ايللى يىڭ سەنە قەدر ايسە، اويلە بيوك بىر كوناڭ آيلرى، اويلە آيلرڭ سەنەلرى، اويلە سەنەلرڭ دە دەورلرى نە قەدر اولور! او كونلر او آيلر او سەنەلر بزم كونلرمز آيلرمز سەنەلرمز كىبى دگل ايسە، ديمك عرف قرآن دە بىر آي بىر سەنە مەقدارلرى مەحدود دگلدر. بىر سەنە عرف قرآن دە او چىوز ايللى دەرت كون دە اولور؛ نەسبەت قەبول ايتمز در جەدە بوندىن دەھا بيوك دە اولور.

اويلە ايسە، بزه سەنەيى، ۳۵۴ كون اەتبار ايدوب، قەرى ايتەك دە ياخود ۳۶۵ كون اەتبار ايدوب، شەمسى ايتەك دە مەكندەر. سەنەلرى انسان اوز مەصلەتنە كورە تەعين ايدر. بىر امور دينە دە، حكەم شەرىعتلە، قەرىيەيى اەتبار ايدر ايسەك دە، امور دينويە دە مەصلەتمزە كورە سەنە شەمسىيەيى اەتبار ايدە بيلور. بويلە شيلردە انسانڭ اەختيارينە شەرىف بىر سەباغلاماز شەرىفڭ علويتى دە انسانڭ مەصلەتنى دە بونى اقتضا ايدر. كەتاب كرىم «يا ايها الدين آمنوا اذا تدائنتم بدين الى اجل مسمى فاكتبوه» ديش. اجلڭ تەسميە سىنى بزه براقەمش. استرسەك ۳۵۴ كون تەعين ايدر زده سەنە قەرى اولور؛ استرسەك ۳۶۵ كون ايدر زده سەنە شەمسى اولور.

كەتاب كرىم «كلوا من ثمره اذا اثمر و اتوا حقه يوم حصاده» بيورمش. اثمار، حصاد كىبى شيلر، سنت الەيە حكەملە، سەنە شەمسىيە تەبەدر. اويلە ايسە، يردن اوسوب چىقەمش شيلرڭ زكاتەك، كەتاب كرىمڭ امرينە بنا، سەنە شەمسىيە مەتەبر اولور.

سەنە شەمسىيە جوازي مەسئەلە سوزى اوزاندىم. بىعض كەتابلردە «هر اشده تاريخ قەرى واجبدر؛ رومى يا عجمى سەنەلرى استعمال

جائز دگلدر» کبی سوزلر اولماسه ایدی، البته، سوز اوزاتیمه حاجت قالماز ایدی.

حیات انسانیه مصلحتلرینه عائد شیلرک هر بری، عموماً، البته شرعاً جائز اولور. برشی مصلحت اولدیمی شرع شریف اویله شیلری منع ایتمز. اش مصلحتک جوازنده دگل، مصلحتی تعیین ایتمکدهدر. مادام که برشی مصلحتدر، فائدهسندن بیوک ضرریده یوقدر. اوشی البته شرع شریف نظرنده جائزدر. بز فقیهلره، اوزاقدن کوره بیلور بیوک عاقللره مراجعت ایدرز، مصلحتک جوازینی بیان ایتدرمک ایچون دگل، «مصلحت نهدر؟» بیلدرمک ایچون.

علوم عالمنده مشکل اولان شی مصلحتک جوازی دگل، مصلحتی تعیین ایتمک مسئلهسیدر. هر برمز مصلحتک جوازینی بیلورز؛ لکن مصلحت نهدر بیلیمک عالم انسانیتده غایت از انسانلرک شرفنه نصیب اولا بیلور.

نوع انسان من القدیم هادیلره محتاج اولا کلمش ایسه، یالکز مصلحتی تعیین مسئلهسندگنه محتاج اولمشدر. بز هر کون بش نمازک هر بر رکعهسند «اهدنا الصراط المستقیم!» دیر ایسهک، «هر اشمزده هر فکر مزده، یارب، بزى مصلحتمز یولنه کوندور!» دیرز. حیات انسانیهده «صراط مستقیم» صراط مصلحتدر. دنیاده مصلحتلرینی بولا بیان انسان، اشته مهتدی اودر. انسانره مصلحتلرینی کوستره بیلن انسان، اشته «هادی» اودر.

«ولکل قوم هاد.»

ایندی کلهلم مقصد: عالم اسلامیت ایچون بر تاریخ شمسی اتخاذا ایتمک مسئلهسنه.

اعشار، خراج، زکات، واردات استیفاسنده؛ همده ارزاق عسکر، اجرة عمال کبی مصاریف دولت حسابلرنده مأمون العباسی خلافتندن بیرو سنه شمسیه اعتبار قیلنه کلمش ایسهده، المقتدی بامر الله العباسی

خلافتنده سلطان جلال الدين ملكشاه سلجوقيدن قبل، نه دندر، تاريخ شمسی اتخاذ اولنماش.

سلطان جلال الدين سلجوقی حضرتتاری، وزیر نظام الملك ریاستنده بر هیئت علمیه جمع ایدوب، تاریخ شمسی وضع ایتدرمش. شو هیئت علمیه، تقویم اصوللری آراسنک اڭ درست اڭ آسان بر اصول اوزرینه تأسیس ایدوب، ۴۷۱ سنه هجریه سی رمضان ۱۰ دن اعتباراً بر تاریخ شمسی وضع ایتمش ایدی.

نصل سببندر، تاریخلرینی بر مبدأ مقدس اوزرینه تأسیس ایتمه مکدنمی، یا خود او تاریخی وضع ایتمکده اوزمان مسلمانلرینک سیاسی روحلرینه مخالف بر شی قصد اولندقدنمی، یا ایسه (۳۰) کوندن عبارت هر اون ایکی آیدن صوڭ بش یا آلتی کون زیاده ایدوب اوستدن قاراشده «نسیی» صورتنک اولان بر اصول استعمال اولندقدنمی، او تاریخ دوام ایله یوب، دولت سلجوقیه انقراضیله برابر منقرض اولوب کتمشدر.

عالم نصرانیتده بالاجماع بر تاریخ شمسی اتخاذ اولنمشدر. البته، بتون عالم اسلامیت ایچونده بر عمومی تاریخ شمسی اتخاذ ایتمک لازمدر.

کونلرک برنده بتون عالم اسلامیتده قبول فیلنه بیلور بر تاریخ شمسی وضع ایتمک شو کونک وار دولت اسلامیه لرک برینه، علی الخصوص دولت عثمانیه یه، بنم گمانمجه هر جهتدن لازم هم مناسب ایدی. تاریخک بتون عالم اسلامیتده عمومی اولایلمکلیگی ایچون، اولاهمه اهل اسلام نظرنده مقدس بر مبدأ دن اعتبار اولنمق؛ ثانیاً، ممکن ایسه، سنه لرینک باشی اڭ معلوم نقطه لرک برندن، یعنی یا ایکی اعتدالک یا ایکی انقلابک برندن، حساب فیلنمق لازمدر.

همه اهل اسلام ایچون عصر سعادت و فوعاتی کبی مقدس وقوعات بولنماز.

بوکا کوره عمومی اولاً بیلجهک تاریخک مبدئى ده عصر سعادت ده اڭ مهم اولان کونلرک برى اولاجق.

عصر سعادت ده دورت اڭ مهم اڭ مقدس کونلر واردر: ولادت، بعثت، هجرت، رحلت کونلری.

سیدالوجود حضرتلرینک يوم ولادتی، اتخاذ اولنه جق تاریخ شمسی مزه، مبدأ قیلنه بیلورمی؟

يوم ولادت مبدأ اولمق ایچون البته اڭ مناسب بر کوندر. نور رسالت عالم انسانیتی فی الحقیقه او کون تنویر ایتدی. او کون اعتدال ربیعی کوننه قریب بر کوندر. اعتدال ربیعی کونی ایسه، طبیعی بر مبدأدر، بلاد معموره ده حیاتک ابتداسی او کوندر. بتون خلق نظرنده او کون معناً مبدأدر. او کونی مبدأ ایتمک طبائع اشیایه موافق ده اولور؛ هم ده عصر سعادت وقوعاتلرینک هر بری، او تقدیرده، او تاریخله ضبط قیلنده بیلور.

درست، شویلهدر. لکن زمن سعادتیه اڭ قریب بر وقتده، اصحاب کرامک عمومی مجلسنده، خلیفه عمر خلیفه علی کبی اڭ بیوک ذواتک حضورنده، لسبب من الاسباب قبول قیلنماش بر کونی، گویا «اشته اڭ مناسبی بز بولابیلدک، سز دگل!» دعواسیله، مبدأ اتخاذ ایتمه مک البته ادب اقتضاسیدر. اتخاذ اولنه جق تاریخمزی عموم عالم اسلامیتیه قبول ایتنره بیلمک ایچون ده، شبهه یوق، اصحاب کرامک اجماعنه ظاهری صورت ده گنه ایسه ده مخالف اولمامق شرطدر.

يوم بعثت مبدأ قیلنه بیلورمی؟

«شهر رمضان الندی انزل فيه القرآن» آیت کریمه سیله بعثتک آبی؛ «حامیم. والکتاب المبین. انا انزلناه فی لیلة مبارکه.» «انا انزلناه فی لیلة القدر.» کبی آیتلرک دلاتیله بعثتک کونی معلوم ایسه ده، او کون دعوت اسلامیه نڭ اڭ برنجی کونی شمس اسلامیتک افق انسانیتیه اڭ اولگی طلوع کونی اولمق شرفیله، ایکنجی درجه ده مبدأ تاریخ اولاً

بیلور ایسه ده، شارع حضرتلری قصداً تعیین ایتمه مش بر کونی، شمدی
مبدأ تاریخ اتخاذ ایتمک صورتیله تعیین ایتیمه فالقیشور ایسه ک، بزم
طرفدن شارع اوزرینه بر استدرک، یاخود شارع حضورنده بر «افتیات»
اولور. اوپله ایتمه مک بزه ادب ایجابیله لازمدر.

ولادت، بعثت کونلرندن صوڭ عالم اسلامیتده اوچنچی درجه ده
اڭ مهم کون هجرت کونیدر. یا لکن شو کون گنه تاریخ اسلامک مبدئی
اولا بیلور: او کون اهل اسلام مظلومیتدن نجات بولمشدر؛ او کون
اسلامک غلبه سی سیادتق باشلانمشدر. او کون، حکم قدر ایله می یاخود
غریب بر اتفاقی طریقله می، اعتدال خریفی کوننه، میزان بر جنده حلول
شمسک اولنه مصادف کلمشدر. او کونی مبدأ تاریخ ایتمک عصر سعادتده
اڭ فریب بر زمانده اصحاب کرامک اجماعیله ده ثنابت اولمشدر. او
کون، یاز کونلرنده اشتغال ایدن ارباب زراعت، سعیلرینک ثمره لرینی
انبارلرنگ کوروب شاد اولور. او کون، جای کونلرنگ مساحه ساعتلرنگ
استراحت ایدوب یگی نشاط طوپلامش بالالر طلبه لر مکتبلره مدرسهلرده
دوام ایتیمه شروع ایدر. او کونی عموم اهل اسلام اون دورت عصر
امتدادنده رأس تاریخ ایتیمه عادت ایتمشدر. شو قدر متعدد خصوصیات
بیوک مزایاسی وار بر کونی بر اقوبده دیگر بر کون آرامق لازم، یاخود
دها صوابی، مناسب دگلدر. عمومی قیلنه جق تاریخ شمسی مزی هجرتدن
اعتبار ایتمک هر جهتله مناسبدر.

تاریخ هجری شمسی.

تاریخ شمسی مزی هجری ایدر ایسه ک، آیلرینی کبس اصوللرینی
یاورویا اصولنه تابع ایدرزمی، یاخود دها طوغری بر دیگر اصول
انتخاب ایدرزمی، البته، شو مسئله اربابی طرفندن تعیین قیلنور. بر
وقتدرده هیئت علمیه اسلامیة معرفتیه وضع اولنمش تقویم جلالی اصولی

ياخود اوڭا قریب پر اصول اتخاذا قیلنسه یولیوس سزاراڭ خطاسی وار
 اصولندن، همده غریغور یان تقویمی کبی مشکل بر تقویم دن دها گوزل
 اولور.

تاریخ هجری شمسی تاریخ میلادک ۶۲۲ سنه سنده سنتابرده شمس
 میراناک اولنده ایکن ابتدا قیلنمش. شو مقدار تفاوت، میلادین طرح
 قیلنور ایسه هجری حاصل اولور.

هجری شمسیلری هجری قمریلردن، تحویل طریقله ده، استخراج
 ایتمک ممکندر.
 بویله:

بر سنه قمریه = ۳۵۴,۳۶۷۰۶۸ کون.

بر سنه شمسیه = ۳۶۵,۲۴۲۲۱۷ کون.

شو صورتله (۳۵۴,۳۶۷۰۶۸) : (۳۶۵,۲۴۲۲۱۷) تقسیم ایلوب

قمریه یی سنه شمسیه یه تحویل ایدر ایسه ک (۰,۹۷۰۲۲۵) خارج اولور.
 یعنی بر سنه قمریه سنه شمسیه ناک ملیوندن طوقز یوز یتمش بیاک
 ایکی یوز یکر می بش کیسه گی اولور.

هجری قمری عددی شو (۰,۹۷۰۲۲۵) کسر نسبی یه ضرب قیلنور
 ایسه هجری شمسی حاصل اولور.

مثلا: شو ۱۳۲۷ هجری قمری سنه سی هجری شمسیله نه قدر اولور؟
 بونکچون (۱۳۲۷) ی (۰,۹۷۰۲۲۵) ضرب ایدرز،
 حاصل اولور = ۱۲۸۷,۴۸۸۵۷۵

یعنی ۱۳۲۷ سنه هجری قمری ده (۱۲۸۸) بر بیاک ایکی یوز سکسان
 سکز سنه شمسیه هجریه اولور.

فضله قالمش (۰,۴۸۸۵۷۵) کسر اگر سنه شمسیه ایامندن عبارت
 (۳۶۵,۲۴۲۲۱۷) رقمیله ضرب اولنور ایسه ۱۲۸۸ نچی سنه ده کونلرک
 عددی حاصل اولور.

شو عمل تاریخ شمسی یی هجرتدن اعتبار ایدر ایسه ک. اما تاریخ
 شمسی مولدن اعتبار اولنور ایسه، او تقدیرده هجری قمری یی تاریخ
 شمسی یی بولمق ایچون توبنده گی طریقله عمل قیلنور:

ہجری قمری دن تاریخ مولدی بولمق طریقہ

سیدالوجود حضرتلرینک ولادت اعتدال ربیعی کونہ قریب اولدیغنه کوره، تاریخ مولدک ابتداسی اعتدال ربیعی کونندن اعتبار قیلنور. هجرت ابتداسی ربیع الاول ۱۲۵۰ شمسی میزان برجک اولنک ایکن واقع اولمش ایدی. محرمه ارجاع ایچون اصحاب کرام یتمش کون زیاده ایتدیلر. دیهک هجرت ابتداسی اعتدال ربیعی دن (۱۱۷) یوز اون یدی کون صوگ واقع اولمش. زیرا ایکی اعتدال آراسی (۱۸۷) یوز سکسان یدی کون؛ اصحاب کرام زیاده ایتمش یتمش طر ح ایدر ایسهک ۱۱۷ کون قالور.

هجرت ابتداسنده ربیع اول اون ایکی ده سیدالوجود حضرتلرینک عمر شریفلری سنه قمریه اعتبار یله تام ایلی اوج سنه ایدی. (۵۳) ی کسر نسبی یه ضرب ایدر ایسهک (۵۱۷۴۲۱۹۲۵) حاصل اولور. یعنی سنه شمسیه اعتبار یله او وقت عمر شریفلری ایلی ایکنجی سنه ننگ تقریباً اورتاسنه طوغری کلور.

بوگا کوره تاریخ هجری ابتداسیله تاریخ مولد شمسی ابتداسی آراسنده ایلی بر سنه یوز اون یدی کون اوامش اولور. دیهک سنه قمریه هجریه یی کسر نسبی یه (یعنی ۲۲۵۰۹۷۰۰) ضرب ایدوب، حاصل اولاجق عدده (۵۱) سنه (۱۱۷) کونی زیاده ایدر ایسهک تاریخ مولد شمسی حاصل اولور.

تاریخ هجری قمری یه دائر جدول.

رمضان روزہ سی، حج نسکاری کبی بزم امور دینیہ مز سنہ قمری یه تابع اولدیغنه کوره، تاریخ هجری قمری یدن آی باشلرینی سنہ باشلرینی بیلمک البتہ هر بر آدمه واجبدر. بونکچون یوقاری ده الڭ معتمد بر طریق یازمش ایدک.

او طریق اوچ اصل اوزرینه مبنی ایدی:

(۱) تاریخ هجرتاڭ باشی، رؤیت حکمیله، جمعہ کون.

(۲) سنہ قمریہ = ۳۵۴،۳۶۷۰۶۸ کون.

(۳) بر آی = ۲۹،۵۳ کون.

شو اوچ اصل اوزرینه مبنی اولدیغنه کور، او طریق ده آیلر سنہ لر حقیقی اولوب، کبس اصولنه احتیاج یوق ایدی. بناء علیہ، امور دینیہ دهده معتبر اولایلیمک درجه سنک حقیقتہ الڭ قریب الڭ معتمد طریق او طریق ایدی.

برسنہ باشی تعیین قیلنمق ایچون، هجرت ابتدا سندن او سنہ باشنه قدر کچمش کونلری ضرب عملیلہ استخراج ایتمک لازمدر. کونلرک عددی تعیین قیلنمقدن سوکوره، او عددی یدی یه تقسیم ایدوب؛ کسر قالماز ایسه، اولگی اصل اقتضاسیلہ، الڭ اخیرگی کون خمیس کون اولوب، سنہ باشی البتہ جمعہ کون اولور. برکسر قالور ایسه، الڭ اخیرگی کون جمعہ کون اولوب، سنہ باشی شنبه اولور؛ کسر ایکی قالور ایسه، الڭ اخیرگی کونلر جمعہ شنبه اولوب، سنہ باشی یکشنبه اولور؛ کسر اوچ قالور ایسه، الڭ اخیرگی کونلر جمعہ شنبه یکشنبه اولوب، سنہ باشی دوشنبه کون اولور. وهکذا. کسر آلتی قالور ایسه، الڭ اخیرگی کونلر جمعہ.... چهارشنبه کونلری اولوب، سنہ باشی یوم خمیس اولور.

مثلاً: ۱۳۲۸ نچی سنه باشی مطلوب اولسه، هجرت ابتداسندن
 ۱۳۲۸ نچی سنه ابتداسنه قدر، یعنی ۱۳۲۷ سنه امتدادنك كچمش كونلری
 بولمق ایچون ۱۳۲۷ عددی ۳۵۴،۳۶۷ عددیله ضرب ایدرز: ۴۷۰۲۴۵
 کون حاصل اولور. یدی یه تقسیم ایدرز، آلتی کسر قالور. جمعه دن
 حساب ایدرز، اڭ اخیرگی کون چهارشنبه اولور. بناءً علیه ۱۳۲۸ نچی
 سنه باشی خمیس اولاجق.

سنه باشی معلوم اولسه، بونکله هر بر آی باشی ده معلوم اولور.
 مثلاً رمضان باشی مطلوب ایسه، شعبانك اخیرگی کونی تعیین قیلنور.
 بویله: بر آی = ۲۹،۵۳ کون ایسه، سکز آی = ۲۳۶،۲۴ کون اولور.
 یدی یه تقسیم ایتدك، بش فالدی. خمیس دن حساب ایتدك، شعبانك
 اڭ اخیرگی کونی دوشنبه اولدی. بناءً علیه ۱۳۲۸ نچی سنه ده رمضان
 باشی سه شنبه اولاجق. شو کوندن مقدمه مؤخرده اولاماز.

شو قاعده شو حساب قطعی اوچ اصل اوزرینه بنا قیلنوب، آی
 هم سنه باشلری بولمق ایچون وضع اولنمش قاعده لر آراسنده اڭ
 معتمد بر قاعده در. رمضان باشلرنده قاعده حسابلریله عمل قیلنور
 ایسه، سهولتی همده مطلوب در جهده صحتی جهتیله، یالکیز شو قاعده
 ایله عمل قیلنه بیلور. اما «اهجز دیود» حسابی هیچ بر وقت رمضان
 روزه سنده اعتبار قیلنه ماز.

رمضان باشلرنده، نتیجه لرده کالندارلرده بر آدم طرفندن ترتیب
 اولنور، جدول لر ایله ده عمل ایتدك او قدر مناسب دگلدر. زیرا انسان
 قطعی اصل لر اوزرینه تأسیس قیلنمش بر عمل ایله رمضان باشینی تعیین
 ایدر ایسه، برهان ایله بصیرت ایله عمل ایتمش اولور. اما جدول لرده
 یازلمش یالکیز رقم لر ایله عمل ایدر ایسه، رمضان ابتداسی کبی مهم
 بر مسئله یی، عمل ده می طبع ده می، خطاسی پک محتمل برشی اوزرینه
 بنا ایتمش اولور. دینك بر رکنی اولان عبادت ده بویله ایتدك، البته،

بيوك بر مساهله در. سنه ده يالگنز بر دفعه باشه كلور بر اشده غايت جزئي بر اعتناده تقاعد ايتمك او قدر مناسب اولاماز.

بن شو ملاحظه ايله قطعاً صحتي معلوم دگل جدولر ايله عمل ايتمگي مناسب كورمه يورم جدوللري وضع ايدن آدم، احتمال، عملده خطا ايتمشدر. عملده خطاده ايتمه سون لکن رقملري بازار ايكن، بلکه، خطا ايتمش اولابيلور. يا خود طبع اولنور ايكن، مطبعه خطاسي تالا بيلور، بويله قريب احتماللري وار بر شي اوزرينه امور دينيه بي بنا ايتمك بر قدر احترامسزلق اولور. خطاسي اولماسونده؛ لکن يالگنز حسن ظنله مجرد بر قناعتله عمل هيچ بر وقت برهان ايله بصيرت ايله عمل كبي اولماز.

شوگا كوره بن بوراده، كله جك سنه لر آيلر ايچون، جدول يازمامق فكرنده ايدم. سوگره، احتمال، بعض آدملره فائده ايدر گمانيله يازدم؛ لکن رمضان كبي ديني شيلرده دليل قيلمق صورتيله دگل: بزم حساچيلر جدولنده شعبان دائماً ۲۹ دن، رمضان دائماً ۳۰ دن كلور. حكم رؤيتله اويله اولمق لازم دگل؛ بلکه بالعكس اولا بيلور، يا خود هر ايكي سي ۲۹ دن كله بيلور جدول حسابلري شريعت نظرانه رؤيت حسابلريني ابطال ايدهمز. همده، ابطال ايتدرمك لازمده دگلدر: چونكه حكم رويتله ۲۹ دن كله جك رمضانده يالگنز جدول حسابلريله زياده بر كون روزهي فرض ايتمك شارع كريم ايجاب ايتمه مش، عبادتي دگل، بر كلفتي انسانلره تكليف ايتمك اولور.

لکن شو قدر واردر كه اختلاف آفافله رؤيت مختلف اولا بيلوب، ايكي عيد كبي ديني هم ملي اشلرده عالم اسلاميته اختلاف بليه سي دوام ايدم بيلور.

بويله بيوك بر محذوردن، ديگر جمله ايله تعبير ايدر ايسهك، شريعت اسلاميه حكمنه مبني اولان اختلافدن بز نه ايله نجات بولورز؟

بونگچون قطعی علمی اساس اوزرینه بنا قیلنوب، معتمد معتبر نافدالقول بر مصدر دن حکم صادر ایتمک فائده ایتزمی؟
 شو تقدیرده روسیاده اداره روحانیه، یا خود همه عالم اسلامیتده دولت عثمانیه رضائی رؤیت درجهسنه حلولدن اعتبار ایتمکل، قطعی صورتده رصد حسابلرینی تعیین ایدوب، رمضان، قربان عیدلری حقنده قرارلرینی شرعی صورتده قضا صفتیله رسمی عهومی اعلان طریقلرینک بریله مقدماتاً عالم اسلامیتک عهومنه اعلان ایدرسه، گوزل اولمازمی؟

شو طریقک عینی یا خود بونگ کبی طریقلرک بری، بلا شبهه، شرعا معتبر بلکه اک معتبر اولوب، دیگر جهتلر دن ده فائده سی کوب اولور ایدی... شو کونه قدر شویله یا او یله طریقلرک بریله اهل اسلامک تعارفنه نقار بنه سعی ایتمه مشلر. بوندن سوک ایدر لر یا یوق معلوم دگل؛ کن گناه هر حالده شریعتده دگل، اوز مزده در...

بو راده یاز یله حق جدولده شو حاضرگی (۱۳۲۷) بر بیگ اوچپوز یکر می یدی سنه دن باشلانوب، (۱۳۵۶) بر بیگ اوچپوز ایلمی آلتی سنه یه قدر یعنی تام اوتوز سنه ایچون، سنه لر آییلر باشلری رؤیت حکمیله درج اولنمشدر.

سنه لر جدولک صاغ طرفنده رقم لر ایله ترتیب قیلندی. اون ایکی آی بردن اون ایکی یه قدر رقم لر ایله جدولک اوست طرفنه وضع اولندی. هفته کونلری بردن یدی یه قدر رقم لر ایله اشاره قیلنوب، سنه حداسنک هر آیگ اوزینک تحتنده یازلدی. هجرت ابتداسی جمعه کون اولدیغنه کوره رقم لر جمعه دن باشلانوب حساب قیلنمق لازم ایسه ده، بنده شو جدولده اهل حساب اصطلاحنه اتباع قیلوب، رقم لری یکشنبه دن اعتبار ایتدم.
 شو (۱) بر رقمی یکشنبه؛ (۲) ایکی رقمی دوشنبه؛ (۳) اوچ رقمی سه شنبه اولوب؛ نهایت (۷) یدی رقمی شنبه اولور.

١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠	١١	١٢
حرم	صفر	ربيع الاول	ربيع الاخر	جمادى الاولى	جمادى الآخرة	رجب	شعبان	رمضان	شوال	ذو القعدة	ذو الحجة
٧	٢	٦	٥	٦	١١	٢	٣	٥	٧	١١	٣
٥	٧	١١	٣	٦	٦	٧	٢	٣	٥	٦	١
٢	٣	٥	٧	١	٣	٦	٦	٧	٢	٣	٥
٦	١١	٢	٣	٥	٧	١	٣	٣	٦	٧	٢
٣	٦	٧	٢	٣	٥	٦	١	٢	٣	٥	٧
١١	٣	٦	٦	٧	٢	٣	٥	٦	١	٢	٣
٥	٧	١١	٣	٦	٦	٧	٢	٣	٥	٦	١
٣	٦	٥	١١	٢	٣	٥	٧	١	٢	٣	٥
٧	٢	٣	٥	٦	١١	٢	٣	٥	٧	١	٢
٥	٧	١١	٣	٦	٦	٧	٢	٣	٥	٦	١
٢	٣	٥	٧	١	٣	٦	٦	٧	٢	٣	٥
٦	١١	٢	٣	٥	٧	١	٣	٣	٦	٧	٢
٣	٦	٧	٢	٣	٥	٦	١	٢	٣	٥	٧
١	٣	٦	٥	٧	١	٢	٣	٥	٦	١	٢

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

1	7	5	3	2	7	6	4	3	10	7	5	1351
7	4	3	1	7	5	2	2	1	7	5	3	1352
3	1	7	5	2	2	1	7	5	3	2	7	1353
1	7	5	3	2	7	6	4	3	11	7	5	1354
5	3	2	7	6	4	3	1	7	5	2	2	1355
2	7	6	4	3	1	7	5	2	2	11	6	1356
7	5	2	2	1	6	5	3	2	7	6	4	1357
2	2	1	6	5	3	2	7	6	4	3	11	1358
1	6	5	3	2	7	6	4	3	11	7	5	1359
6	4	3	1	7	5	2	2	1	6	5	3	1350
3	1	7	5	2	2	1	6	5	3	2	7	1351
1	6	5	3	2	7	6	4	3	11	7	5	1352
5	3	2	7	6	4	3	1	7	5	2	2	1353
2	7	6	4	3	1	7	5	2	2	1	6	1354
7	5	2	2	1	6	5	3	2	7	6	4	1355
2	2	1	6	5	3	2	7	6	4	3	11	1356

شو جدولده سنه ۳۵۴,۳۶۷۰۶۸ کون؛ آی ۲۹,۵۳ کون حساب
 قیلنوب، هجرت سنه سندن هر بر سنه باشنه قدر کچمش کونلری استخراج
 طریقله سنه باشی اڭ درست صورتده تعیین قیلندی.

۱۳۲۷دن ۱۳۵۶سنه یه قدر اوتوز سنه جدولڭ صاغ طرفنه ترتیبله
 وضع اولنوب، اون ایکی آی جدولڭ اوست طرفنه رقملا ایلده اسملری یلده
 ترتیب قیلنمش؛ سنه هم آی باشلری ایکی صحیفهده اوتوز سطرده،
 هر بر سنه حداسنده هر بر آی تحتنده، بردن یدی یه قدر رقملا ایلله
 اشاره قیلنمشدر.

شو جدوله امانله، بر قدر دقتله نظر ایدن انسان کورور: هر
 سکر سنهده بر دفعه سنه باشلری «اهجز هبود» ترتیبیله؛ آی باشلری
 «زبج. هوا. بده. زاج» ترتیبیله دور ایدر. بر سنهده سنه باشی آی
 باشلری قایسی کونلر اولور ایسه، او سنه دن اعتباراً طوقزنجی سنهدهده
 سنه باشی ده آی باشلری ده، نظیر نظیرینه موافق اولوب، تمام او
 کونلرده اولور.

شو «دور» تغلف سز دائمی بر دوردر. جدول ترتیب ایدن اهل
 حسابڭ بعضلری جدوللرڭ شو مطرد «دور» نندن استفاده ایدرک
 مشهور «اهجز دبود» ی وضع ایتدیلمر. صوڭ کلنلر، «اهجز دبود» اڭ
 اصلندن غفلتله می یا خود قاعده یه قدسیت رنگی ویرمک قصدیله می، شو
 قاعده پی خلیفه علی حضرتلرینه یا امام جعفر صادق حضرتلرینه نسبت ایدر
 اولدیلار. لکن او نسبتڭ اصلی یوقدر. بویله طفیف شیلری بیان
 یا خود کشف ایتمک شو ایکی ذات کبی بیوک آدملره هیچ بر وقت
 فخر اولا بیللمز.

بزم جدولده اڭ اخیر کونی سه شنبه اولان سنه لرڭ هر بری کبس
 قیلنوب، بوندن صوڭ کله جک سنه باشی یوم خمیس قیلنمشدر. بوڭا
 کوره سنه لر «اهجز هبود» ترتیبیله دور ایدر اولمشدر. بعض اهل

حساب اويله سنه اري كهس ايتمه يوب، كله جك سنه باشلرينى دائماً چهارشنبه دن حساب ايدوب، سنه لرى «اهجز دبود» ترتيبيله دور ايتدرمش. سنه لرك دورى نصل اولور ايسه ده، «سكز حرف» اصوليله عمل مشهور طريقچه تماماً درست اولاماز: مشهور طريق نتيجه ده دائماً بر كون تقدم ايدر. مشهور طريق درستله مك ايچون «اهجز دبود» اجتماع ساعتلرينى تقريبنى صورت ده تعيين ايدر. رؤيت اعتباريله آى باشلرينى بولاق ايچون بر كون زياده اولنور.» ديمك نمكندر. مثلاً: «اهجز دبود» قاعده سيله ۱۳۲۸ سنه نك باشى چهارشنبه در؛ بزم جدول حكيميله يوم خميسدر. اگر «اهجز دبود» قاعده سيله اجتماع كوني رؤيت واقع اولاجق كيجه تعيين قيلندى؛ سنه باشى يوم خميس اولور.» دير ايسه ك عمل درست اولمش اولور.

البته شوييله حكم ايتمك لازمدر. دائمى ابدى، هيچ بر وقت اونوتلماز، اك آسان بر قاعده يى براقمق، يول وار ايكن، مناسب دگلدر. يوقارنده سويله دك: سكز حرف اصولى ده، جدول حسابلرى ده رمضان روزه سى كى امور دينيه ده اعتبار قيلنه ماز. زيرا او حسابلرده شعبان دائماً ۲۹ دن رمضان دائماً ۳۰ دن حساب قيلنمشدر. شو حساب بر اصطلاحدر، رويت بونكله دائمى صورته توافق ايتمز. رويت حكيميله رمضان احياناً ۲۹ دن كله بيلور. او وقت جدول حكيميله ياخود «اهجز دبود» قاعده سيله بر كون زياده روزه فرض ايتمك هيچ بر وجهله جائز اولماز. هم حكم شريعتدن، هم ده شريعت نظرنده معتبر اولو بيلور حسابدن خارج بر حركت اولور.

مهم بر فائده.

بعضلر طرفندن لسان نبوتله بيان اولنمش بر حديث نبوى كى، ديگر برلر طرفندن ده امام جعفر صادق حضرتلرينك لسان حكمتلرندن

آقمش بر بیوک کشف کبی «یوم نحر کم یوم صومکم.» جمله موضوعه سی روایت اولنمشدر.

سوز یوق، شو جمله غالباً درست کلور. زیرا رمضان باشندن ذوالحجه اوننه قدر طوقسان سکز کون مرور ایدوب، ۹۹ نجی کون ذوالحجه اونی اولور؛ بوکا کورهده او کون رمضان ابتداسنک عینی اولور. حساب حکمیلله دائمی صورتده رمضان ابتداسی قایسی کون ایسه، ذوالحجه اونیده البته او کوندر. اما رویت حکمیلله رمضانده شوالده یکر می طوقزدن کاسه لر او وقت شو حکم تغلف ایدر؛ فقط اکثریاً شو حکم تغلف ایتمز مطرد بر کلیه کبی قبول قیلنه بیلور. لکن، نه قدر مطرد ایسهده، بویله طفیف شیلر بویله اوفاق حسابلر لسان نبوتدن هیچ بر وقت صادر اولماز؛ خلیفه علی یاخود امام جعفر صادق حضرتلرینک لسان حکمتلرینهده بویله اوفاق حسابلری سویله مک هیچ بر وقت مناسب کلمز. عادی انسانلر علمک بر قاچ بابنده اساس اولور شیلری اختراع یا کشف ایدرلر ایکن، بویله اوفاق حسابلرله لسان نبوتی، یاخود بر ایکی بیوک ذاتک لسان حکمتلرینی تزیین خیالنده اولمق لسان نبوتیده لسان حکمتیده تغفیف اولور.

مکتب بالاسی الک آسان صورتده حل این بیلرک بر اوفاق مسألرینی لسان نبوته یاخود لسان حکمه وضع ایتمک عیب دگلمی؟

یالان شیلری لسان نبوته وضع ایتمکله اوفاق سوزلری سویاتمک آراسنده بر فرق وارمی؟ شو ایکی دن هر بری حقیقتی آکلما مقدن کلمش دگلمی؟ بز حقیقتی آکلاسه ایدک، خلاف حق شیلری لسان نبوته وضع ایتمز ایدک؛ اوفاق سوزلریده افتخار صورتیله لسان حکمتدن سویلتمز ایدک؛ خدمتدن، هیئتین، عالم طبیعتدن عکایت ایدر یالان سوزلرله کتابلریمز طو اوده اولماز ایدی؛ یالانلردن، اوفاق سوزلردن تزییه ایدر قدر شر یعتک، قدسیتهده قلبلریمزده قالمش اولور ایدی.

رمضان روزہ سنده تکمیل سنہ قاعدہ سی.

بر رمضانك باشى رؤيت محققه ايله ثابت اولور ايسه، اورمضانك باشندن اعتباراً اوچيوز ايللى دورت كون مرورى صوگنده ايكنجى رمضانك باشى قطعى صورتده ثابت اولور. تكميل شعبان طريقتنه حاجت قالمايوب، شعبان باشندن ۳۰نجى كونده روزه واجب اولور. زيرا حقيقى سنه هيچ بر وقت (۳۵۴،۳۶۷) كوندن زياده اولماز.

اختلاف مطالع روزده معتبرمى؟

آفاق اختلافيله البته رؤيت كونلرى مختلف اولا بيلور شرقى شهر لرك برنده بو كون رؤيت واقع اولمامش ايسه ده، احتمال، غربى شهر لرك برنده رويت واقع اولور. بو - بويله در. لکن قمرک شمسه نسبتله اولان اوضاعى آفاق اختلافيله مختلف اولماز. اجتماع بتون ير يوزينه نسبتله بر دقيقه ده اولور؛ قمرک شمسدن، مثلا اون - اون ايکى درجه بعدى همه دنيايه نسبتله بر دقيقه ده اولور.

بناء عليه فقها شو مسئله ده اساسلى صورتك اختلاف ايتمش: هر بلدك اوز افقنده رويت معتبر ديمش فقيهلر غربى بلدلرك برنده رويتله شرقى بلدلره روزه واجب اولماز ديمشلر. «عبادت ده تعمق ايتمه مك» اصلنه كوره، شو قول راجح اولا بيلور. قمرک شمسه نسبتله اولان اوضاعى آفاق اختلافيله مختلف اولماز ديمش فقيهلر بر بلدك رويتيله ديگر بلدلره ده روزه واجب اولور ديمشلر. شهادتى مطلقاً قبول ايتمك اصلنه، هم ده پرده آرقاسنده قالمش معلوم بر حقيقتى انكار ايتمه مك اساسنه كوره، شو قول راجح اولور.

« شهر اعيد لاينقصان » كڻ معناسى نه در ؟

صحابى ابو هريره ايله ابو بڪره حضرتلرن دن ائمه حديث مرفوع مسند ايدمرك «شهران لاينقصان شهر اعيد: رمضان وذوالحجه» يى روايت ايتمه شلر . يعنى رمضان ايله ذوالحجه ده نقصان اولماز . حساً من حيث العدد شو ايكي ده نقصان اولا بيلور ايسه ده، اڻ بيوك عيد آيلرى اولدقلىرينه كوره، هم ده فضائل اڻ اڪام اڻ شوايكي آى ده دائما تمامنه كمالنه كوره شو ايكي آى حكم شريعت ده ده حكم ادب ده ده نقصان ايله توصيف قيلنماز . عدد اعتبار ايله نقصان اڻ بيوك عيد آى اولمق كماليله جبر اولنور . شو حديث شريف لسان نبوت دن صادر اولمش؛ يالڭز يكرمى طوقز كون روزه طومش آدم اڻ قلمبندن وسوسه يى دفع ايتمك ايچون . يعنى رمضان ۲۹ دن كلسه ده، ادا هم فضائل جهتيله اوتوزدن كلمش رمضان كبيدر . حديث شريف اڻ معناسى، اهل علم اڻ افاده سنه نظم اڻ دلالتنه اعرابنه كوره، شودر . يوقسه، رمضان ايله ذوالحجه دائما اوتوزدن كلور ديمك دڭلدر . زيرا واقع بونى تكذيب ايدر . عصر سعادت ده رمضانلر اڻ اڪثرى ۲۹ دن كلمش ايدى .

استاذ شهير محترم شهاب الدين المر جاني حضرتلرى «حق المعرفة» اسملى كتابنده سڪسان ايكنجى صحيفه ده شو حديثى «فائده» صورتنده نقل ايدوب، حديث اڻ هم اعرابنده هم معناسنده غايت فاحش صورتده غلط ايتمش :

(۱) مضاف اليه لك ايله مجرور «عيد» دن مبتدأ دن بدليتله مرفوع اولان «رمضان» يى بدل ايتمش .

(۲) عيد آى رمضان دڭل، شوالدر . حديث اڻ معناسى ده شوال ايله ذوالحجه دائما اوتوزدن كلور، من حيث العدد ناقص اولماز . اويله ايسه، رمضان ايله ذوالقعه دائما ناقص اولور ديمشدر .

۳) شو خطا فکری تائید ایتمک ایچون امام احمد حضرتلرنندن قاصر صورتک بر روایت نقل ایتمش. زیرا امام احمد حضرتلری اوحدی تفسیرده «لا ینقصان عدلاً» دیمش ایسهده، رمضان ایله ذوالحجه بی اراده ایتمشدر. بونک اوزرینه امام احمد حضرتلرنندن بالاسی عبدالله ایله تلمیندی اثرم «ای لا یجتمع نقصانها فی سنة واحدة» قیدینی ده نقل ایدوب، صاحب السنن امام ابو داود حضرتلری «ولا ادری ما هذا قد رأیناهما ینقصان» سوزینی امام احمد حضرتلرنندن روایت ایتمش.

استاذ شهیر شهاب الدین المر جانی حضرتلرینک او سوزلرنده وار خطالر، بنم گمانچه، «عید آیی شوالدر، رمضان دگلدر» فکرنندن ناشی اولمشدر.

عید، شوال آینه ایسهده، فی الحقیقه عید، رمضان روزهسی ایچوندر؛ اهل اسلام ایچون حقیقی عید، رمضان آیدر. شوالک اوچ کون «اکل و شرب» عیدی هر حالده رمضان آینه تابعدر. بزم عرفهزدهده، شرع شریف حکمندهده شوپلدر.

بونکله برابر، اگرده «شهر عید» دن شوال مراد اولسه ایدی، او وقت حدیث شریف فائدهسز اولور ایدی. زیرا شوالک کمالنه نقصاننه متعلق هیچ بر حکم یوقدر. شوالک کمالندنده هیچ بر وقت رمضانده من حیث العدد نقصان لازم دگلدر.

شو رسالهده بو رایه قدر «هلال رمضان» «حساب تاریخ» مسئلهلرینه عائد، مناسبلی مناسبسز، شیلری یازدم. بوندن صوگ طلبه لره دهها بر فائده اولور امیدیل شو رساله خاتمه سنده ینه بعض شیلری یازاجق اولدم.

«اشهر حرام» قایسی آیلر؟

قرآن کریمده التوبه سورہسندہ (۳۶) نجی آیت کریمهده «ان
عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهراً في كتاب الله يوم خلق الله السماوات
والارض. منها اربعة حرم.» ذکر اولنمش.

شو دورت آی - اوچی طوتاش: ذوالقعدة، ذوالحجه، محرم؛ بری
بالکمز: رجب مضر. یعنی جمادی ایله شعبان آراسنده اولان آی.

دورتنجی شهر حرامی تعیین ایدر ایکن، سیدالوجود حضرتلری
«رجب» ی مضر قبیلہسنه اضاغه ایتمشلر. زیرا ربيعہ قبیلہسی شوال
ایله شعبان آراسندک اولان آیی یعنی رمضان «رجب» تسمیه ایدرلر ایدی
شو دورت آیك حرمتی، ابراهیم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینك
دینندن بر بقیه اولمق صفتیلہ، جاهلیت زماننده عربلر عندنده غایت
معتبر ایدی. شو دورت آیده عربلر «ثار» طلب ایتمزلر، همده بر
آدمك مالنه جاننه، عمومأ، هیچ بر حقنه تعدی ایتمزلر ایدی. شودورت آیك
حرمتی عربلرک تجارقی ایچوندہ حیاتی ایچوندہ البته ضرور ایدی. زیرا:

عربلرک الك بيوك تجارتلری الك مهم معاملہلری «موسم حج»ده
واقع اولور ایدی. طبیعی صورتده البته حج ایچون بر آیی تحریم
ضرور اولدی. حج موسمنه حاضرلنمک، همده الك اوزاق طرفلردن کلوب
ییتشمك ایچوندہ البته حجدن قبل بر آیی حرام قیلمق لازم ایدی.
حجدن سوک قایتمق ایچوندہ بر آیی تحریم قیلنوب، سنه اورتاسنده
دها بر دفعه خانہیی زیارت ایتمک ایچوندہ بر آیی تحریم قیلندی.

جاهلیت زمانندک اشهر حرامك الك اخیرگیسی محرم اعتبار قیلنوب،
طوتاش اولان اوچ آی بر سنه دن حساب قیلنور ایدی. اصحاب کرامك
اجماعیلہ تاریخ هجری اتخاذ قیلندقدن سوگره، سنه باشی محرم اعتبار
قیلنوب، طوتاش اولان اوچ شهر حرام یکی سنه دن اعتبار قیلنور اولدی.

بویله ایتمک البتہ بر اصطلاحدر، او ایکی اصطلاحک ہیچ برنده بر
 بآس یوقدر. فقط سنه ابتداسی ده سنه انتہاسی ده محترم بر آی اولمق
 گوزل بر محسناندن حساب فیلنه بیلور. اویله شیلر البتہ انسانک
 اعتبارینه تابعدر.

«اسلامیت ده آیلرک حرمتی وارمیدر؟»

جاهلیت زماننده عربلر سکز آی ده هر بر انسانک مالنه جاننه
 عموماً هر بر حقنه تعدی ایتمگی حلال صایوب، بونکله او آیلری «اشهر
 حلال» تسمیه ایدوب؛ یالکیز دورت آیده دیگراک ماللرینه جانلرینه
 عموماً ہیچ بر حقلرینه ال اوزاتمایوب، بوکا کورده او آیلری «اشهر
 حرام» تسمیه ایدرلر ایدی. عربلر او آیلرده ہیچ بر قبیلہی طالامازلر،
 ہیچ بر آدمدن قان طلب ایتمزلر ایدی. حتی پدرینی قتل ایتمش
 بر آدمی کوررلر ایسه ده، او آیلرک حرمتی ایچون، بر سوز
 سویله مزلر ایدی. جاهلیت زمانده آیلرده حلالک حراملق شو معنی ده ایدی.
 لکن اسلامیت شو معنی ایله حلاللگی حراملغی ابطال ایتمدی.
 زیرا انسانلرک ماللرینه جانلرینه عموماً هر بر حقلرینه تعدی
 ایتمک ہیچ بر وقت حلال اولماز؛ حکم شریعتله دائماً حرامدر.
 او جهتدن سکز آی ایله دورت آی آراسنده ہیچ بر فرق یوقدر.
 او معنی ایله حلالک حراملق آیلرده دگل، حقلرده در. حرام اولان حق
 دائماً حرامدر؛ حلال اولان حق هر وقت حلالدر. حرام اولان شیلره
 انسان ہیچ بر آی ده تعدی ایدهمز؛ حلال اولور ایسه، هر بر آیده
 هر بر ساعت ده طلب ایده بیلور. حق اولان شیلری طلبدن شریعت
 ہیچ بر وقت منع ایتمز. بر دماک اولیاسی اودمی اشهر حرام ده ده
 طلب ایده بیلور. قانون حکمیله جائز اولان شی ہیچ بر آیک حرمتیله

تاخیر اولنماز. حکم قانونله محکوم اولان بر جانی هیچ بر آيڭ حرمتيله ده
هیچ بر مکانڭ امانيله ده نجات بولاماز.

«ولا تقتلوهم عند المسجد الحرام حتی یقاتلوهکم فیه. فان قاتلوهکم
فافتلوههم.» شو آیت سیفله همده التوبه سورهنده (۵) نچی آیت
کریمه حکمیله، دفاعده همده حقوق مشروعیه استیفاده آيڭ حرمتی
مانع اولاماز.

«الشهر الحرام بالشهر الحرام. والحرمات فصاص.»

شو آیت کریمه دلالتیله، زمانڭ حرمتی مقابلهدن، حقوقی
استیفادن مانع دگلدر.

دورت آيڭ حرمتی مسئلهسنک شریعت اسلامیه جاهلیت اعتقادینی
تأکیدایدوب، سکن آيڭ حلاللگی حقنک جاهلیت اعتقادینی ابطال ایتمشدر.
خصوصی اولارق اودورت آیده بر حرمت وار ایسه، شریعت
اسلامیه او حرمتی، اتمام نعمت اکمال احسان ایچون، فضائلڭ ثوابنه
گناهراڭ شدتله منعنه صرف ایتمشدر.

بویله بر حرمت او دورت آیده وار. «منها اربعة حرم» کڭ
معناسی ده شودر.

«نسیء» نه در؟

قرآن کریمده التوبه سورهنده (۳۷) نچی آیت کریمه ده ذکر
اولنمش «النسیء» تفسیرنده اهل علم بر قدر اختلاف ایتمش. بوراده
اواختلافاتی نقر، ایتمه یوب، یالکنز صواب اولا بیلور بر بیانی، اهل
تفسیردن دگل، اهل حسابدن همده تاریخ عربدن نقلاً بوراده ثبت ایتدم.
«نسیء» اصولی عربارده نره دن هم نیچون آلنمش، شریعت اسلامیه
«نسیء» اصولینی نیچون منع ایتمش، بیان ایتدم.

اون طوقز سنه شمسيه ده قمر ايکي يوز اوتوز بش دفعه دور ايدر.
 اون طوقز سنه شمسيه ايکي يوز اوتوز بش قمری آیلری حاوی اولور.
 شو حساب میلاد عیسی دن دورتیوز اوتوز ایکی (۴۳۲) سنه مقدم
 یونان منجمی متون طرفندن اعلان قیلنوب، حقیقته غایت یاقین، تقریبی،
 درست بر حسابدر. زیرا بر سنه یی ۳۶۵,۲۴۲۲۱ کون حساب ايدر
 ایسهك، ۱۹ سنه شمسيه (۶۹۳۹, ۶۰۱۹۹) کون، یعنی آلتی بیك طوقز
 يوز اوتوز طوقز صحیح، يوز بیگدن آلتمش بیك بر يوز طوقسان طوقز
 کیسهك اولور. بر آیی ده (۲۹,۵۳۰۵۸) کون اعتبار ايدر ایسهك،
 ايکي يوز اوتوز بش آی (۶۹۳۹, ۶۸۶۳) کون، یعنی آلتی بیك طوقز
 يوز اوتوز طوقز صحیح، يوز بیگدن آلتمش سکز بیك آلتی يوز اوتوز
 کیسهك اولور. ايکي آراده تفاوت فقط (۰,۰۸۴۳۱) کون، یعنی بر
 كونك يوز بیك کیسه کارندن سکز بیك دوتیوز اوتوز بر کیسهك. اون
 طوقز سنه حسابنه تفاوت یالکز شو قدرگنه اولور ایسه، بر سنه حسابنه
 تفاوت (۰,۰۰۴۴۳۷) کون قدرگنه اولور. تام بر کون تفاوت ایچون
 تقریباً ايکي يوز یکرمی بش سنه مروری لازم کلور.
 عادی حسابلرده او قدر اوافق تفاوتی اهمال ایتمک اعتباره آلاماق،
 بوکا کورده ايکي يوز اوتوز بش قمری آیلری، یعنی اون طوقز سنه
 قمریه ایله یدی قمری آیلری تماماً اون طوقز سنه شمسيه حساب
 ایتمک ممکندر.

بناء علیه، میلاددن ۴۳۲ سنه مقدم متون طرفندن کشف اولنمش شو
 دوره حرفیاً صحیحدر نظریله بافار ایسهك، قمرک اوضاعی هر ۱۹ سنه
 امتدادنده اسکی حالنه عودت ايدر؛ بو کون قمرک وضعی نصل ایسه،
 اون طوقز سنه شمسيه دن صوگ قمر تکرار او حالنه او وضعنه قایتور
 کلور. سنه شمسيه کونلری اعتباریله قمر ایچون اون طوقز سنه لك
 بر «تقویم» ترتیب قیلنور ایسه، او تقویم قمری سنه لر قمری آیلر
 ایچون دائمی ابدی بر تقویم اولو بیلور.

علمای یهود دورتنجی عصر میلادی اولنده یعنی اوچویز ییکرمنجی سنه میلادیهده، آیلری قهرک، سنه لری شمسک حرکننه اویدورلمش بر تاریخ اتخاذا ایدر ایکن، متون طرفندن کشف قیلنمش او مطرد دوری نظر استفادهیه ممنونیتله آلدیلار.

یهود علماسی، قهری آیلری سنه شمسیه کونلریله دائمی بر تقویمله حساب ایده بیلک ایچونمی یاخود دیگر بر سبیدنمی، - شو ساعتده بگا معلوم دگل؛ مسئله مزه حاجتی ده یوق-اون طوقز سنه شمسیه طرفنده حاصل اولور ایکی یوز اوتوز بش شهور قهریهیی اون طوقز سنه قهریه ایچنه اورونلاشدرمق ایچون، اون ایکی سنه قهریهیی اون ایکیشر آیدن؛ یدی سنه قهریهیی اون اوچر آیدن حساب ایتمک طریقنه سلوک ایتدیلر. شوپله بر حساب اعانه سیله اون طوقز سنه قهری ایله یدی قهری آیدن عبارت اولان بر مدت ۱۹ سنه قهریه ایچنه اورونلاشور. ۱۹ سنه قهریه ۱۹ سنه شمسیه ایله برابر تمام اولوب، آیلر کونلر اولگی دورک کونلری آیلری کبی یکنین باشلانور. قهری تاریخک ۱۹ سنه شمسیه لک تقویمی دائمی ایدی بر تقویم اولور فالور. اوپله بر تاریخی حفظ هم ضبط ایتمک آسان اولور. احبار یهود معرفتیه اختراع قیلنمش اصولک محسنانندن بری ده شودر. لکن آیلری اورونلارندن اویناتمق کبی بیوک مفسده لری ده واردر. خدایک امریله وقتلری تعیین قیلنمش عبادتارک اختلالنه، غالباً فواتنه سبب اولور.

عربلر من القدیم، ابراهیم علیه الصلاة والسلام حضرتلارندن بر بقیه اولمق صفتیه، تاریخلارنده شهور قهریهیی استعمال ایدرلر ایدی. لکن سنه قهریه سنه شمسیه دن بر قدر قیصه اولدیغنه کوره، بالضروره، شهور قهریه فصول اربعه دن برندن ایکنچیسنه دائمی تدریجی صورتده انتقال ایدر طورر، بوکا کوره موسم حج احیانا قیش کونلرینه تصادفی ایدوب، سفر مشکلاشور ایدی؛ اوزاق طرفلردن

حج ایچون خلق کله میوب، تجارت امورلری اغلال اولنور ایدی؛ اعیانا موسم حج زراعت زمانلرینه تصادق ایدوب؛ زراعت اشلرینه ده خلل ویرور ایدی. بر سوزله تعبیر ایدر ايسهك، عبادتلرینی شهور قمریه به بنا ایتو عربلرک دنیاوی مصلحتلرینه موافق کلمز ایدی. قمری آیلرک دائمی انتقالیله ناشی اولمش شو اغتلاللرک دفعنه بر چاره بولمق یولنده، عربلر بعثتدن بر قدر زمان مقدم یهودلر معرفتیله اختراع فیلمش اصول کبسی «نسیء» نامیله قبول ایدوب، موسم حجی سفر هم تجارت اشلرینه اک موافق بر وقت ده طومتق ایچون کبسی قاعده سیله سنه قمریه یی سنه شمسیه یه تطبیق ایتیمه باشلادیلار؛ یعنی عبادتلرینی سنه شمسیه یه تابع ایدر اولدیلار. کبسی قاعده سی عربلره ایکی شی ویردی: ۱) آیلرده زیاده حاصل اولوب، سنه لرینک بعضلری یهود سنه لری کبی اون اوچ آیدن عبارت اولور ایدی. ۲) آیلرده زیاده سببیه، مناسک حج اوز وقتندن تأخر ایدر؛ همده اشهر حرامک حرمتی ده اوز محلندن کیدر ایدی.

عربلرک بعضلری سنه قمریه یی سنه شمسیه یه تطبیق ایدوب، موسم حجی دائما بر قرار ده طومتق ایچون موسم حجی هر سنه اون بر کون قدر تأخیر ایتمک اصولنه التجا ایتدیلر. بویله بر «نسیء» اصولیه محلندن اوینامش موسم حج ۳۳ سنه مروری صوکنده تکرار محله عودت ایدر ایدی.

شو ایکی اصولک بریله کبسی ایدوب، امور دینییه بی سنه شمسیه یه تطبیق ایتمک، خدایک حکمیله تعیین قیلنمش وقتلری خدایک امریله فرض اولمش عبادتلری ابطال ایتمک اولاچغنه کوره، شریعت اسلامیه قران کریمده «ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا فی کتاب الله یوم خلق الله السماوات والارض. منها اربعة حرم.» آیت کریمه سیله یهودلرکده عربلرکده او اصوللرینی ابطال ایتدی.

شریعت اسلامیة حکمنه کوره سنه قمریه اوز باشنه، سنه شمسیه اوز باشنه حساب فیلنوب؛ عبادت لک هر بری البته سنه قمریه به تابع اولور. مصلحت اقتضا ایدر ایسه، انسان اوز اختیار یله دنیوی معامله لرنده سنه شمسیه استعمال ایدر. خدایک خلقت ده بیوک بر حکمتی اقتضاسیله شهور قمریه تدریجی صورتده سنه شمسیه ایچنک دور ایدر. سنه شمسیه به تطبیق ایتمک خیالیله سنه قمریه به هیچ بر شی زیاده قیلنماز. روزه آیلرینک حج آیلرینک خصوصی شارعک قطعی صورتده تعیینیله معیندر. کبس قاعده سیله شوالی رمضان، محرمی ذوالحجه قیلنماز خیالیله آیلرک هیچ بری شریعت نظرنده اوز اورونلارندن اوینماز. بر آی زیاده ایتمک دیملکه شارع نظرنده آیلر هیچ بر وقت اون اوچ اولماز، رضانی شعبان تسمیه ایتمکله رمضان رمضانلق دن چیقماز.

جاهلیت زماننده بعض عربلرده یهود طائفه سندن آلمهش کبس قاعده سی دیگر بر غرض ایله ده استعمال قیلنور ایدی. شویله:

عرب قبیله لرینک هر بری عموماً، دورت آیی - ذوالقعد، ذوالحجه، محرم، رجبی - تحریم هم تقدیس ایلوب، او آیلری «اشهر حرام» تسمیه ایدر لر ایدی. شو «اشهر حرامی» تعظیم هم تقدیس ایتمک، ابراهیم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک بر «سنت دینییه سی» اولماق صفتیله، عربلرک اعتقادنده دینک الک بیوک بر رکنی ایدی. حتی انسانک دمنده عصمتی، مالنده حرمتی اعتقاد ایتمز جاهل عربلر او دورت آید ده غایت بیوک بر قدسیتی اعتقاد ایدر لر ایدی. انسانک مالنه جاننه حرمنه حقنه تعدی ایتمگی بر بیوک شرف کبی حساب ایدر وحشی عربلر او آید ده هیچ بر آدمک حقنه تعدی ایتمزار ایدی. لکن شو حال تجارتله زراعتله اشتغال ایتمه یین، معیشتی یالکز غارتلر ایله اولان وحشی عربلره، هر وقت ممکن اولماز ایدی، اوچ آی طوتاش اطرافنده وار قبیله لر ی طالاماق او یله وحشی عربلر ایچون آسان دگل ایدی. شو حاله بر چاره

آرامق البته، اللرنده وار هنرك اقتضاسيله، ضرور ايدى. باطل اعتقادده محافظه قيلنسون؛ وحشى عربلره غارت يوللرى ده باغلانماسون. اشته اويله بر چاره عمر و بن لى الحزاعى، حديفه بن فقيم الكنانى، نعيم بن ثعلبه الكنانى معرفتلىيله بولندى. بونلر كندولرينه مخصوص «نسىء» اختراع ايتديلر: اوچ آى طوتاش شهر حرام كلمه سون ايچون، حرمك حرمتىنى صفره تاخير ايدر اولديلار؛ لازم اولورسه، رجبك حرمتىنى شعبانه تاخير ايدوب، وجدانلرى اعتقاد جهتندن راحت بر حالده، اطرافده وار قبيله لرك برينه هجوم ايدر ايديلر.

حرمتى بر آيدن ايكنجى آيه تاخير ايتمك حيله سنه ارتكاب ايدن عربلر، ابراهيم عليه السلامك سنت دينه سى اقتضاسيله، هر سنه ده دورت آيى تحريم ايتمگى التزام ايدر اولوب، او آيلرك خصوصلر ينى اوز آرا اتفاقليله تعين ايدرلر ايدى.

شو عادت، اسلام ظهورينه قدر دوام ايتدى. بعثتك اولمگى سنه لرنده آيلرى تحليل تحريم ايتمك اختياري ابو ثمامه حياده بن عوف انده ايدى. شو آدم منى كونلرنده عقبه اوزرينه چيقوب بيوك بر آواز ايله «فلان شهر حرامى حلال ايتدم. فلان حلالى حرام ايتدم.» ندا ايدر ايدى.

اسلاميتك بلاد عربيه ده تماما غلبه سى صوكنده، طوقزنجى سنه هجر يه ده شو عادت سيئه ابطال قيلنوب، قرآن كريم ده التوبه سورهنه (۳۷) نجى «انما النسيء زياده فى الكفر. يضل به الدين كفر او. يحلونهُ عاماً ويجرمونه عاماً ليواطئوا عدة ما حرم الله فيحلوا ما حرم الله. زين لهم سوء اعمالهم. والله لا يهدى القوم الكافرين.» آيت كريمه سى نازل اولدى. بونكله او بيوك وحشتك قبيح بر عادتك طامرى قورودى. آيلر اوز حاللرينه قايتديلار. بلاد عربيه ده وحشت، جاهليت اثرلرى قالمادى. يهود اصولنه تقليداً سنه قمر يه يى سنه شمسيه يه تطبيق ايتمك ايچون كبس اصوللر ينى استعمال، شرع شريف حكيمله قطعى صورتك نهى اولندى.

بوراده، احتمال، انساژنٹ خاطرینہ بر اشکال خطور ایدر: علمای اسلام تاریخ ہجری قمری کی حساب ایچون، ہر اوتوز سنہدہ اون بر کون، ہر طوقسان سنہدہ اوتوز اوچ کون، کبس اصولیلہ، زیادہ ایدر لر . اگر دہ عربلرک ہر بر سنہدہ اون بر کون، یاخود بعض سنہلر دہ تماماً بر آی زیادہ ایتمک اصوللری قرآن کریم حکمیلہ تحریم قیلنمش اولسہ ایدی، علمای اسلامک کبس اصوللری دہ تحریم قیلنمق لازم اولوب کلور ایدی. زیرا بر سنہدہ اون بر کون زیادہ ایتمک ایلہ اوتوز سنہدہ اون بر کون زیادہ ایتمک آراسندہ ہیچ بر فرق یوقدر. بعض سنہلر دہ بر آی زیادہ ایتمک ایلہ طوقسان سنہدہ اوتوز اوچ کون زیادہ ایتمک آراسندہ کذلک ہیچ بر فرق یوقدر. زیرا یہودلرک عربلرک زیادہ لر یلہ آیلر اوز اورونلارندن اوینارلار ایسہ، علمای اسلامک دہ طوقسان سنہدہ بر آی زیادہ لر یلہ، شبہہ یوق، آیلار اورونلارندن اوینار.

اشکال، ظاہری صورتدہ وارد کبی کوزوگور ایسہدہ، جزئی بر ملاحظہ ایلہ حقیقت حال ظاہر اولوب، اشکال منافع اولور. زیرا علمای اسلامک، بلکہ عموماً عالم مدینتدہ اتخاذ قیلنمش تقویملرک کبس اصوللری خطا ایتمہمک، اصطلاحی سنہلری اعتباردن ناشی التزام اولنمش خطاری تدارک ایتمک، آیلری اوز حاللرنده اوز اورونلارنک برافمق ایچون، بر چارہ کبی استعمال اولنور. ایکی اوچ سنہدہ بر دفعہ بر کون زیادہ قیلنماسہ ایدی، اووقت سنہ بر کون تقدم ایدوب، محرم باشی ذوالحجہنک الٹ اخیرگی کونندہ واقع اولور ایدی. شو ترتیبیلہ، کبس اولنمایوب کیدر ایسہ، طوقسان سنہ امتدادندہ محرم ابتدای تمام ذوالقعدہ (۲۷) سنہ انتقال ایدر ایدی. بزم تقویملر دہ اتخاذ اولنمش کبس اصوللری خطادن صافلانمق ایچون؛ اما جاہلیت استعمالنک اولان «نسیء» اصولی عمدتاً خطا ایتمک ایچون، شارعک قطعاً صورتک تعیینیلد معین وقتلری ابطال ایتمک ایچون استعمال قیلنور. ایکی آرادہ غایت بیوک کلی بر فرق وارد.

یوقاری ده بز بیان ایتدک: اهل حسابک کبس اصولنه احتیاجلری، سنه لری آیلری اصطلاحی ایتمک مجبوریتدن ناشی اولمشدر. عمداً بر گناهی التزام ایدوب، عاقبت او گناهدن توبه ایتمک قاعده سنه توفیقاً تقویم حسابلری وضع اولنمشدر.

قبول ایدهیک، عادی اشلرده او تقویملره احتیاج واردر؛ لکن رمضان روزه سی حج نسکاری کبی عبادتله هیچ بر وقت اصطلاحی حسابلره محتاج اولماز. شرع شریف حکمیله وضع اولنمش حقیقی آیلر ایله ضبط اولنور. آی باشلرنده رؤیتی اعتباری ده بوندن ناشی اولمشدر.

«الا ان الزمان قد استدار کهیئته يوم خلق الله السماوات والارض» ک معناسی نه؟

شو رساله اوائلنده یازمش ایدم: نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرتلری ۱۰نجی سنه هجریه ده ذوالحجه طوفزده جمعه کون عرفه کوننک، عرفات قر بنده وادی عرنه ده صلاة ظهر دن مقدم، کتب حدیث ده تفصیلاً درج اولنمش، بر خطبه سویله دی. او کون، معتمد حسابلره کوره، شمس برج حملک اولنه حاول ایتمش کون ایدی.

حضرت رسول علیه الصلاة والسلام او خطبه ده «الا ان الزمان قد استدار کهیئته يوم خلق الله السماوات والارض. السنة اثنا عشر شهراً منها اربعة حرم» دیدی. شو نظم جلیل جاهلیت زماننده معروف اولان «نسی» هم کبس اصوللرینی ابطال ایچون سویلنمش ایدی.

شو نظم جلیل ده مذکور اولان «استداره» دن مراد — آیلرک اولگی اوز حاللرینه عودتله یدر. یعنی «نسی» اصولیله اور ونلارندن اوینامش آیلر شو کون اولگی اور ونلارینه اسکی حاللرینه عودت ایتدیله.

جاهلیت زماننده حج خصوصنده بر قاچ نوع «نسی» اصولی وار ایدی. بعض روایتلره کوره جاهلیت زماننده عربلر اون ایکی آیک هر

برنده ایکی سنه حج ایدر لر ایدی: ذوالحجده ایکی سنه؛ محرّمده ایکی سنه؛ صفرده ایکی سنه حج ایدوب؛ حجّ تکرار ذوالحجده عودتی ایچون ۲۴سنه قدر بر مدت مروری لازم ایدی. دیگر روایتلره کوره، عربلر موسم حجی دایم ربيع ابتدا سنه قیلوق ایچون، هر سنه موسم حجی اون بر کون تاخیر ایدر لر ایدی. بوکا کوره موسم حج سنه قهریه آیلمز یئنگ هر برنده دور ایدوب، اوتوز اوچ سنه قدر بر مدتده اولگی حالنه اسکی محلنه عودت ایدر ایدی.

«نسیء» اصوللرندن بر یله اور ونندن اوینامش موسم حج سیدالوجود حضرتلر یئنگ حجی سنه سنده ذوالحجده عودت ایتمش ایدی. بونی بیان ایچون، شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلری «الا ان الزمان قد استدار کهیئته یوم خلق الله السماوات والارض.» دیدی.

«استداره» دن مرادی بیانده الّک درست بیان شودر. اما بعضلر دیدیلر: او مقاله جلیله، شمس برج حملک اولنه حلول ایتمش بر ساعتده سویلمش ایدی. بوکا کورهده «زمان استداره ایتدی.» دن مراد «شمس دور ایدوب، اولگی مبدئنه، برج حملک اولنه عودت ایتدی.» دیمک اولاییلور. ابتدای خلقتده شمس برج حملک اولنده ایدی. کهیئته یوم خلق الله السماوات والارض جمله جلیلهسیده شو معنایی تأیید ایدر.

شبهه یوق، شو معنی فی نفسه، احتمال، درست اولاییلور. لکن موسم حجده او قدر بیوک بر جمعیتده لسان شارع دن صادر اولمش بر سوز احکام شرعییه تعلق یوق معنالره، نه قدر معقول اولاییلور ایسهده، حمل اولنه ماز. حکم شرعی به تعلق مناسبتی یوق بر واقعی حالی او یله بر ساعتده بیان ایتمک شارعک منصبنه او قدر موافق اولماز.

۱۰ نجی سنه ده نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرت تلمزیناڅ حجی ذوالحجهیه مصادف اولمش ایدی، درست. لکن طوقزنجی سنه ده ابوبکر حضرت تلمزیناڅ حجی قایسی آی ده واقع اولمش ایدی؟
 علمای اسلام تقریباً بلا خلاف «طوقزنجی سنه ده حج ذوالقعدہ آینه واقع اولدی.» دیدیلر. اوسنه، دورک ۲۲ نجی یاخود ۳۲ نجی سنه سی ایمش. طوقزنجی سنه ده فرض قیلنمش حجک اوننجی سنه یه تأخیرینده سبب شو ایمش.

علمای اسلام شو سوزی بالاتفاق بلا خلاف سویله مشلر ایسه ده، شو سوزده، بنم نظر مده، بیوک بر اشکال وار: زیرا التوبه سورہ سی طوقزنجی سنه ده اینوب، منی ده یوم نجرده اوننجی کونده حضرت علی لسانیله حاضر اولان همه انسانلره تبلیغ قیلندی. التوبه سورہ سنک اوننجی آیت ابتدا سنده «واذان من الله ورسوله الى الناس يوم الحج الاکبر: ان الله بريء من المشركين ورسوله.» جمله جلیله سیله خطاب سلطانی عمومه اعلان قیلندی.

اگرده او اوننجی کون ذوالقعدہ اونی اولوب، ذوالحجه اونی اولماسه ایدی قرآن کریم البته «یوم الحج الاکبر» دیمه مش اولور ایدی. چونکه شوال ایله ذوالقعدہ شهر حجدن ایسه لرده، وقفه، نجر طواف کونلری البته ذوالحجه آینه مخصوص کونلر در.

شو ساعتده شو اشکالک جوایی بگا ظاهر اولمادی. احتمال، اهل همتلرک بری طرفندن کونلرک برنده حقیقت بیان قیلنور. لکن اوکونه اوساعته قدر بن، علمای اسلامک اتفاننه مخالفتله ایسه ده، ابوبکر حضرت تلمزیناڅ حجی ذوالحجه ده ایدی؛ او حج، وقتنده ادا قیلنمق جهتیله، نظر شریعتده جائز اولوب، عندالله مقبول هم مبرور حج ایدی اعتقاد ایدرم. امام اسلام فیلسوف ابوالعلا حضرت تلمزی دیمش:

اذا رجع الحصىف الى حجاجه   نهاون بالمذاهب واز دراهبا
 فخذ منها بما اداه لب   ولا یغمسک جهل فی صراها

قدر کیچہسی قایسی کونده اولور؟

امام ابو داود اوزینک صحیحینده معاویہ بن سفیان حضرتلری واسطہسینہ نبی اسلام شارع اکبر علیہ الصلاة والسلام حضرتلرندن «لیلة القدر لیلة سبع وعشرین» حدیثینی روایت ایتمش. لیکن شو حدیثک رفعنده سوز وار اولوب، موقوفیتی دیگر اماملرک حکمیله راجح بولنمشدر. شارع، نص جلیله، لیلة القدری تعیین ایتمه مش ایسهده رمضانده ۲۷نجی کیچہسی قدر کیچہسی اعتقاد ایتک، نه دندر، عالم اسلامیتک عمومته قبول قیلنمشدر.

شارع کریم تعیین ایتمه مش یا خود، اک درستی، اخفا ایتمش شیلری تعیین ایتک او قدر مناسب دگل ایسهده؛ او یله شیلری تعیین ایتک یولنده دلیل آرامقده لازم دگل ایسهده؛ عموم عالم اسلامیتده مقبول اولوب کتمش بر اعتقادک حرمتی نامنه، بن بوراده، عبدالله بن عباس حضرتلرندن روایت قیلنمش، ایکی لطیف استدلالی یازدم.

قدر کیچہسی ۲۷نجی رمضاندر. ابن عباس حضرتلری بوکا سورة القدرن ایکی اشاره کوسترمش: (۱) «لیلة القدر» طوقز حرفدر. سورة القدرده اوچ دفعه ذکر قیلنمشدر. ۲۷=۹۸۳.

(۲) سورة القدرده منفصل یازلمش هم مستهلا تالافظ قیلنه بیاور اوتوز کلمه واردر. ۲۷نجی سی لیلة القدرن کنایه اولان «هی» کلمه سیدر. کنایهسی اوتوز کلمه آراسنده (۲۷)نجی ایسه، کیچہسیده اوتوز کیچه آراسنده (۲۷)نجی اولمق اک مناسب اولور.

قرآن کریم عرفنده «یوم» ک مقدری.

بر کون معناسنده اولان «یوم» قرآن کریمده احياناً کوندوز معناسنده کلوز: «فمن ام یجد فصیام ثلاثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجعت» — «سخرها

عليهم سبع ليال وثمانية ايام حسوما. كنى. بو راده ليالى گه مقابله، هم ده صيام قرينه سيله «يوم» نهار معناسنده استعمال قيلنمشدر. بعضاً، ايكى طلوع يا ايكى غروب آراسنده مرور ايدن بر تون بر كوندوز مجه وعندن عبارت اولور: «واذ كروا الله في ايام معدودات» - «ذلك بانهم قالوا لن تمسنا النار الا ايام معدودات» - «ليشهدوا منافع لهم ويدكروا اسم الله في ايام معلومات» - «يتخافتون بينهم ان لبثتم الا عشرا. نحن اعلم بما يقولون اذ يقول امثالهم طريقة ان لبثتم الا يوما.» - «وواعدنا موسى ثلاثين ليلة واتممناها بعشر. فتم ميقات ربه اربعين ليلة.» كبيلر.
بعضاً «يوم» كالمهسى قرآن كريم عرفنده غايت اوزون زمانلره اطلاق قيلنور:

«ويستعجلونك بالعذاب ولن يخلف الله وعده وان يوما عند ربك كالف سنة مما تعدون.»
«يدبر الامر من السماء الى الارض ثم يعرج اليه في يوم كان مقداره الف سنة مما تعدون.»
«من الله ذى المعارج. تعرج الملائكة والروح اليه في يوم كان مقداره خمسين الف سنة.»

خداى قاشنده بر كون بزم ايللى بيك سنه لرمزه مساوى اولور ايسه، اويله كونلرك آيلرى، اويله آيلرك ده سنه لرى، انسان لسانيله تعبير ايدنه بيلورمى، نه قدر اولور؟!

بز قرآن كريمك شو قدر واضح ارشادات عاليه سندن تزود ايدوب، انسانلره ابتدائى امرده تقريبي صورتده آكلانمق ايجون لسان سماويله سويلنمش سوزلرى بو كون حقيقى معنالريله آكلانمق اهمتنامه كلور ايسهك، قرآن كريمده متعدد سورلرده ذكر اولنمش:

«ان ربكم الله الذى خلق السماوات والارض في ستة ايام ثم استوى على العرش» (الاعراف - ۵۴).

«وهو الذى خلق السماوات والارض فى ستة ايام وكان عرشه على الماء.» (هود - ۷).

«قل ائنيكم لتكفرون بالذى خلق الارض فى يومين وتجعلون له انداداً. ذلك رب العالمين. وجعل فيها راسى من فوقها وبارك فيها وقدر فيها اقواتها فى اربعة ايام. سواء للسائلين.» (فصلت - ۹ - ۱۰)

«فقضاهن سبع سماوات فى يومين واوحى فى كل سماء امرها» (فصلت - ۱۲)،

«يوم» دن مراد نه در؟ آكلار ز. «ايام» - اهل فن طرفندن ذكر اولنمش «ادوار» دنمى عبارت؛ ياخود او «ادوار» دن دها بيوك بر زماندمى عبارت؟ اوليله ده بويله ده اوله بيلور. كلهك كونلرك برنده عالم اسلاميت ده قرآن كريمك نظمنده معناسنده لزومى قدر اعتنا فيلنور در جده نشاط هم همت بولنه بيلور ايسه، او وقت شويله آيتلرك علمى تفسير لرى ميدانه كلور.

لكن شمدى دها شو قدر ديمك ممكندر: الله رب العالمين حضرتلرينك قدرت قاهره سنك نقصان، فيض كاملنك بخل يوق اعتقادنك اولان هيچ بر مؤمن - ازليت طرفنده غير متناهى زمانلرده معطل قالمق دگل، الله رب العالمين حضرتلرى بر دقيقه بر ثانيه قدر زمانده بيله معطل قالماز اعتقادنده اولان هيچ بر عاقل «سته ايام» دن هيچ بر وقت آلتى عادى كونلرى اراده قيلاماز.

عالم طبيعتده بزم كوزمز اوكنده هر سنه تجدد ايدر طورور نباتلرى خدای بر كونده آلتى كونده دگل، بر قاچ آيلرده خلق ايدر، كمالنه ايرشدر. يافراق كبی اوفاق شيلرى شويله تدریجی صورتك خلق ايتمك خدايك قدرت قاهره سنك نقصاندين دگل، بلکه بيوك بر حكمت الهيه سندن ناشيدر. خدايك قدرت قاهره سنه نسبتله هر بر شيك اوزينه مخصوص بر موسى بر دورى واردر: اشيا لرك اختلافى كبی

دورلرده اوز آرا اوز ونلقده قيصه لقده مختلفدر. بعض شيلر «کن فيكون» امريله بر ثانيهده کسب حيات ايدر؛ ديگر برلر حکمت الهيه اقتضاسيله يالکز مليون سنهده وجود بولا بيلور. شوکون طبيعت بزه شو حقيقتی غايت ظاهر بر کيفيته آکلاتدی. قرآن کریمده وارد اولمش «سته ايام»ی بوندن ما عدايه حمل ايده بيلمک خيالنده اولور ايسه، گناه بزه اولور.

فيلسوف امام ابوالعلا حضرتلری ديمش:

آيت ما الخبر المداد بكاذب بل تكذب العلماء والاعخبار
 ووجدت اقسام التكلم ستة بالهين منها افراد الاخبار
 يعنى يمين ايدر م: كتب سماويهده يازلمش سوزلرک هيچ بری
 يالان دگلدر. بلکه او، تقریبی بر اسلوبله سويلمش، سماوی سوزلری
 تفسیر ایدن علمای اسلام اخبار يهود يالان سويله مشلر. انسانک سوزی
 امر، نهی، دعا، ترجی، استفهام، خبر کبی، — آلتی قسمه منقسم اولور؛
 فقط يالانلق يالکز خبرلرده بولنور. اخبار سماويه دائماً درست اولور
 ايسهده، انسانلرک خبری، بالعکس، هيچ بر وقت راست اولماز.
 عالم انسانيتک بيوک بر استاذی، امام اسلام فيلسوف ابوالعلا
 حضرتلری دهها ديمش:

اذا قيل غال الدهر شيئاً فانما يراد له الدهر والدهر خادم
 ومولد هدى الشمس اعيالك حده وخبر لب انه متقدم
 وما آدم في مذهب العقل واحداً ولكنه عند القياس اوادم
 يعنى: اوزاق زمان قالمش بر شیبی دهر هلاک ايتدی ديرلر ايسه،
 مراد خدای اولور؛ دهر يالکز بر خادمدر. شو شمس نه وقت طوغمش
 بيلمزسن؛ لکن عقلک بياننه کوره، غايت اسکی در. ير يوزنده، حکم
 عقلده، «آدم» يالکز بر دگلدر. بلکه بری ديگری آرقاسندن
 کلمش آدملر، عقلک حکمنه کوره، غايت جوقدر.

«بدء خلیقه» یعنی حیوانلرک همده نوع بشرک یر یوزنده الڭ ابتدا ظهوری مسئلهسنده حقیقته الڭ قریب بر فکر بر تخمین علمی وار ایسه، البته، یالڭز شو تخمین اولا بیلور.

شو مسئلهده اخبار یهوددن نقل اولنمش اخبار، علمای اسلامدن الحاق قیلنمش تفسیر هیچ بروقت صحیح اولاماز.

شو مسئلهده «گیالوغیا» اربابی طرفندن سویلنمش سوزلری «شو کونه قدر کشفیاتمزدن بزه یالڭز شو قدرگنه معلوم اولا بیلدی.» فیدیله البته بز قبول ایده بیلوروز. لکن «فلان دوردن، مثلا طوفاندن، مقدم یر یوزنده انسان یوق ایدی.» کبی سوزلرینی گیالوغیا اربابی بزه بر هانله اثبات ایده مزلر. زیرا فلان دوردن مقدم یر یوزنه حیوانلڭ یاخود نوع انسانلڭ وجودینه دلالت ایده بیلور بر دلیل کبی شی شو کونه قدر بولنماش ایسه، بوندن صوڭده بولنماق لازم دگلدر. اهل فذڭ هیچ بری بیوک طاغلرک کیدڭ دیکزلرک هر برینی تامیله آفتارماش. نه قدر اعتنا ایله بحث ایدرلر ایسهده، بتون یر یوزینی هیچ بری «ایلهک» دن اوتکر ممش.

بزم اعتقادده: سلسله وجود ازلیت طرفنده هیچ بر عد ایله تحدید اولنماشدر؛ یر یوزنه سلسله حیات، عادی رقملا ایله تحدید قیلنه ماز قدر، ازلیت طرفنده اوزانمشدر. «وما یعلم جنود ربك الا هو.»

«ولا اللیل سابق النهار» ڭ

معناسی نه؟

قرآن کریمده «یاسین» سوره مبارکه سنده (۴۰) نجی آیت کریمهده «لا الشمس ینبغی لها ان تدرك القمر. ولا اللیل سابق النهار.» جمله معجزه سی ذکر اولنمشدر.

بویله بیوک افاده‌لی آیتلردن بزم ندنفر حظز وار؟ اولوکار
 فراشنده قبرلر یاقه‌سنده او قومق دن ماعدا بر حظز وارمی؟
 بز آیات قرانیه لرك هیچ برینه بزّه الله رب العالمینك آیات
 کونیه سندن، عالم طبیعتك ده حقائقلردن الك بیوک بر بلاغته حکایت
 ایدر نظریله باقما یورز. یاخود او یله نظر ایده بیلک افتدارنده ده دگلز.
 بزده بیوک همت بیوک روح اولسه ایدی، بز او وقت آیات
 قرانیه ارشاد یله مهتدی اووب عالم طبیعتك حقائقلرینی کشف ایتک
 یولنده حرکت هم سعی ایدر ایدک؛ یاخود، لافل، شو کونه قدر کشف
 اولنه بیلمش علوم طبیعیه اعانه سیله آیات قرانیه یی علمی صورته تفسیر
 ایدر ایدک. شو تقدیرده بزده «سنریهم آیاتنا فی الافاق و فی انفسهم
 حتی یتبین لهم انه الحق.» آیت کریمه سیله وعد اولنمش «بیوک هدایت» دن
 بیوک بر نصیب بولنور ایدی. شو تقدیرده بز، الك درست معناسیله،
 «حملة القران» اولا بیلور ایدک.

لکن او یله بیوک بر شرف بزده یوق. قران کریمه ك آیت
 کریمه لرینی تفسیرده بزم الك بیوک «اعتنا» مز - امام فخرالرازی
 حضرتلرینك بیوک تفسیرینه مراجعت ایتمکن گنه عبارتدر. شو تفسیرك
 مطالعه سنه مقتدر آدم، اشته بزم آراده «الك بیوک عالم» اودر. او آدم
 کندوسی ده شو حالده شکر ایدر، فذاعت ایدر. (نه ندر بیوک ذناعت
 نه قدر بیوک بر ذلت!)

یوقاریده مذکور آیت کریمه یی آکلامق ایچون ایندی کله یك
 بیوک تفسیرلری ده اقتارایق.

امام فخرالرازی حضرتلرینك بیاننه کوره، «لا الشمس ینبغی لها
 ان تدرك القمر» جمله کریمه سی شمسك ظاهری حرکت سنویه سی
 حقن اولوب، «ولا اللیل سابق النهار» جمله عالیه سی شمسك حرکت یومیه سی
 حقن ده ایش. یعنی شمسك ظاهری حرکت سنویه سی قهرک حرکتی قدر

سریع اولاماز؛ اما حرکت یومیه ایله هیچ بری دیگرینه سبقت ده اینمز
ایمش. اولگی جمله کریمه ده «تدرک» بی فعل ایلوب، ایکنجی جمله ده
«سابق» نی اسم ایتمکده - حرکت سنویه نك ذاتی اولوب، حرکت یومیه ننگ
عرضی لگنه اشاره واردر دیمش.

دیگر تفسیرلرک بیاننه کوره «ولا اللیل سابق النهار» منقزی اولمق
تون کوندوزه سبقت ایتمه یور معناسنده ایمش. انفضاده سبقت ایتمه مک
بری منقزی اولدق ده بلا فاصله ایکنجی سی کلور دیمکدر.

دیگر برلرک بیاننه کوره، «سبق ایتمه یور» یعنی «هیچ بر دقیقه
قاله ایوب، دائما آرقاسندن تعقیب ایدر طورور» دیمکدر.

بزم بعض متفقهلمز «لا الشمس ینبغی لها ان تدرک القمر» آیت
کریمه سی لیلک تقمنه نهارک ده تبعیتنه دلالت ایدر دیمش. نهارک
آیتی اولان شمس، لیلک آیتی اولان قمر دن صوگ ایسه، البته، بالضروره
نهار، لیلدن صوگ اولور. بناء علیه حساب ده لیلی نهاردن مقدم اعتبار
ایتمک، کونی ده غرو بدن ابتدا ایتمک لازم اولور دیمش.

اهل تفسیرک تفسیری، فقیه لرک ده استنباطلری شو قدرله تمام
اولدی. بزده تلخیص لرده اوقونور «بلاغت» قوسيله اشته شو قدر بریره
بالغ اولاییلدک. امام رازی کبی بیوک مفسرمز ایکی مضافی حذف ایتمه ینجه
آیت کریمه دن بر مستقیم معنی آلامادی. اهل ادب «فی الانفضاء» کبی
بر شی تقدیر ایتمه ینجه آیت معجزه نی توجیه اینمدی. متفقه لر، اصطلاحی
اعتباری اوفاق بر شیدن ماعدایه آیت بلیغیه نی دلیل ایده مدی. شو
تفسیرلرک هیچ بری آیت بلیغیه دن بر یگی فائده استفاده ایتمک فکر یل
دگل، بلکه هر بری اولده معلوم بر حقیقته آیت کریمه نی تطبیق ایتمک،
یا خود ک درستی، بلیغ آیتک کیك دلالتلرینی طار دائره لره صوفهق
اصولیه تفسیردر. بز، آیتک کیك دلالتلر یله افکار می معلومه ات می
توسیع ایده جگمز یرده، «شریعت اسلامیه نی، قرآن کریمی علوم و معارفه

تطبيق» قاعدہ سیلہ بلیغ جامع آیتلرک اتساعنه دائماً خلل ویرورز؛
 احياناً یارین بطلانی ظاهر اولا بیلور «معارفہ» آیت کریمہ لری تطبیق
 ایدوب، جہلیاتلہ قرآن کریمی تفسیر ایتمش اولورز.

بزم امت اسلامیہ ایک دن بر: یا علوم و معارفی انکار ایدوب،
 قرآن کریمی «حقیقت دشمنی» ایدر؛ یا خود علوم و معارفہ محبت
 ایدوب، قرآن کریمی ده اوزی کبی «تابع هم مقلد» ایدر. اولگیلر
 علومک حقائقک دشمنی اولمقدن زیاده دینک دشمنلریدر. ایکنجیلر
 علومک اتساعی قدر قرآن کریمی ده توسیع ایتمک صدندن، اولمش
 ایسه لرده، رهبر اولاجق قرآن کریمی تابع اولمق ذلتنه ایندرمشلردر.

بن بیلورم: بزم قرآن کریم علومک قاموسی دگلدر. علوم
 طبیعیہی ده علوم ریاضیہی ده حتی هر بر علومی ده یا الکز قرآن کریمدن
 آرامق لازمدر اعتقادنده دگلم. اویله اولمق قرآن کریم کمی برسماوی
 کتاب ایچون هیچ بر وقت شرفی ده اولماز. شریعت کامله اولمق
 صفتیلہ انزال قیلتمش کتاب مقدس، انسانک سعادت حالیه سیچون لازم
 اولاجق اصول شرائعی، همده سعادت مستقبل سیچون ده لازم اولان اصول
 اعتقادی بتمامها وافی اولور ایسه، اشته او قدر کفایه. بوندن ماعدل،
 عقل انسانک اجتہادیلہ بولنه بیلور، علوم طبیعیہی ده مثلاً بیان ایتمک
 کتاب مقدسک وظیفه سی دگلدر.

شبهه یوق، بوبله در. لیکن کتاب مقدس - وحدت، وجود، حشر
 کبی - ایمانی مطلوب حقائقی اثبات صدندن احوال طبیعیہی سرد ایتمیہ
 عرض ایتدیمی، البته، «بلاغت ده اعجاز» افتضاسیلہ او احوال طبیعیہی
 حقیقتہ الک مطابق بر کیفیت ده، وار خصوصیتلرک هیچ برینی ترک ایتمہ یوب،
 موجز بر افاده ایله الک جامع بر صورت ده بیان ایتمک لازم اولور.

مثلاً قرآن کریم تون ایله کوندوزک حرکتلرینی بیان ایتمیہ تعرض
 ایتمش. بر دفعه «یولج اللیل فی النهار ویولج النهار فی اللیل» دیمش. ایکنجی

دفعه ده «یکور اللیل علی النهار ویکور النهار علی اللیل» دیمش، اوچنجی دفعه ده «وآیه لهم اللیل نسلخ منه النهار» دیمش. دورتنجی دفعه ده «یغشی اللیل النهار یطلبه حیثاً» دیمش. بشنجی دفعه ده «ولا اللیل سابق النهار» دیمش. دیگر آیتلرده دها دیگر افاده لرله قرآن کریم بزه بر اهین الهیهیی سرد ایتمش.

تعبیرلری افاده لری مختلف ایتمک تلخیص لرده بیان قیلنمش یالکز بر «تفنن» ایچون گنه می؟ بنم اعتقادم جه یالکز بونکچون دگل. زیرا او وقت بلاغته اعجازک معناسی قالماز ایدی. بزم بلاغتهز یالکز الفاظ ایله اوینامق دن عبارت اولور قالور ایدی. بنم فکرجه تعبیرلرک اختلافی لیل ونهار حرکتلرینی الک جامع صورتده بیان ایچوندور.

بن شوساعت شو دعوامی بوراده ایضاح ایتمکن عاجزم. یالکز شو رساله ده محل یوفلغندن دگل. بلکه بویله اوزون بر دعوایی تمامیله علمی صورتده بیان ایچون، علوم طبیعیه ده خصوصاً علم هندسه ده بیوک بر مهارت لازم در؛ بنده او یوق. اشته بونکچون. شو قدر بیلورم که: لیل بر ظل مخروطی ظلمانیدن، نهار بر ظل مخروطی نورانیدن عبارتدر. شوایکی ظل، اصطلاح هندسه ایله تعبیر ایدر ایسهک، بری دیگر یناک تمامیدر. غایت بیوک بر سرعتله دائمی صورتده حرکت ایدر لر. بری قاچار، دیگریده آرقاسندن قوشار کبی دائما بری دیگرینی تعقیب ایدر. شوپله بر جزئی ملاحظهیه بناء گمان ایدرم که: تون ایله کوندوزک دائمی حرکتلرینی بیان ایتمش آیت کریمه لر ایله فرقان سوره سنده گی «السم تر الی ربک کیف مدالظل. ولو شاء لجعله ساکناً. ثم جعلنا الشمس علیه دیلاً - ثم قبضناه الینا قبضاً یسیراً -» آیت کریمه لری آراسنک غایت بیوک بر مناسبت واردر. طبیعت دن ده هندسه دن ده خبری وار آدم آکلار. یاخود دها بیوک عقلی دها بیوک قوه سی وار انسان مستفاد اولایله جک حقیقتلری او آیتلرک ارشادیله کشف ایدر.

بن شو سوزلری بوراده یازدم، مطلب طلبه لره آڭلاتمقدر: کتب اصولده باب الاجتهاده اجتهاده اهلیت ایچون بیان اولنمش شرطلری یالکیز اوزلری گنه قران کریمی بتمامه آڭلامق ایچون کفایه ایتمه یورلر. اوراده بیان فیلنمش شرطلر احکام فقهیهده اجتهاد ایتمک ایچون کفایت ایدر کبی کوز وگور ایسهده، قران کریمده عالم طبیعت دن حکایت ایدر بیکلرجه آیتلری بر قدر آڭلامق ایچونده کفایت ایتمیور.

بز، یالکیز اوراده بیان اولنمش شرطلرک اعانه سیله، «سبحان الذی خلق الازواج کلها مما تنبت الارض ومن انفسهم و ما لایعلمون» کبی آیت کریمه لرک معنالی رینی هیچ بر وقت تمامیله آڭلامایوروز. همده «وانشقت السماء فهی یومئذ واهیه. والملك علی ارجائها ویحمل عرش ربك فوقهم یومئذ ثمانیه» کبی نظام عالم دن خبر ویرور آیتلری، تقریبی صورتده ایسهده، آڭلامیه افتدار کسب ایتمیوروز.

بز شو قصور مرکز افتضاسیله او یله آیتلری تفسیرده اولور اولماز خبرلره التجا ایتمیه مضطر فالوروز. او خبرلر، بر قدر ملاحظه ایدر ایسهک، او آیتلری تفسیر ایتمک؛ بلکه، بالعکس، اشکال اوستنه اشکال قاتارلار. کتب تفسیرده روایت فیلنمش خبرلری کورن آدم، احتمال، بنم سوزمی تصدیق ایدر. زیرا «وجودلری غایت بیوک، بویلی غایت اوزون سکز فرشته عرش خدایی حمل ایدر» دیر ایسهک، شو سوز تفسیر اولماز: چونکه عرش خدانهدر؟ معلوم اولمادی. عرش خدایی حمل ایچون سکز فرشته لازم ایسه، او سکز فرشته یی کیم حمل ایدر؟ سماواتی «بغیر عمد» رفع ایتمش خدای عرش نیچون «بغیر عمد» رفع ایتمه یور؟

شو آیتی تفسیرده قلبه بر قاچ سوز خطور ایدر. لیکن اوسوزلر شمعی بر «تخمین» درکه ایضاعندن اثباتندن بن عاجزم. بوگا کوره اوسوزلری یازمق دن سکوت ایدرم، یالکیز شو قدر دیه

پیلورم که: او یله آیتلاری خیرلر ایله دگل حقائق علمیه ایله تفسیر ایتمک لازمدر. یا خود، ممکن ایسه، او یله آیتلردن حقائق علمیه اخذ ایتمک مناسبدر. علوم دینییه طلبه لاری شو حقیقتی آگلاسونلار. قران کریمی تمامیه آگلامق ایچون البته علوم لازمدر. علوم دن بالکلیه غافل اولاطور و بده قرانی آگلازم دعواسی او قدر اساسلی دعوی اولاماز. بز بوراده علوم دن نحو، منطق، کلام، اصول کبی علوم لاری دگل؛ بلکه شو زمانده مدنیت عالمنده اورتا بیوک مدرسه لرده تحصیل اولنور علومی اراده ایدرز.

خدای قران کریم ده بیورمش: « کتاب انزلناه الیک مبارک لید بر و آیاته ولیتدکر اولوالالباب. » یعنی: خیری کثیر بر کتابی سکا ایندر دک. اهل عقل تذکر ایوب، آیتلرنده تدبیر تفکر ایتمسون ایچون معلومدر: اهل عقلک تدبیری یالکیز احکام فقهیه یی استنباط ایچون گنه دگل. مبارک اولان یعنی خیری کوب اولان کتاب دن دیگر فائز لرده آلتیق لازمدر.

اشته بوگا کوره، بن علوم دینییه طلبه لارینی قران کریم دن استفاده ایتمیه دعوت ایدرم. لکن استفاده ایده بیلیمک ایچون، البته، مقدا استعداد لازمدر. استعدادده یالکیز نخودن صرفدن کلام دن اصول دن گنه دگل؛ حقیله استفاده ایچون بزه مدنیت عالمنده اورتا بیوک مدرسه لارک هر برنده او قونور علوم دن خبردار اولمق ضرور اولور.

شو رساله خاتمه سنده مقادیر شرعیه حقننه بر تفصیل یازدم. زیرا مسافه انصر، طهارت، زکات، نفقه، کفاره کبی مسائل دینییه حقننه بیوک اهمیت یی واردر. بو — برنجی سبب. همده کتب فقهیه ده مقادیر شرعیه حقننه غایت چوق اختلافات فتهیه نقل اولنمشدر. او قدر اختلاف البته حقیقتی غائب ایدر. یا الگ درست بر مذهبی تعیین ایتمک ضروردر، یا خود احوال مختلفه یی بر یول بولوب توفیق ایتمک لازمدر. انسانلرک عبادت لرنه

عادی معامله‌رنده متداول اولان، مقدارلرده قرارسز اختلاف البته غالباً مشكللك ايجاب ايدر. اويله اشكاللردن اويله حرجلردن قوتولمق هر وقت تيوشدر. بو- ايکنجی سبب.

بن شو ايکی سبب تأثیريله بوراده مقادير شرعيه حقنك، طلبه‌لره، احتمال، امام افنديلرده مفيد اولا بيلور بر قدر شيلر يازدم.

اوزونلق مقياسلری.

کتاب فقهيه‌ده اوزونلق مقياسلری مسافة قصری تحديد ایتيمك مناسبيله ذکر اولنمشدر.

فقیهلهر مسافة قصری ايکی طریقله تحديد ایتيمشدر: (۱) سيرك زمانيله (۲) مسافة طوليله.

بزم حنفیلر، مسافة طولنه اعتبار ایتيمه‌بوب، مسافة بی يالنگز سيرك زمانيله ساعتاريله تحديد ایتيمشدر. مسافة قصر: بلاد معتدله‌ده الك معتدل کونلرده يوکلی تولهرك حرکتلريله، ياخود معتدل انسانك معتدل سيريله اوچ کونلك (کوندوزلك) مسافة در ديهشدر. کوندوزك تمامنك حرکت ایتيمك شرط دگلدر؛ علی‌العاده اکثرنك حرکت کفایه در دیدیلر. بلاد معتدله‌ده هر کوندوزك اکثری تقریباً یدی ساعت قدر بر مدتدر. اوچ کونده حرکتك مدت تقریباً یکریمی ايکی ساعت قدر اولور.

ساعت اعتباريله تحديد ايدر ايسهك، مسافة قصر اوزونلق قیصلق جهتيله مختلف اولور. زیرا ينگل يولده یکریمی ايکی ساعت قدر بر مدتده بر قدر مسافة قطع اولنور ايسه، شبهه يوق، آغیر يولک یکریمی ايکی ساعت قدر بر مدتده قیصله بر مسافة قطع اولنور. مالکی شافعی حنبلی مذهبلیری مسافة قصری ايکی طریقله هر بريله تحديد ایتیدیلر. شو اوچ مذهب قاشنك مسافة قصر زمان اعتباريله: معتدل برتون بر کون، ياخود معتدل ايکی کون ياخود معتدل ايکی تون قدر بر زمانده قطع قیلنه بيلور بر مسافة دن عبارتدر. معتدل

بر کون برتون ۲۴ ساعت دن عبارت اولوب، استراحت ایچون، لافل،
برر ساعت حساب ایدر ایسهک، بر کون برتون ده حرکت مدتی بکرمی
ایکی ساعت قدر اولور.

تجر به ایله معلوم اولمشدر: معتدل انسانک آباق اوزرنک معتدل
سیری بر دقیقه ده یوز ایکی خطوه دن زیاده اولماز. بر معتدل خطوه
= ۰،۶۵ متره قدر اولور. بوگا کوره انسانک بر دقیقه ده معتدل سیری
= ۶،۳ = آلتی صحیح اوچ عشر متره اولوب، بر ساعت ده
= ۳۹۷۸ متره اولور. اهل اختبارک شهادتنه کوره، یوکلی توه معتدل
یاخشیی یولک بر ساعت امتدادنک دورت بیگ متره دن زیاده حرکت ایتمه یور.
دیهمک، آباق اوزرنک انسانک معتدل سیری ایله یوکلی توه سیری بری برینه
غایت متقار بدر. احتیاط ایچون، بز یوکلی توه سیرینی اعتبار ایدرز.
بوگا بناء مسافة قصر دورت منذهب قاشنده = سکسان سکز بیگ
متره = سکسان سکز کیلومتره اولور.

بزم روسیاده معروف اولان چاقرم (وه رسته) حسابیله تقریبا
سکسان اوچ یارم چاقرم اولور.

مالکی شافعی حنبلی منذهلر مسافة قصری، زمان اعتباریله
تقدیر ایتدکلی کبی، طول اعتباریله ده تقدیر ایدرار:

شو اوچ منذهب کتابلرینک بیاننه کوره مسافة قصر = دورت برید.
هر برید = دورت فرسخ. هر فرسخ = اوچ میل.

بوگا کوره، مسافة قصر = ۴۸ میل.

لکن میلک تقدیرنده فقها آلتی قول اوزرینه اختلاف ایتمش.

(۱) میل = دورت بیگ خطوه. هر خطوه = اوچ قدم. هر ایکی

قدم = بر ذراع. بوگا کوره بر میل = آلتی بیگ ذراع.

(۲) میل = بیگ باع. هر باع = دورت ذراع. بوگا کوره بر میل =

دورت بیگ ذراع.

(۳) ميل = اوچ بيك بشيوز ذراع.

(۴) ميل = اوچ بيك ذراع.

(۵) ميل = ايكي بيك ذراع.

(۶) ميل = بيك ذراع.

خطوه مقدارنده كذلك اختلاف ايتمشلر: انسان خطوهسى مى در؟
يا خود توه خطوهسى مى در؟

قدم مقدارنده اختلاف ايتمشلر: انسانك قدمى مى؟ يا خود
توه قدمى مى!

ذراع تقديرنده اختلاف وار: ۲۴ بارمق مى؟ ۲۸ بارمق مى؟
۳۲ مى؟ ۳۶ مى؟

فقيهلر ك تحديد مسافه حقدنه ظاهراً متخالف سوزلر ينى توفيق
قصديله، بوراده رياضيونك اصطلاحلر ينى نقل ايتدم.

اوزونلق مقياسلرى ك ابتدا يرك مساحه سيچون وضع اولنديغنه
كوره، اومقياسلر ك هر برى يرك اجزالر يله اعتبار قيلنمشدر.

يرك محيطى، هندسه اصطلاحنده هر بر دائره محيطى كى، اوچيوز
آتمش در جهيه تقسيم قيلنور.

اهل هيئت ك استخر اجنه كوره خط استوادن

يرك بر در جهسى = ۱۱۱۳۰۷ متره.

(يعنى يوز اون بر بيك اوچيوز يدى متره.)

بوگا كوره يرك بر دقيقهسى = ۱۸۵۵ متره اولور.

اهل رياضت شو دقيقه يى بيك قسمة تقسيم ايدوب، هر بر قسمنه
(خطوه) (باع) (فامه) اسملر ينى وير مشلر.

ديمك بر خطوه = ۱،۸۵۵ متره اولور.

(يعنى بر متره، همده متره نك بيگدن سگز بوز ايللى بش كيسه گى.)

بوندن صوك خطوه يى دورت قسمة تقسيم ايدوب، هر بر قسمنه

ذراع فلكى؛ آلتى قسمة تقسيم ايدوب هر بر قسمنه قدم فلكى اطلاق
ايتد بيلر.

بر ذراع فلکی = $۰,۴۶۳۷۵$ متره اولوب،

بر قدم فلکی = $۰,۳۰۹۱۷$ متره اولور.

بونک اوزرینه بر ذراعی آلتی قبضه؛ بر قدمی دورت قبضه

اعتبار قیلوب، بر قبضه‌یی دورت بارمق ایتمشلر.

بناء علیه بر ذراع = ۲۴ بارمق اولوب،

بر قدم = ۱۶ بارمق اولور.

کتب فقهیه ده بر ذراع ۲۴ بارمقله تقدیر قیلنمش. او یله ایسه، ذراع

شرعیله شمدی بیان اولنمش ذراع فلکی تماماً بر در. بوکا کوره، اگر

بر میلی ۴۰۰۰ ذراع اعتبار ایدر ایسه، او وقت بر میل یرک تماماً

بر دقیقه سنه مساوی اولوب، بر میل دیمک یرک بر دقیقه سی دیمک اولور.

چونکه بر ذراع فلکی = $۰,۴۶۳۷۵$ متره ایدی بونی دورت بیگه

ضرب ایدر ایسه ۱۸۵۵ متره حاصل اولور. بوده، یوقاری ده معلوم

اولدی، بر دقیقه ارضیه در.

بعض اهل ریاضتک روایتنه کوره، قبل الاسلام روماده مستعمل

اولان میل بیگ خطوه دن عبارت اولوب، ۱۸۵۵ متره طولنده ایدی.

شو روایت ثابت اولور ایسه، اسلامیت ده معتبر میل رومادن آلمش

میل اولور.

فقیهلر سوزنک ذکر اولنور مقیاسلری اگرده اهل ریاضت اصطلاحنه

حمل ایدر ایسه، فقیهلرک متخالف سوزارینی توفیق ایتمک ممکن

اولاجق. بویله:

اولنگی تولده خطوه اوچ قدم فلکی دن؛ ذراع ایکی قدم فلکی دن

عبارتدر. او یله ایسه، بر ذراع قول اوله کوره = $۰,۶۱۸۳۴$ متره دن

عبارت اولوب، آلتی بیگدن عبارت اولان بر میل = $۰,۰۴۳۷۱۰$ متره اولور.

یعنی اوچ بیگ یدی یوز اون متره، دورت خمس خمس شو اصطلاحه

بر میل بزم اصطلاحه بر میلک ایکی مثلی قدردر.

شو اصطلاحه بر برید = ایکی فرسخ؛ بر فرسخ = ۳ میل اولوب
مسافة القصر = ۲۴ میل اولور.

ایکنچی قولده بر میل دورت بیگ ذراعدن عبارت ایدی.
ذراع ذراع فلکی اولور ایسه، بر میل = ۱۸۵۵ متره اولور. چونکه
بر ذراع فلکی = ۴۶۳۷۵، ۰ متره در. بونی دورت بیگه ضرب ایدر ایسه ک ۱۸۵۵
حاصل اولور. شو اصطلاحه بر میل تماماً بر دقیقه ارضیه اولور.

اوچنچی قولده بر میل = ۳۵۰۰ ذراعدن عبارت ایدی. بوراده
ذراع ذراع مأمونیدر. ذراع مأمونی، مصریلرک الگ اسکى بر ذراعلى
اولوب، مقداری ۰،۵۳ متره قدردر. شو اصطلاحه کوره،
بر میل = $۳۵۰۰ \times (۰،۵۳)$ متره = ۱۸۵۵ متره = بر دقیقه ارضیه.

دورنچی قولده بر میل = ۳۰۰۰ ذراعدن عبارت ایدی.
بوراده ذراع ذراع قدمادر. مقداری = ۳۲ بارمق قدردر.
اون آلتی بارمقندن عبارت بر قدم فلکی ۰،۳۰۹۱۷ متره ایدی.
اویله ایسه، اوتوز ایکی بارمقندن عبارت بر ذراع = ۰،۶۱۸۳۴ متره اولور.
بونی اوچ بیگه ضرب ایدر ایسه ک، (۱۸۵۵، ۰۲) حاصل اولور. بوده
بر دقیقه دن عبارتدر.

بشنچی قولده بر میل = ۲۰۰۰ ذراعدن عبارت ایدی. شو اصطلاحده
ذراع ذراع فلکی اولوب، بر میل = ۹۲۷،۵ متره در. بزم اصطلاحه
بر میلک تماماً نصفیدر.

شو اصطلاحه کوره، بر برید = دورت فرسخ بر فرسخ = آلتی میل
اولوب، مسافة القصر طوقسان آلتی میلدن عبارت ایسه ده، من حیث المقدار
همان بزم ۴۸ میل قدر اولور.

آلتنچی قولده بر میل = بیگ ذراعدن عبارت ایدی. بوراده ذراع
بر «باع» فلکیدر. مقداری = ۱،۸۵۵ متره در. شو اصطلاحه بیگ
ذراع = ۱۸۵۵ متره اولوب، بر میل تماماً بر دقیقه ارضیه اولور.

ظاهراً متخالف سوزلری شو صورتله توفیق ایتمک ممکندر.
 بوکا کوره مسافه القصر دورت مذهب قاشنده بالاتفاق = ۸۹۰۴۰
 متره قدر مسافه دن عبارت اولور (یعنی سکسان طوقز بیگ قرق متره).
 شو مقدار تقریباً سکسان طوقز کیلومتره دن عبارتدر.
 بر متره بی (۱،۴۰۶۱) آرشین اعتبار ایدر ایسهک، (۸۹۰۴۰) متره
 (۱۲۵۱۹۹) آرشین (بر یوز یکرمی بش بیگ بر یوز طوقسان طوقز).
 بر چاقرم (بر وهرست) بیگ بشیوز آرشین اولدیغنه کوره، چاقرم
 حسابیله مسافه القصر تقریباً = (۸۳،۵) سکسان اوچ یاریم چاقرم
 اولور.

اوزان شرعیه

آغیرلق مقیاسلری.

کتب فقهیه ده مذکور «وزن» لرک یعنی آغیرلق مقیاسلرینک اصلی
 «درهم» در.
 درهم ایکی معنی یه اطلاق قیلنور: (۱) اوزان درهمی. (۲) نقود
 درهمی.
 نقود درهمی کو مشدن یا صالحه شو توگه لک، هر بر مزه معلوم «آخجه»
 کیسه کاریدر. توبنده شو بابک اغیرنده نقود درهمی حقدنه بر قدر بیان
 درج قیلنه جق.

اوزان درهمی: شو کونده دولت علیه ده مستعمل اولان درهم
 اورتاچه آلمش دورت بغدادی اورلغی قدر آغیرلقدن عبارتدر.
 درهمی ۶۴ بغدادی دانه سی آغیرلغنده ایتمک نره دن آلمش؟
 اسکی زمانک اهل علمی وزنلری صافی صو آغیرلغندن آلمشلار ایدی.

اوزونلغی کیئکلیگی تیره نلگی، یوقاری ده بیان اولنمش ذراع
فلکیله، یاریم ذراع اولان صاف صونی وزن ایدوب، اونه تقسیم ایتمشلرده،
هر بر قسمنه «اوقه» دیمشله. شو «اوقه» بی اون قسمه تقسیم ایدوب،
هر بر قسمنه «اوقیه» اطلاق ایتمشله، اوقیه بی قرق قسمه تقسیم ایدوب،
هر بر قسمنه درهم دیمشله.

نصی ذراع مکعبی = (۱۰) اوقه.

اوقه = (۱۰) اوقیه.

اوقیه = (۳۰) درهم.

دیمک طولی عرضی عمقی یاریم آرشین اولان صاف صو وزنی
دورت بیئک قسمه تقسیم قیلنوب، هر بر قسمنه «درهم» اسمی ویرلمش.
صاف صو آغیرلغنده اختلاف یوقلغی ایچون، اولگیلر «اوزانی»
صاف صو آغیرلغیله اعتبار ایتمشله. صوئک کلن اهل علم آسانلق
ایچون، وزنلری بیان ده بغدادی دانهلرینی اعتبار ایتدیله. بر درهم
صاف صو = اورتاجه ۶۴ بغدادی دانهسی قدر اولدیغنه کوره، بر درهم =
۶۴ حبه متوسطه در دیمشله.

شو معنی ایله درهم عهد رسالت ده معلوم هم معین ایدی. کومشئک
نصابنک لسان شریعت ده وارد اولان «ایکی یوز درهم» دن مراد شو درهمدر.
«لیس فیما دون خمس اواق صدقه» حدیثنده مذکور اوقیه دن ده مراد
یوقاری ده ذکر قیلنمش اوقیهدر. عصر رسالت ده زکات نصابلری،
مهرلر، دیتلر، عموماً هر بر معامله شو درهم اوزرینه مبنی ایدی.

هر بر معامله صحتی شو معنی ایله درهمئک معلومیتنه توفقی ایدر.
درهم معلوم اولماز سه هیچ بر معامله ممکن اولماز. معامله لارئک صحتنه
انتظامنه اساس اولور شیلر البته هر بر عصرده هر کیمه معلوم اولابیلور
درجه ده ضرورت حکمیله تقدیر قیلنور. اوپله شیلرده اختلاف بولنمق
البته ممکن دگلدر.

بزه قطعی صورت ده معلومدر: شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلری یگی درهم یگی وزن ایجاد قیلمادی. اوپله ایسه درهمک مقدارى جاهلیت ده ده، اسلامیت ده ده مختلف اولماش. آندن صوڭ کلمش عصرلر ده ده درهمک مقدارى همان محفوظ فالوب، شو کونه قدر بلاتغیر بزه کلوب یتمشدر.

روایتلر ده «درهم» ک مقدارى مختلف صورت ده نقل اولمش ایسه ده، بنم گمانمجه، اودرهم، اوزانندن عبارت درهم اولما یوب، نقوددن عبارت درهم اولمق لازمدر. وافعاً، دولتلك زمانک اختلافله نقود معناسنده اولان «درهم» آغیرلق ده ده «عیار» ده ده مختلف اولابیلور. اما بر دولتک وزن معناسنده اولان درهمی هیچ بر وقت مختلف اولماز. یوقسه، معامله لره غایت بیوک اختلال دوام ایدر ایدی.

مثقال

مثقال، عرف قران ده هر بر شیک آغیرلغنه اطلاق قیلنور ایسه ده. وان کان مثقال حبه من خردل اتینا بها وکفی بنا حاسبین - فقیهله اصطلاحک مثقال درهمک بر مثلی اوچ سبعی قدر آغیرلقدن عبارتدر. بوکا کوره بر درهم بر مثقالک (۷، ۰) یدی عشری اولور. بر مثقال یوز بغدادی دانهسی قدر اعتبار قیلنور ایسه، او وقت بر درهم یتمش بغدادی دانهسی قدر اولور مثقالی طوقسان ایکی دانه اعتبار ایدر ایسهک، درهم تقریباً ۶۴ دانه اولور.

اوزانندن اولان درهمی بر مثقالک یدی عشری اعتبار ایتمک نره دن آلمش؟

بعضلرک فکرلریه کوره، شو اعتبار یونان وزنلرندن آلمش ایمش. زیرا اسکی زمان ده یونانیلر وزنلرینی خردل دانه لریله تقدیر ایدوب، بر درهمی دورت بیگ ایکی یوز (۴۲۰۰) دانه آغیرلغندن عبارت

فیلوب، آلتی بیگ (۶۰۰۰) خردل دانه‌لری آغیرلغنده بزم مثقاله‌ز کبی
 ده‌ها بر وزن استعمال ایدرلر ایش. خردل دانه‌لرینی اعتبار ایتمشلر،
 زیرا خردل دانه‌سی زمان مکان اختلافله مختلف اولما‌یور. درهمی دورت
 بیگ ایکی یوز دانه‌دن عبارت ایتمشلر، زیرا الگ درست الگ حساس
 میز انلر (۴۲۰۰) دن بر خردله قدر تفاوتی ده کوستره بیلور. درهم ایله
 مثقال آراسنده اولان نسبتی یدی ایله اون آراسنده اولان نسبت کبی
 ایتمشلر، زیرا مساحه‌لری قطعه‌لری برابر اولان کومش ایله آلتون
 کیسه‌کارنده نسبت شویله ایش.

(خالص آلتونک ثقلت اضافیه‌سی = ۱۹,۲۵۸ خالص کومشک = ۱۰,۷۴۴).
 بونک کبی توجیه‌لرک بری درست اولور می یوقمی، هر بری محتمل.
 لیکن بر درهمی یدی عشر اعتبار ایتماک بزم کتب فقیهیه‌ده بالانفاق
 قبول قیلنمش برشیدر.

مقصد: اوزاندن اولان درهم، مثقال جاهلیت‌ده نصل ایسه،
 اسلامیت‌ده‌ده اوילה قالمشدر. اسلامیت یسگی وزنلر ایجاد ایتمه‌مش.
 درهمک مثقالک وزنی عصر رسالت‌ده هر کیسه معلوم اولوب، مقدارلرنک
 اختلاف اولما‌مش. انسانلرک هر بر معامله‌سنه اساس اولان شیلرده
 اختلاف ممکن‌ده دگل. اختلاف اولسه ایدی، مثلا نصاب زکاتی تعیین‌ده
 بش اوقیه یاخود ایکی یوز درهم دیمک مفید اولماز ایدی. شارع
 علیه السلام حضرتلری اوילה شیلری مطلق صورت‌ده ذکر ایتمه‌یوب،
 مختلف درهملر آراسندن برینی تعیین ایچون لابد بر قید زیاده ایدر
 ایدی. بر قید زیاده ایتمه‌مش. دیمک درهمک مقدارنده عصر رسالت‌ده
 اختلاف یوق ایش.

بنم نظر‌ده شو حقیقت، ضرورت حکمیله، بداهت درجه‌سنه کلمش
 بر حقیقت‌در. بویله مهم شیلرده فقهای اسلامک قرارسن نهایتسن اختلافلری
 هیچ بر جهتدن مناسب دگل ایدی. اوقدر بیوک آدم‌لرک بویله ضروری

حقیقتاً درده اختلاف رینی بن هیچ بر معنی ایله توجیه ایده مم. اوزانک
مقداری اجتهاد اختلافیله مختلف اولور شیلردن ده دگلدن. کتب فقهیه ده
فروع منهیه صره سنده او یله اختلاف لری بر اقمق، همده او یله اختلاف لری
اختلافات منهیه دن ضانامق قطعاً مناسب دگلدن.

بزه شمندی او یله اختلاف لری بر اقبوب، عصر رسالت ده معروف
اولان درهمک مقدارینی تعیین ایده بیلیمک ایچون بر یول آرامق لازمدن.
شو کونده دیار مصریه ده الک مشهور عالمردن احمد بک الحسینی
حضرت لری فقهای اسلامک کلام لرینی تفتیش ایدوب، بویله بر طریق
بولمش:

فقیه لری «ذراع فلکیله مکعبی بش ربع اولان بر طرف ایچنه بشیوز
رطل بغدادی صو اورونلا شور» دیمشار. بوکنا کوره، مکعبی بر ربع اولان
طرف ایچنه دورت رطل بغدادی قدر صو اورونلا شمع لازم کلور.
بر رطل بغدادی = ۱۲۸ درهمدر. دورت رطل بغدادی = ۵۱۲
درهم اولور.

یوقاری ده اسمی ذکر اولنمش استاذ محترم بویله بر طرفی الک
خفیف صافی صو ایله طولدرمش؛ طرف ایچنه شو کونده مصرده معروف
اولان درهمله تمام بشیوز درهم صو اورونلا شمش. ایکنجی دفعه
اوطرفی دیگر صویله طولدرمش؛ او وقت بشیوز اون اوچ یاریم درهم
صو اورونلا شمش.

شو تجربه دن قطعی صورته ظاهر اولورکه؛ اولده معروف اولان
درهم ایله شو کونده معروف درهم آراسنک مقدار جهتیه هیچ بر اختلاف
یوق ایمش.

شو کونده استانبولده مصرده مکده مدینه ده مستعمل اولان درهم
= ۶۴ اورتاچه بغدادی دانه سی آغیرلغندن عبارتدر. حکومت عثمانیه
قراری بوینجه شو درهم = ۳،۲۰۷۳۶۲۵ غرام اولوب،
بر حبه = ۰،۰۵۰۱۱۵ غرام اولور.

بر غرام روسیا و زنلریله = ۲۳۴۴۲۸، ۰ زالاتنیک،
 یاخود بر زالاتنیک = ۴،۲۶۵۷ غرام اولدیغنه کوره،
 بر درهم شرعی = ۰،۷۵۱۸۹۵ زالاتنیک قدر اولور.
 غراملر زالاتنیکلر اجزالریله درهم شرعی معلوم اولور ایسه،
 شو زمان پارهسیله زکاتک نصابلری ده معلوم اولور.
 کومشک نصابی شرعاً ایکی یوز درهمدر. روسیاده زالاتنیک
 حسابیله کومشک نصابی = ۱۵۰،۳۷۹ زالاتنیک اولور.
 یعنی یوز ایللی صحیح اوچیوز یتیمش طوقز کسراعشاری زالاتنیک
 صاف کومش دن زکات واجب اولور.

قیراط اصولی.

مثقال یکر می دورت قسملره تقسیم قیلنوب، هر بر قسمنه قیراط
 اطلاق قیلنور. بر قیراط دیمک مثقالک یکر می دورتدن بری دیمکدر.
 بهالری بیوک شیلری وزن ایتمک ایچون، قیراط اصولی اختراع
 قیلنوب، نصف ثلث ربع سدس ثمن کبی صحیح اجزالرینک وهودی
 ایچون (۲۴) عددی انتخاب قیلنمشد.

نقود معناسنده اولان .. درهم ك

وزنی مختلف اولمش می ؟

عصر رسالت ده هم ده عصر خلافت ده «درهم» اسمی کومش آچه، دینار اسمی ده آلتون آچه استعمال قیلنور ایدی او وقت مستعمل درهملرک آغیرلغی مختلف ایدیمی یوقمی ؟

روایتلرک ظاهر یله اکتفا ایدر ایسهك، درهملرک وزنی مختلف اولمش: بعض روایتلره کوره، عهد رسالت ده اوچ صنف درهم وار ایش: (۱) هر اونی اون مثقال، (۲) هر اونی بش مثقال، (۳) هر اونی آلتی مثقال درهملر وار ایدی. خلیفه عمر حضرتلری زماننده شو اوچ نوع درهمک وسطی آلتوب، هر اونی یدی مثقال اولان درهملر ضرب فیلمدی. ایکنجی روایته کوره، او وقت بلاد اسلامیه ده متداول ایرانی درهملر اوچ نوع ایدی: (۱) آغیرلغی یکریمی قیراط درهم، (۲) آغیرلغی اون ایکی قیراط درهم، (۳) آغیرلغی اون قیراط درهم. خلیفه عمر حضرتلری شو اوچی جمع ایتدروب، آغیرلغی ۱۴ قیراط درهملر ضرب ایتدروش. بر مثقالی یکریمی قیراط حساب ایدر ایسهك، ۱۴ قیراط دن عبارت درهملر اونی یدی مثقال اولور. اوچنچی روایته کوره، او وقت ایکی نوع درهم وار ایش: (۱) سکز دانق آغیرلغنده بغلیه اسمنده درهملر، (۲) دورت دانق آغیرلغنده طبرییه اسمنده درهملر. شو ایکی دن حساب وسط آلتوب، هر بری آلتی دانق دن عبارت درهملر ضرب اولنمش. شو روایتلرک ظاهرینه کوره، خلیفه عمر حضرتلرینک زمانده قدر درهملرک وزنی مختلف اولوب، خلیفه عمر امریله هر اونی یدی مثقال دن عبارت درهملر ضرب قیلنمش ایش.

بزده فقیه‌لرک روایتلرینی تعبیرلریله برابر قبول ایتمش ایدک. روایتلری فقیه‌لردن تصحیح ایتدرمه‌دک. فقیه‌لر روایتلرک تعبیرلرینی محافظه ایتمشلریمی، یاخود بالکزمعنی ایلر روایت ایتمشلریمی بزبیلمه‌دک. بزم فکرمزه کوره، روایتلرک تعبیرلرینه وزنلرک اختلافنه قطعاً دلالت ایدرشی یوق زیرا درهم صاف کومش اولور ایسه، او یله درهمه «درهم وزن عشره» اطلاق قیلنور. اگرده صافی اولمایوب، مثلاً آلتی عشری صافی کومش دورت عشری باقر اولور ایسه، او یله درهم «درهم وزن سته» اولور. نصفی کومش، نصفی باقر اولور ایسه، او یله درهم «وزن خمس» اولور. بویله تعبیرلرده عدد، درهمک وزنلرینی دگل، بلکه عیارلرینی بیان ایدر. خلیفه عمر امریله درهملر وزن سبعة قیلندی دیمک درهملرک یسدی عشری صافی کومشدن، اوچ عشری باقردن عبارت ایدی دیمکدر.

امام مقریزی حضرتلرینک «تحریر الدرهم والدينار» رساله‌سنک یازمش سوزی بزم شو دعوامزی تأیید ایدر.

مقریزی حضرتلری او رساله‌سنده دیمش:

«سلطان صلاح‌الدین ۵۸۳ سنهده نصفی خالص کومشدن نصفی باقردن عبارت درهملر ضرب ایتدردی. او درهملر دیار مصریه‌ده بلاد شامده (۶۲۲) سنه‌سنه قدر متداول اولوب، او سنهده ذوالقعه آینه‌ناصرالدین محمد بن العادل محمد الایوبی حضرتلری ایکی ثلثی کومشدن برثلثی باقردن درهملر ضرب ایتدردی. او درهملر سلطان ملک ظاهر بیبرس حضرتلرینک زماننه قدر دیار مصریه‌ده بلاد شامیه‌ده متداول اولدی. سلطان ظاهر بیبرس حضرتلری یتمشی خالص کومشدن، او توزی باقردن عبارت درهملر ضرب ایتدردی.»

مقریزی حضرتلرینک شو سوزلریندن ظاهر اولورکه: تغیر تبدل درهملرک وزنلرینده دگل، عیارلرینده اولمش. اهته‌مال، سلطان

ببیرس حضرتلری خلیفه عمر حضرتلرینه اقتدا قسدیلہ درہملریک یدی
 عشرینی خالص کومشدن، اوچ عشرینی باقردن ایتدرمشدر .
 راویلرک کلامندہ « الدرہم وزن عشرہ، وزن سبعة، وزن ستہ »
 واقع اولمشدرده، صوگ کلنلر «وزن عشرہ مثاقیل» — «وزن سبعة
 مثاقیل» گمان ایتمشلردر .
 بویله اولتوق لازمدر . یوقسه «کل عشرہ درہم وزن عشرہ مثاقیل»
 دیمیه حاجت قالمايوب، «کل درہم وزن مثقال» دیمک کفایہ اولور ایدی .

«مکیال» لر

صو کبی اورلق کبی شیلری اولچہ مک ایچون یاصالمش مخصوص
 صاوتلاره (ظرفلره) مکیال یاخود کیل اطلاق قیلنور .
 مکیالک انواعی کوب ایسهده، بو راده یالکیز تقدیرنده اختلاف
 واقع اولمش (مد) (صاع) کبی مکیاللر ذکر قیلنہ جقدر .
 امام ابوحنیفہ حضرتلری قاشنده

صاع = ۴ مد

مد = ۲ رطل عراقی

صاع = ۸ رطل عراقی

رطل عراقی = ۱۳۰ درہم .

درہم = ۷۰ شعیره .

امام ابو یوسف ایله امام شافعی حضرتلری قاشنده

صاع = ۴ مد

مد = $۱\frac{1}{3}$ رطل عراقی

صاع = $۵\frac{1}{3}$ رطل عراقی

کتاب فقهیه ده شو ایکی اختلاف اختلاف معنوی کبی ذکر اولنوب، هر
بر طرفک دلیلمری، جوابلریله اعتراضلریله، بسط قیلنمشدر. لکن بویله
شیلرده اختلاف بولنماق لازم ایدی.

یوفاری ده محترم اسمی مذکور احمد بك الحسينی حضرتلری شو
اختلافی غایت معقول بر تجربه ایله توفیق ایتمش: ایچنه بر رطل هم
ثلث رطل خرما یاغود آر په آلابیلور بر صاووت حاضرلب، او صاووت
طولوسی صونی وزن ایتمش. صو تمام ایکی رطل قدر اولمش. هم ده ایچنه
بش رطل بر ثلث رطل آر په آلابیلور صاووت حاضر قیلوب، او صاووت
طولوسی صونی وزن ایتمش. صو تمام سکنز رطل قدر کلمش.

دیماک امام ابو حنیفه حضرتلری صاعی صو مساحه سیله تقدیر ایدوب،
بر صاع سکنز رطل دیمش. امام شافعی حضرتلری صاعی آر په مساحه سیله
تقدیر قیلوب، بر صاع بش رطل ثلث رطل دیمش.

واقعاً اجسامک ثقلت اضافیه لری مختلف در. صو، بلا شبهه، آر په دن
خرمادن آغیردر. کیل قیلنمش شیلری بیان ایتمه یوب مطلقاً صاع فلان
قدر رطلدر دیماک هیچ بر وقت درست اولماز. هر بر شیک اوزینه
مخصوص وزنی اوزینه مخصوص مساحه سی واردر. مکمال کبی فضاسی
حجمی مطلوب شیلری تقدیر ایدر ایکن، مطلقاً وزنی فلان قدردر
دیماک موزونلری بیان ایتمه مک مناسب دگلدر.

دار قطنی صحابی انس حضرتلرندن. ابن عدی صحابی جابر حضرتلرندن
روایت ایتمشلر: « کان النبی یتوضأ بالمد رطلین ویغتسل بالصاع
ثمانیة ارطال. »

بوراده تقدیر، البته، صو ایله اولمش.

«اصغر الصيعان صاعنا»

شو حدیثك دلالتنه كوره، عصر رسالت ده مقدارلری مختلف متعدد صاعلر بولنمیش. بعض صاعلر زكات ده، بعضلری نفقه ده، بعضلری ده صو كبی شیلرده استعمال اولنور ایمش. بونك اوزرینه ده (۳۲) رطل قدر صو ایچنه آلابیلور «صاع هاشمی» ده اوزمان ده وار ایمش. اوبیوك صاع «صاع حجاجی» نامیله معروف اولان صاع عمرك سكز مثلی قدر ایمش. یوقاری ده مذکور حدیثك منطوقنه كوره، زكات ده صدقات ده معتبر اولان صاع صاعلرك اك كوچكیدر. اهل علمك تخمیننه كوره، عهد رسالت ده زكات ده مستعمل صاع معتدل اللر ابله دورت آوچ طولوسی بغدای ایچنه آلور قدر بر صاووتدن عبارتدر. صاعك بر ربعی اولان «مد» مدنیلك بلا اختلاف شهادتنه كوره بر یاریم رطلدن زیاده، بر رطل بر ربع رطلدن ناقص دگلدر.

بوگنا بناء بغدای آرپه كبی اوراقلاردن بر صاع تقریباً بش رطل هم ثلث رطل قدر اولور.

اهل حدیث، صحابی ابوسعید الخدری حضرتلرندن فطر صدقه سی حفته روایت ایتمشلر: «كنا نعطیها زمن النبی صاعاً من طعام او صاعاً من تمر او صاعاً من شعیر او صاعاً من زبيب.»

شوبالاتفاق صحیح اولان حدیثه كوره فطر صدقه سی بغدای دن بر صاعلر.

بر رطلی (۱۳۰) درهم حساب ایدر ایسهك، بر صاع = ۶۹۳،۳۳

درهم اولور. هر بر درهم = ۳،۲۰۷۳۶۲۵ گرام اولدیغنه كوره،

بر صاع تقریباً = ۲۲۲۴ گرام اولور.

بر گرام = ۰،۲۳۴۴ زالاتنیک اولدیغنه كوره ده،

بر صاع تقریباً = (۳۲۱،۳) زالاتنیک اولوب، (۳،۳۴۷) فونت اولور.
(۳) فونت، بر فونتک بیگدن اوچوز قرق یدی کیسه گی)

حدیث شریف ده « المکیال مکیال اهل المدینة؛ والمیزان میزان اهل مکه. » وارد اولمشدر.

زیرا مدینه اهلی زراعتله بساتینله اشتغال ایدوب، حبوباتی یمشلیری ساتوده آلوده « کیل » ایله تقدیر ایدرلر ایدی. بوکا کوره، طبیعی، کیل لری بئک مقدارینه ده زیاده اعتنا قیلنوب، مدینه کیلی ائک درست کیل اولور ایدی. اما مکه اهلی تجارت اربابی اولوب، معامله لری بئک اکثری اوزان ایله اولور ایدی. بوکا کوره اوزانک درستلگنه صحتنه اعتنا - مکه ده زیاده ایدی. بونکچون ده مکه وزنی مدینه وزنلرندن درستک کلور ایدی.

وزنلرک کیلرک درستلگنه صحتنه اعتنا ایتدرمک ایچون، شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلری « المکیال مکیال اهل المدینة؛ والمیزان میزان اهل مکه. » بیوردی. مقصد: انسانلرک معامله لرینه اساس اولان وزنلری مکیاللری منتظم صورتده تصحیح ایتمک؛ خیانت، تطیف کبی شیلره یول بر اقماق؛ عمومی معامله لره اساس اولور شیلری صوئک درجه اعتنا ایله تقدیر ایتمک؛ هر بابده ائک درست ائک عدالتلی شیلری طلب ایتمکدر. یوفسه مکه وزنلری بئک مدینه کیلر بئک خصوصیتی مطلوب دگلدر.

« و اوفوا الکیل اذا کتم وزنوا بالقسطاس المستقیم. »

« و اوفوا الکیل والمیزان بالقسط. »

کیللری وزنلری اڭ عادل طریقده ایفا ایتمک ایچون، شبهه یوق، مقدارلرینی کامل اعتنا ایله تعیین ایتمک شرطدر.

لسان شریعتده صاع ایله تقدیر اولنمش شیلرده وزن معتبرمی؟ دگلمی؟ اهل علم شو مسئلهده اختلاف ایتمش.

بعض لر «وزن معتبر دگل؛ صاع طولوسی بغدادی من حیث الوزن ناقص اولسهده ضرر یوق.» دیدی. زیرا لسان شریعتده صاع ایله تقدیر اولنور شیلرده مساحه مطلوبدر، آغراق دگل.

بعض لر «وزن معتبردر. صاع طولوسی بغدادی من حیث الوزن ناقص اولور ایسه، تکمیل ایتمک لازم اولور» دیدی. زیرا صاعک مقدارنک اختلاف ایدن اهل علم بالاتفاق صاعی وزن ایله تقدیر ایتدیله. اوله ایسه وزن بالاجماع معتبردر. واجبی اداده احتیاطک اقتضاسیده بودر» دیدی.

ویل للمطففین. الدین اذا اکتالوا علی الناس یستوفون. و اذا کالوهم او وزنوهم یخسرون. الا یظن اولئک انهم مبعوثون. لیوم عظیم. یوم یقوم الناس لرب العالمین.

صوڭ.

افادات الكرام

علم حدیث دہ الٹ جامع «باوغ المرام من ادلۃ الاحکام»
اسمعی کتابک شرحی موسی افندی بیگییف فلمیلہ تألیف قیلنوب،
«وقت - شورا» ناشرلری مشهور رامییف لری ایلہ «شرق»
کتابخانہ سی صاحبی احمد افندی الاسحاقی حضرتلری طرفندن
نشر اولنمق دہ در.

«افادات الکرام» کٹ طبعی یاقین آراده تمام اولوب،
مندرجاتی تو بنده ذکر اولنمق شیلردن عبارت اولاجق:

- (۱) ایکی بیگدن زیاده احادیث علمیه.
- (۲) هر حدیثی من حیث المعنی تأیید ایدر ایتلر.
- (۳) هر حدیثدن مستفاد اولور احکام فقیهه علی التفصیل.
- (۴) اهمیت علمیه بی حائز هر بر مسئله علمیه حلتک اهل
علمک استدلاللرینی نقل.
- (۵) شریعت اسلامک اصول کلیه سنه عائد فلسفه تشریحیه.
- (۶) مناسبتیلہ استدلال اثناسنده علاوه قیلنور اصول